

Χαρτογραφώντας βιώματα και πολιτικές των συνόρων

Η περίπτωση της Λέσβου

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών
Δ.Π.Μ.Σ. Αρχιτεκτονική - Σχεδιασμός του χώρου
Κατεύθυνση Β' Πολεοδομία-Χωροταξία

Χαρτογραφώντας βιώματα και πολιτικές των συνόρων

Η περίπτωση της Λέσβου

Διπλωματική Εργασία
Βαλλιανάτου Δάφνη - Φωτεινή
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Κουτρολίκου Παναγιώτα

Μάρτιος 2020

Λίγες σκέψεις και ευχαριστίες

Την ίδια στιγμή που η διπλωματική αυτή συζητάει τα πολλαπλά σύνορα/όρια που βιώνουν οι προσφυγικοί πληθυσμοί, αντίστοιχα και σίγουρα με πολύ διαφορετικούς όρους (και σε πολύ περισσότερη προνομιακή θέση) βιώθηκε ένας πρωτόγνωρος εγκλεισμός και πολλαπλασιασμός των συνόρων κάτω από το πρόσχημα της πανδημικής κρίσης του covid19 σε κάθε έκφραση της κοινωνικής, ακαδημαϊκής και πολιτικής μας ζωής. Χωρίς να γίνεται αντιληπτό τη στιγμή που γράφονται αυτά τα λόγια ότι αυτή η διπλωματική μπόρεσε τελικά να ολοκληρωθεί μέσα σε αυτήν την δυστοπική συνθήκη καθημερινότητας, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που συνέβαλαν στην πραγματοποίηση αυτής της εργασίας και μέσα σε αυτήν την περίοδο. Αρχικά να ευχαριστήσω την επιβλέπουσά μου, την Πέννυ Κουτρολίκου, για την πολύτιμη συνεισφορά της με τις συζητήσεις μας, τις θεωρητικές της συμβουλές για την σύνθεση της εργασίας όσο και την «ψυχολογική υποστήριξη». Την Μαρία (και μαμά μου), που για άλλη μια φορά ήταν «εδώ» και ταυτόχρονα στην Λέσβο να ακούσει όλες τις ανησυχίες και τις απογοητεύσεις μου, αλλά και για την συνεισφορά της στην συγκρότηση της σκέψης μου και την συνεχή παρότρυνση για το «κλείσιμο» της διπλωματικής. Τον Ι., την Ζ., την Α. και τον Κ., που μοιράστηκαν με εμπιστοσύνη τα βιώματά τους μαζί μου, με τα οποία συνδιαλλέχθηκε αυτή η διπλωματική. Τέλος, αλλά με ιδιαίτερες ευχαριστίες, όλους τους αγαπημένους ανθρώπους, αδέρφια, φίλες και φίλους, που μου στάθηκαν με συντροφικότητα, αγάπη και υποστήριξη, κάνοντας αυτήν την καθημερινότητα πιο φωτεινή.

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής είναι τα ζητήματα γύρω από την έννοια του συνόρου και τις ερμηνείες του, σχολιάζοντας τις αφηγήσεις και τα βιώματα των ίδιων υποκειμένων της μετανάστευσης, που βρίσκονται χωρικά εγκλωβισμένα στο νησί της Λέσβου. Λαμβάνονται υπόψη οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης στη διαχείριση του προσφυγικού ζητήματος, με επίκεντρο την ενίσχυση του ελέγχου των ευρωπαϊκών συνόρων και τις πρόσφατες νομοθετικές προτάσεις για κλειστά κέντρα κράτησης σε συνοριακούς κόμβους/περάσματα. Η εργασία εστιάζει στα σύνορα της ανατολικής Ευρώπης και πιο συγκεκριμένα στη συνοριακή ζώνη της Λέσβου. Παρουσιάζει τον μακροχρόνιο εγκλωβισμό των αιτούντων άσυλο στο νησί της Λέσβου από το 2000, καθώς και τις αλλαγές που επήλθαν κατά τη διάρκεια της «προσφυγικής κρίσης» από το 2015 και μετέπειτα, για να επιχειρήσει να εξετάσει [την έννοια του συνόρου με βάση] τα «νέα» δεδομένα – ιδίως από το καλοκαίρι του 2019 και μέχρι σήμερα. Στη διάρκεια αυτής της πιο πρόσφατης περιόδου συνεχίζεται η διάσχιση των συνόρων, μεγεθύνεται ο προσφυγικός πληθυσμός στα κέντρα κράτησης, αλλάζουν οι διαδικασίες ασύλου και διευρύνεται η πρακτική επαναπροωθήσεων, ενώ παράλληλα εντείνεται η ξενοφοβική ρητορική τόσο από τοπικούς δρώντες όσο και από θεσμικούς φορείς.

Abstract

The present thesis explores the concept of “border” and its multiple interpretations, building upon the narratives and experiences of the people on the move who are spatially trapped on the island of Lesbos. It takes into account the EU policies on asylum and migration management, centring around the strengthening of the EU’s external borders’ control and the recent proposals for closed detention centres in border hubs/corridors. This thesis focuses on the EU’s eastern frontiers and, in particular, the border area of Lesbos. It presents the protracted entrapment of asylum seekers on the island of Lesbos since the year 2000, as well as the changes occurred from the 2015 “refugee crisis” onwards, with a view to examine the concept of “border” in light of the more recent circumstances – particularly from the summer of 2019 until today. During the aforementioned most recent period, border crossings continue to take place and the refugee population in reception centres has been growing, whilst asylum procedures are continuously amended and the practice of ‘push-backs’ is becoming widespread; in parallel, xenophobic rhetoric has been increasingly used both from local and institutional actors.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	7
Μεθοδολογία.....	9
1. Τα θεσμικά σύνορα της ΕΕ και οι πολιτικές τους. Η διαχείριση του μεταναστευτικού στα σύνορα της Νότιας Ευρώπης	14
1.1 Ο ευρωπαϊκός χώρος και η διαχείριση της κινητικότητας. Η Ευρώπη – Φρούριο;	14
1.2 Εξωτερικοποίηση - εσωτερικοποίηση συνόρων	17
1.3 Έλεγχος της κινητικότητας και ασφαλιεποίηση των συνόρων	19
1.4 Οι κυρίαρχες πολιτικές στα νοτιοανατολικά σύνορα μετά το 2015.....	21
Το σύστημα των hotspot (hotspot approach)	22
Η συμφωνία ΕΕ – Τουρκίας και η Τουρκία ως «ασφαλής χώρα»	25
Νέο σύμφωνο για την μετανάστευση και το άσυλο	26
2. Η συνοριακή ζώνη του Αιγαίου. Τα σύνορα και η διαχείριση της κινητικότητας.....	28
2.1 Διαδρομές της μετανάστευσης στο Αιγαίο	28
2.3 Αποτροπές και Επαναπροωθήσεις	30
2.4 Γεωγραφικός Περιορισμός	32
2.5 Τα «hotspots» και οι χώροι κράτησης / απέλασης στα νησιά	33
2.6 Διαβάσεις πολλαπλών συνόρων. Βιώματα του περάσματος του θαλάσσιου συνόρου στο Αιγαίο	36
Προσεγγίζοντας «το σύνορο» από την Ιστανμπούλ.....	38
Κέντρα/φυλακές	40
Διακινητές – χρήματα	42
Το βίωμα του θαλάσσιου συνόρου	44
3. Το σύνορο ως νησί. Η αναπαραγωγή των συνόρων μέσα στο νησί	47
3.1 Χωρικές εκφάνσεις της διαχείρισης του προσφυγικού από το 2000	47
Χρονικό των πολιτικών για τα κέντρα κράτησης/το προσφυγικό στο νησί.....	49
Περίοδος 2000 – 2009.....	52
Περίοδος 2009 – 2015.....	52
Περίοδος 2015	53
Περίοδος 2016 – 2020 (καλοκαίρι)	55
Χρονικό καταγραφής γεγονότων στην Λέσβο	58
3.2 Το βίωμα στο νησί/σύνορο	62

Ο επ'αόριστον εγκλωβισμός.....	62
Wellcome to hell	65
(Ανα)παράγοντας το σύνορο	66
3.3 Από το νησί της αλληλεγγύης το 2015 στο νησί φυλακή/αποθήκη ψυχών το 2020	71
3.4 Πηγαίνοντας προς το κλειστό κέντρο κράτησης	74
Το κλειστό κέντρο κράτησης και οι τοπικές αντιδράσεις.....	74
Εργαλειοποίηση του Covid 19 για τον αποκλεισμό στα κέντρα κράτησης.....	77
Η Μόρια.2 και το νέο πιλοτικό κέντρο της Ευρώπης	79
Αντί Επιλόγου	82
Βιβλιογραφία	85
Παράρτημα	91

Εισαγωγή

Η εποχή της παγκοσμιοποίησης και της χωροχρονικής συμπίεσης φαίνεται να θέτει την κινητικότητα ως ένα από τα κύρια προτάγματα της. Κεφάλαιο, πληροφορίες, εικόνες, αγαθά και άνθρωποι μετακινούνται στον «θαυμαστό καινούριο κόσμο των διαπερατών ή ανύπαρκτων συνόρων», αρκεί να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της ελεύθερης αγοράς και της καταναλωτικής κοινωνίας (Bauman, 2005: 112). Όμως η μετακίνηση των ανθρώπων¹ δεν είναι αυτονόητη και απόρροια ελευθερίας για όλους και όλες, και εκεί που τα σύνορα είναι περατά με την επίδειξη μιας ταυτότητας ή ενός διαβατηρίου, τα ίδια σύνορα αποτελούν σημεία επιτήρησης, κράτησης και άρσης του δικαιώματος της «διάσχισης». Τα σύνορα *σήμερα* «μοιάζουν περισσότερο με ένα δίχτυ που καλύπτει τον κοινωνικό χώρο» (Βεντούρα, 2017: 22) και δεν συμπίπτουν αποκλειστικά με τα εδαφικά όρια των κρατών, καθώς ο έλεγχος ασκείται σε ποικίλα σημεία. Όπως επισημαίνει ο Balibar (2009:2), «βρισκόμαστε μεταξύ ενός πανταχού παρόντος και πολλαπλού συνόρου, το οποίο δημιουργεί συνδέσεις εικονικές με όλα τα μέρη του κόσμου, ένα “παγκόσμιο σύνορο”, αλλά που έχει συγκεκριμένες ευρωπαϊκές ιδιότητες που απορρέουν από την ιστορία, τη γεωγραφία και την πολιτική». Η σημασία της εδαφικότητας δεν αποδυναμώνεται, αλλά αλλάζει, καθώς η εξουσία «έχει γίνει πιο ρευστή και λιγότερη συγκεντρωτική, με τον έλεγχο να διαχέεται σε ποικίλες τοποθεσίες (τόσο χωρικές όσο και εικονικές) και σε κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής» (Walters, 2006: 5). Η ενίσχυση των ευρωπαϊκών συνόρων, με τον αυστηρότερο έλεγχο στα σύνορα και τις βίαιες επαναπροωθήσεις, η Ευρώπη-φρούριο όπως συζητείται στην δημόσια σφαίρα, εκφράζουν όχι μόνο ένα γεωπολιτικό όριο με «υλική μορφή» αλλά και ένα εργαλείο διαχωρισμού, ελέγχου, πειθαρχίας και αποτροπής. Παράλληλα όμως σε αυτήν την οπτική της περιφραγμένης Ευρώπης και παρά την ενδυνάμωση των μεταναστευτικών ελέγχων, η αύξηση των μεταναστευτικών κινήσεων και η διάσχιση των συνόρων είναι γεγονός. Υπό την οπτική αυτήν, οι επιχειρούμενες στις συνοριακές ζώνες πολιτικές λειτουργούν ως *φράγματα* στην μετακίνηση των προσφυγικών ροών;

---

¹ Όπως επισημαίνουν οι Αθανασίου και Τσιμούρης (2013:27), «...η ελευθερία κινήσεων κάποιων σωμάτων μπορεί να ενέχει ή να επιφέρει την ακινησία άλλων, ενώ η εγκατάσταση κάποιων ενδέχεται να συνεπάγεται τον εκτοπισμό άλλων». Επομένως η κινητικότητα δεν σημαίνει απαραίτητα ελευθερία κινήσεων, αλλά και η εγκατάσταση δεν υποδηλώνει ακινησία και καθήλωση.

Η εργασία αυτή επιχειρεί να συζητήσει τις χωρικές, κοινωνικές και βιωματικές διαστάσεις των Ευρωπαϊκών πολιτικών ελέγχου της μετανάστευσης, με τα σύνορα ως πεδία άσκησής τους. Σε αυτήν η έννοια των συνόρων περιλαμβάνει υλικές και αόρατες οριοθετήσεις, που χωρικοποιούνται στα σύνορα της νοτιοανατολικής Ευρώπης, στην συνοριακή ζώνη της Λέσβου, αλλά και στην ίδια την πόλη της Μυτιλήνης και στα σώματα κάποιων υποκειμένων και μετά την προσφυγική κρίση του 2015. Η διαπραγμάτευση των πρακτικών ελέγχου της κινητικότητας δίνει χώρο στις αφηγήσεις των ίδιων των υποκειμένων της μετανάστευσης, που βρίσκονται χωρικά και χρονικά παγιδευμένα στην Λέσβο τα τελευταία 2 έως 3 χρόνια, και επιχειρεί να αναδείξει τα βιώματα των συνόρων στο ταξίδι τους προς την Ευρώπη, με μεγαλύτερη εστίαση στο ίδιο το νησί.

Μεθοδολογία

«After passing a lot, like at least 2 or 3 borders, for me don't exist any border, for me doesn't have any meaning. Just is like a fence, the border is fence. The border is like our thinking...» Ζ.

Η διάρθρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας περιλαμβάνει τρεις γεωγραφικές κλίμακες, προσπαθώντας να αποδώσει την διαπλοκή διαφορετικών κλιμάκων στο τόπο της Λέσβου, καθώς ο τόπος διαμορφώνεται τόσο από εσωτερικές αντιθέσεις όσο και παγκόσμια γεγονότα². Ξεκινάει με τις Ευρωπαϊκές πολιτικές του ελέγχου διαμέσου των συνόρων, και ιδιαίτερα μετά την «προσφυγική κρίση» του 2015, οπότε και διαμορφώνονται οι μετέπειτα συνθήκες, προς την κατεύθυνση αποτροπής και περιορισμού της κινητικότητας. Στην συνέχεια, δίνεται έμφαση στην χωρικοποίηση αυτών των πολιτικών στην συνοριακή ζώνη του Αιγαίου και τα νέα σύνορα που διαμορφώνονται. Τέλος η εργασία εστιάζει στο νησιωτικό τόπο της Λέσβου (λαμβάνοντας υπόψη τον διαχρονικό εγκλωβισμό των ανθρώπων σε κίνηση στο νησί από το 2000, αλλά και τις αλλαγές κατά και μετά την «προσφυγική κρίση» του 2015), στα κέντρα κράτησης, τα ορατά σύνορα μέσα στο νησί, αλλά και στα αόρατα/συμβολικά σύνορα, που αναδεικνύονται στην καθημερινή ζωή. Σε αυτές τις οριοθετήσεις, κυρίαρχες ή μη, οι «γεωγραφίες ελέγχου» και η επιβολή των συνόρων (με την βία του αποκλεισμού και της χωρικής παγίδευσης), αναδεικνύονται μέσα από τις αφηγήσεις και τα βιώματα των ίδιων των μεταναστευτικών σωμάτων. Τα σύνορα όπως και η αμφισβήτησή τους διερευνώνται μέσα από τον εγκλωβισμό σε συγκεκριμένους τόπους, την χρονικότητα του ελέγχου, τις νοηματοδοτήσεις των τόπων από τα ίδια τα υποκείμενα και τα δίκτυα που διαμορφώνουν τις κινήσεις τους.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που διαπραγματεύεται η διπλωματική αυτή είναι:

- Πώς επιβάλλονται οι πολιτικές του ελέγχου στο νησί της Λέσβου, πώς εντοπίζεται χωρικά η διαχείριση της μετανάστευσης και τι είδους εγκλεισμούς διαμορφώνει;
- Πώς τα σύνορα, μέσα από τις εμπειρίες και την αφήγηση των ίδιων των υποκειμένων της μετανάστευσης, γίνονται αντικείμενο συνεχούς διαπραγματεύσεως (αμφισβητούνται, μετατοπίζονται, οριοθετούν, αποκλείουν ή και εσωτερικεύονται) στο «ταξίδι» προς την Ευρώπη και τελικά στην διάσχιση του θαλάσσιου ευρωπαϊκού συνόρου;
- Πώς τα σύνορα εξαπλώνονται, από τις θεσμικές μορφές των οριοθετημένων κρατικών/υπερεθνικών συνόρων στους χώρους «εντός» των συνόρων, στα κέντρα κράτησης της Λέσβου και στον αστικό χώρο της Μυτιλήνης, δηλαδή στους τόπους της καθημερινότητας, και τελικά στα σώματα των ανθρώπων που βρίσκονται σε αυτόν την μεταβατική ζώνη;

---

² Με την έννοια της «παγκόσμιας αντίληψης για το τοπικό» που συζητάει η Massey (βλ. Massey, 1995).

- Πώς τα ίδια τα άτομα αντιλαμβάνονται το σύνορο στο νησί της Λέσβου και στη Μυτιλήνη;

Ακολουθώντας την ανάλυση της Λαφαζάνη (2014: 132) για την μεθοδολογία και τον τρόπο προσέγγισης της έννοιας των συνόρων (και της συνοριακής ζώνης της Λέσβου) ως *καθεστώτων*, τα σύνορα «παράγονται από πολλαπλούς δρώντες και έχουν μεταξύ τους άνισες σχέσεις εξουσίας». Σε αυτό το πλαίσιο, η μελέτη του συνοριακού νησιωτικού τόπου της Λέσβου διαπραγματεύεται τόσο τις πολιτικές «από τα πάνω», της Ευρώπης και του ελληνικού κράτους, όσο και τον κυρίαρχο λόγο των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των τοπικών αρχών, τις αντιδράσεις και δράσεις της τοπικής κοινωνίας, τις ίδιες τις πρακτικές και τον λόγο των προσφύγων. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των συνόρων, σύμφωνα με την ίδια (2014) αλλά και τον Balibar (2009), είναι ότι τα σύνορα είναι *πανταχού παρόντα*, τόσο στις οριοθετημένες θεσμικές τους μορφές (χώροι κράτησης, φράχτες, έλεγχος, κατηγοριοποιήσεις), εντός και εκτός του ευρωπαϊκού χώρου, αλλά και εντός της καθημερινότητας στους δημόσιους χώρους της πόλης, στον δημόσιο λόγο και στα βλέμματα, με συμβολικές και άυλες οριοθετήσεις. Σε αυτό το πλαίσιο, μέσα από τις ιστορίες και τις αφηγήσεις των ανθρώπων που τις μοιράστηκαν μαζί μου στις συνεντεύξεις τους, και που βρίσκονται χωρικά και χρονικά παγιδευμένοι στην Λέσβο τα τελευταία 2 έως 3 χρόνια, επιχειρήσα να αναδείξω τα βιώματα των συνόρων στο ταξίδι τους προς την Ευρώπη, με μεγαλύτερη εστίαση στην συνοριακή ζώνη της Λέσβου.

Σημαντικό μέρος στην διάρθρωση της διπλωματικής αυτής αποτελεί η έρευνα πεδίου (αν και δεν διεξήχθη υπό «κανονικές» συνθήκες λόγω της πανδημίας), με μια *εθνογραφική* προσέγγιση, ώστε να μην αναπαραχθεί μόνο ένας θεσμικός λόγος, αλλά να επιχειρηθεί μια ανάγνωση του συνόρου μέσα από τις βιωματικές αφηγήσεις και προσλήψεις των ανθρώπων που από τη μια έχουν ήδη «διασχίσει» το ευρωπαϊκό σύνορο και βρίσκονται σε μια κατάσταση «προσωρινή», και από την άλλη καθημερινά διαπραγματεύονται το «μέσα» και «έξω». Επομένως, τα ερωτήματα της έρευνας³, έχουν να κάνουν με την εμπειρία και τη διαπραγματεύση των συνόρων σε πολλαπλές χωρικές κλίμακες – από το σώμα στο παγκόσμιο.

---

³Έρευνας τελικά «τηλεπεδίου»

Από την αρχή της διπλωματικής, βασική μου πρόθεση για την μελέτη του συνοριακού καθεστώτος στην Λέσβο ήταν η συζήτηση/επαφή με τα ίδια τα άτομα που βρίσκονται εγκλωβισμένα στο νησί και έχουν βιώσει τα πολλαπλά σύνορα κατά τη διάρκεια του «ταξιδιού τους προς» την Ευρώπη αλλά και εντός του νησιού. Στην διαδικασία πραγματοποίησης αυτής της αρχικής πρόθεσης ήρθα αντιμέτωπη με αρκετές δυσκολίες, αλλά και μετατοπίσεις στον σχεδιασμό. Στα τέλη του Ιουλίου του 2020, και μετά από αρκετές ηθικές αναστολές ως προς τον «ρόλο της ερευνήτριας» και την «επίσκεψή» μου στον καταυλισμό της Μόριας (γύρω από το επίσημο ΚΥΤ), βρέθηκα για πρώτη φορά μέσα στον καταυλισμό, έχοντας έρθει σε επαφή με άτομα που δούλευαν σε ένα σχολείο (*Wave of Hope*), το οποίο λειτουργούσε η προσφυγική κοινότητα της Μόριας (να σημειώσω πως ο καταυλισμός δεν είχε περίφραξη και η είσοδος/έξοδος ήταν «ανοιχτή»). Επέλεξα το πλαίσιο του σχολείου ως πεδίο έρευνας και πήγα άλλες δυο φορές, κάνοντας μια πρώτη επαφή με τα άτομα που δούλευαν εκεί. Στην συνέχεια η Μόρια κήκε, τον Σεπτέμβριο του 2020, οπότε για κάποιο καιρό άφησα στην άκρη την «προτεραιότητα» της επιτόπιας. Πέρασε αρκετός καιρός μέχρι να μπορέσω να ξανασκεφτώ την οργάνωση συνεντεύξεων, ενώ συχνά η συναισθηματική μου εμπλοκή με το θέμα δημιουργούσε περισσότερες εσωτερικές συγκρούσεις. Τελικά αποφάσισα να μετατοπίσω το πεδίο της έρευνας σε άτομα που βρίσκονται εκτός της Μόριας.² (όπως άτυπα ονομάζεται το νέο προσωρινό ΚΥΤ στο Καρά Τεπέ) και έχουν μια σχέση με τον αστικό χώρο της Μυτιλήνης. Στην απόφαση αυτή συνετέλεσε αφενός η απαγόρευση εισόδου για τους ανθρώπους που δεν δουλεύουν στο προσωρινό ΚΥΤ, αλλά και εξόδου για τους «κατοίκους» του νέου κέντρου εξαιτίας του *προληπτικού αποκλεισμού* στα ΚΥΤ των νησιών, και αφετέρου το γεγονός ότι δεν θα ήθελα να συμβάλω με την «έρευνά» μου σε μια αποδοχή αυτής της καθημερινής εξαθλίωσης των ατόμων που βρίσκονται εκεί.

Έτσι τον Δεκέμβριο του 2020, όντας στην Αθήνα, ξεκίνησα τις πρώτες επαφές από απόσταση. Η αναζήτηση, αφού δεν ήμουν στον «πεδίο» της έρευνας, αποτέλεσε μια χρονοβόρα διαδικασία. Πραγματοποίησα τελικά 4 συνεντεύξεις, δηλαδή με πολύ λιγότερα άτομα από αυτά με τα οποία αρχικά ήρθα σε επαφή, καθώς η αμοιβαία εμπιστοσύνη στα ζητήματα που ήθελα να συζητήσουμε είναι απαραίτητη και σίγουρα δεν μπορεί εύκολα να εγκατασταθεί μέσω ενός τηλεφώνου ή ενός *skype*. Η τηλεσυνενέντευξη ήταν μια διαδικασία πολύ προβληματική, καθώς η σύνδεση πολλές φορές είχε διακοπές, τα άτομα έπρεπε να μιλάνε αγγλικά ή ελληνικά (θα ήταν πολύ δύσκολο να είναι και διερμηνέας σε αυτήν την τηλεσυνάντηση), αλλά και η ίδια η διαπροσωπική σχέση μέσα από την οθόνη καθιστά την αλληλεπίδραση ακόμα πιο δύσκολη. Ένα ακόμα «σύνορο».

Οι τηλεσυνεντεύξεις (λόγω του Covid-19) έγιναν επομένως μέσω *skype* και σε δυο περιπτώσεις έγινε και δεύτερη τηλεσυνάντηση (συνολικής διάρκειας από 2 μέχρι 6 ώρες). Οι συνεντεύξεις είναι ημιδομημένες και με παρότρυνση για ελεύθερη (όχι καθοδηγούμενη) αφήγηση εμπειριών, βασιζόμενες σε ένα σχεδιάγραμμα, και με ερωτήματα γύρω από την αφήγηση βιωμάτων και προσλήψεων σχετικά με την έννοια του συνόρου: η ζωή στην χώρα προέλευσης, η απόφαση και οι λόγοι μετανάστευσης,

η διαδρομή και τα πολλαπλά σύνορα «προς την Ευρώπη», η διάβαση του θαλάσσιου συνόρου Ελλάδας – Τουρκίας, το βίωμα στο κέντρο της Μόριας, και ο αποκλεισμός/οικειοποίηση του αστικού χώρου της πόλης της Μυτιλήνης (πιο αναλυτικά βλ. παράρτημα). Αρχική μου πρόθεση ήταν να παροτρύνω τα άτομα για μια αφήγηση της διαδρομής, όπως και του βιώματος στην Λέσβο, μέσα από χαρτογραφήσεις/αναπαραστάσεις των συνόρων/ορίων από τα ίδια, αλλά εξαιτίας της τηλε-συνθήκης η πρόθεση αυτή δεν πραγματοποιήθηκε.

Οι άνθρωποι που μίλησα είναι νέοι (17 έως 25 ετών) και δεν εστίασα σε κάποια συγκεκριμένη ομάδα. Οι χώρες προέλευσής τους είναι το Αφγανιστάν, το Ιράν και η Λιβύη. Για λόγους δεοντολογίας της έρευνας και προστασίας των ίδιων των υποκειμένων δεν αναφέρονται τα ονόματά τους (παρά μόνο αρχικά γράμματα), αλλά και στοιχεία που μπορούν να τα ταυτοποιήσουν. Για αυτό το λόγο, αν και θα είχε ενδιαφέρον, δεν γίνεται αναφορά σε αρκετά στοιχεία που περιγράφουν το προφίλ τους στην σημερινή συνθήκη. Η Α. (που είναι Αφγανή) και ο Κ. (που είναι Ιρανός) μένουν στο Καρά Τεπέ (το κέντρο κράτησης που διαχειρίζεται ο δήμος Μυτιλήνης), και βρίσκονται στην Λέσβο από το 2018 και το 2019 αντίστοιχα. Και τα δυο αυτά άτομα έχουν μάθει σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα ελληνικά, οπότε οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν σε αυτήν την γλώσσα (εκτός της πρώτης τηλεσυνάντησης με την Α. που χρησιμοποιήθηκε η αγγλική γλώσσα). Η Ζ. (που είναι Αφγανή) και ο Ι. (που είναι Λίβυος) μένουν στην πόλη της Μυτιλήνης, και οι συνεντεύξεις έγιναν στα αγγλικά και ελληνικά αντίστοιχα. Η Ζ. έφτασε στην Λέσβο τα τέλη του 2017, ενώ ο Ι. που έχει πάρει άσυλο και ζει στην Ελλάδα αρκετά χρόνια, είναι στην Λέσβο τα τελευταία δυο χρόνια. Ο τελευταίος διαφέρει από την συνθήκη των υπόλοιπων ατόμων, αλλά η συνεισφορά του είναι σημαντική, καθώς αναδεικνύει τα συνεχή όρια/σύνορα και την διαπραγμάτευση/αμφισβήτησή τους στην καθημερινότητά του, αν και διαθέτει «νόμιμα» χαρτιά. Το υλικό των συνεντεύξεων είναι κατά πολύ πλουσιότερο σε σχέση με τα τμήματα που παρουσιάζονται σε αυτήν την διπλωματική ή που σχετίζονται με το αντικείμενό της. Ιδιαίτερα η αφήγηση «πριν» από το ευρωπαϊκό σύνορο και περισσότερο το βίωμα στις χώρες προέλευσης (το σύνορο στο Ιράν για τις δυο Αφγανές εμφανίζεται με ένταση από τις πρώτες αφηγήσεις τους όπως και οι συνθήκες ζωής στο Ιράν, οι ρατσιστικές και έμφυλες διακρίσεις, η χωρίς δικαιώματα ζωή, η παρανομοποίησή τους) αποσιωπάται, καταλαμβάνοντας περιορισμένη έκταση στην εργασία. Η προσωπική επαφή που τελικά αναπτύχθηκε, ο χρόνος που μου αφιέρωσαν, το μοίρασμα του βιώματος της πιο ενδιαφέρουσας⁴ ιστορίας της ζωής τους, αλλά και το σθένος για την διεκδίκηση της ελευθερίας και των δικαιωμάτων τους σε αυτήν την ρευστή καθημερινότητά τους, αποτελούν τις μεγαλύτερες συνεισφορές στην διαδικασία εκπόνησης αυτής της διπλωματικής.

Να σημειώσω ότι η επιλογή του θέματος οφείλεται εν πολλοίς στην ιδιαίτερη σχέση μου με την Μυτιλήνη, ως τόπου ενηλικίωσης αλλά και «επιστροφής» τα τελευταία δέκα χρόνια. Αυτά τα χρόνια που «λείπω» από το νησί, αλλά ταυτόχρονα είμαι «και εκεί», το

---

⁴Έτσι ξεκινάει την αφήγηση του μεταναστευτικού ταξιδιού η Ζ.

προσφυγικό και η διαχείρισή του, και κυρίως η αγωνία για τα ίδια τα άτομα που «φιλοξενούνται» στο νησί, ήταν και είναι σταθερά παρόντα στην σκέψη μου.

Ας σημειωθεί, στο τέλος, ότι ως εννοιολογική αναφορά σε σχέση με τον χαρακτηρισμό των ατόμων σε κίνηση μέσα στο κείμενο προτιμήθηκε ο όρος πρόσφυγας (ή αιτών/ούσα άσυλο κατά τις διαδικασίες ασύλου), καθώς τα ίδια τα άτομα δηλώνουν αυτήν την ταυτότητα. Η διάκριση πρόσφυγας ή μετανάστης/ρια αποτελεί ένα θεσμικό εργαλείο κατηγοριοποίησης και άρα παρανομοποίησης των ατόμων που η διπλωματική αυτή δεν θέλει αναπαράγει. Επιπλέον οι χώροι εγκλωβισμού της κινητικότητας στον νησιωτικό τόπο της Λέσβου αναφέρονται κυρίως ως κέντρα κράτησης, αφού αυτή είναι και η πρόθεσή τους.

1. Τα Θεσμικά σύνορα της ΕΕ και οι πολιτικές τους. Η διαχείριση του μεταναστευτικού στα σύνορα της Νότιας Ευρώπης

1.1 Ο ευρωπαϊκός χώρος και η διαχείριση της κινητικότητας. Η Ευρώπη – Φρούριο;

Το νέο καθεστώς συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή η διαμόρφωση ενιαίου χώρου και η εξάλειψη των εθνικών συνόρων, επιχειρείται μέσω της ανασυγκρότησης μιας συμβολικής Ευρωπαϊκής ταυτότητας⁵, ενός «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης», και ξεκινά να διαμορφώνεται γεωγραφικά με την σταδιακή ενσωμάτωση των συμφωνιών της Σένγκεν από το 1985⁶ (Πετράκου, 2009: 38). Σύμφωνα με την Βεντούρα (2017), η κατασκευή ενός τόπου με διακριτή ταυτότητα διαμορφώνεται μέσα από κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές διαδικασίες, αλλά και από τις θεσπίσεις και αναπαραστάσεις της εξουσίας στον χώρο. Εργαλεία για την διαμόρφωση ενός τόπου είναι η εδαφικότητα και η οριοθέτησή της, όπως επίσης και οι κανόνες για την διάβαση των συνόρων του (επειδή η κινητικότητα κατασκευάζει τον τόπο αλλά και κάποιες μετακινήσεις ορίζονται ως εσωτερικές και άλλες ως εξωτερικές). Κύριος στόχος της συμφωνίας Σένγκεν είναι η ελεύθερη μετακίνηση (Ευρωπαίων πολιτών, εργατικού δυναμικού και κεφαλαίων) και επομένως η άρση του ελέγχου εντός των εσωτερικών συνόρων, ενώ παράλληλα ισχυροποιείται ο έλεγχος στα εξωτερικά σύνορα με τη θέσπιση ενιαίων εξωτερικών συνόρων και κανόνων (Λαφαζάνη, 2014). Η διαμόρφωση του ενιαίου εσωτερικού χώρου και των εξωτερικών ευρωπαϊκών συνόρων δεν εξαφανίζει τελείως τα εσωτερικά σύνορα, αλλά τα αναδιαμορφώνει και σε συνδυασμό με αυτά συγκροτείται ένα «νέο ενιαίο καθεστώς συνοχής, επιτήρησης και ασφάλειας» (Πετράκου, 2009: 39). Σε αυτό το πλαίσιο με δεδομένες τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των κρατών, η θέσπιση μιας κοινής πολιτικής εντός του ευρωπαϊκού χώρου για την εναρμόνιση των πολιτικών γύρω από τα ζητήματα της μετανάστευσης, και ιδιαίτερα της άσκησης του δικαιώματος του ασύλου, γίνεται αντικείμενο συνεχούς διαπραγμάτευσης (Κουτρολίκου & Κανδύλης, 2019). Για να επιτευχθεί αυτό διαμορφώθηκε ένα Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (CEAS), που περιλαμβάνει τις τέσσερις βασικές Οδηγίες για τις συνθήκες υποδοχής, τις διαδικασίες ασύλου, τις προϋποθέσεις και τα κριτήρια αναγνώρισης, και τον Κανονισμό του Δουβλίνου⁷. Οι Κανονισμοί του Δουβλίνου (I, II,

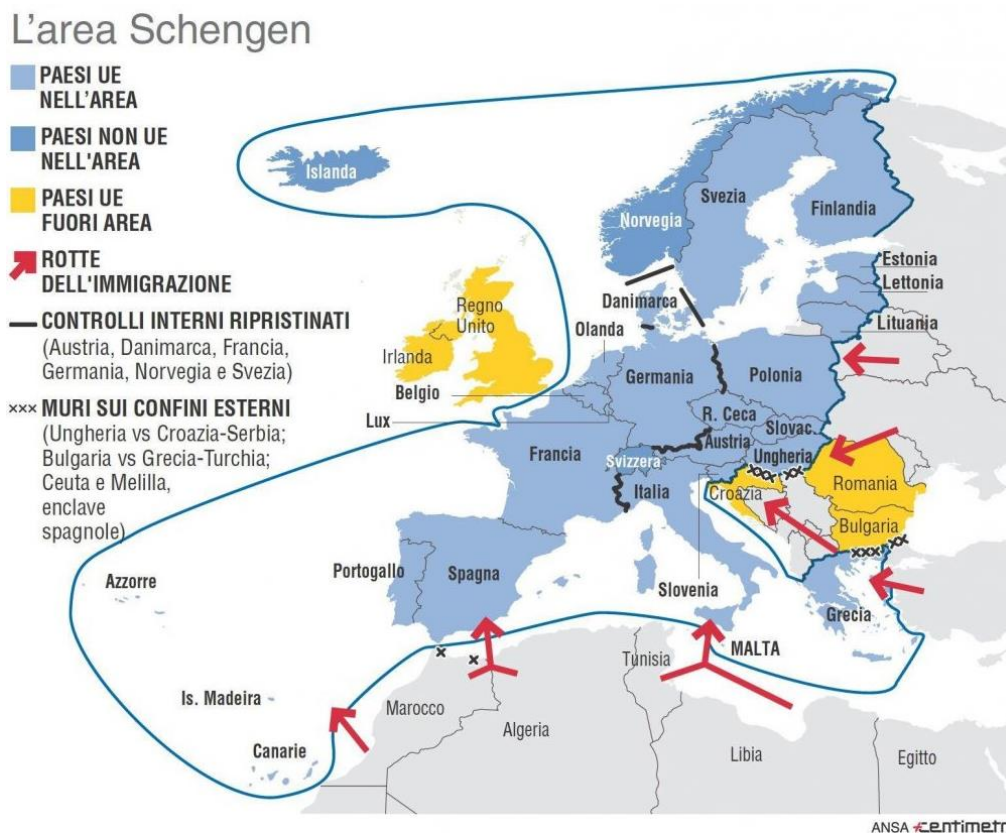
⁵ Για παράδειγμα, «τα σύνορα της βόρειας Μεσογείου, ενισχυμένα με την βοήθεια της «Frontex», αποτελούν σήμερα έναν από τους τόπους όπου συγκροτείται συμβολικά η ευρωπαϊκή ταυτότητα μέσα από την αντίστιξη με αφρικανικούς ή μουσουλμανικούς πληθυσμούς» (Βεντούρα, 2017:28).

⁶ Το 1985 υπογράφουν τα πρώτα πέντε κράτη – μέλη, το 1990 συμπληρώνεται και εξειδικεύεται η αρχική Συμφωνία και υπογράφεται εκ νέου η *Σύμβαση Εφαρμογής της Συμφωνίας του Σένγκεν* που τίθεται σε ισχύ με την συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997 (Πετράκου, 2009). Τα κράτη μέλη που ανήκουν σήμερα στην Σένγκεν διακρίνονται στον χάρτη 3 και κάποια μπορεί να μην αποτελούν μέλη της ΕΕ.

⁷ «Η Σύμβαση του Δουβλίνου υπογράφηκε το 1990 και τέθηκε σε ισχύ το 1997 και αφορά στην εξέταση παροχής ασύλου με την ευθύνη ενός κράτους και μία εξέταση αιτήματος στην ΕΕ. Το 2003 αντικαταστάθηκε από τη Σύμβαση του Δουβλίνου II, σύμφωνα με την οποία κάποιος δικαιούται να ζητήσει άσυλο μόνο στη χώρα εισόδου του στην ΕΕ και στην περίπτωση που εντοπιστεί σε άλλο μέρος της ΕΕ, επιστρέφεται στην πρώτη χώρα εισόδου» (Πετράκου, 2009:45).

III) συνέβαλαν στην μετατόπιση της ευθύνης στα εξωτερικά κράτη/σύνορα της Σένγκεν, καθώς όρισε την υποχρεωτική εξέταση ασύλου στην πρώτη χώρα εισόδου. Οι ρυθμίσεις και οι κανόνες του καθεστώτος Σένγκεν, ιδιαίτερα από το 2013 και μετά, με την ανανέωση του νομοθετικού πλαισίου CEAS⁸, διαμόρφωσαν σταδιακά μια στενή συνεργασία με όρους αλληλεγγύης και συνευθύνης μεταξύ των κρατών - μελών σε θέματα ασύλου και μεταναστευτικής πολιτικής, καταπολέμησης της εγκληματικότητας, αστυνόμευσης και ανταλλαγής πληροφοριών (Κουτρολίκου & Κανδύλης, 2019).

Ιδιαίτερη βαρύτητα στην ασφάλεια των συνόρων της ΕΕ δίνεται στα κράτη που βρίσκονται στα όρια της Σένγκεν και αποτελούν τα εξωτερικά της σύνορα, δημιουργώντας έναν γεωγραφικό διαχωρισμό κέντρου – περιφέρειας, με την τελευταία να μετατρέπεται ολοένα και περισσότερο στη βασική ζώνη ελέγχου, αποτροπής και κράτησης (Mountz & Loyd, 2014). Αυτό δεν σημαίνει ότι οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ευθύνονται απλά για την τοπική εφαρμογή μιας «εξευρωπαϊσμένης» μεταναστευτικής πολιτικής, καθώς διαδραματίζουν ενεργό και κεντρικό ρόλο σε αυτήν τη διαδικασία ως σταθμοί – περάσματα στις μεταναστευτικές κινήσεις όσο και στην χωρική ρύθμιση της κινητικότητας (Paradopoulos, Stephenson & Tsianos, 2008)

3. Εσωτερικοί έλεγχοι εντός και «θωράκιση» των εξωτερικών συνόρων της Σένγκεν, 2018

⁸ Όπου το CEAS περιλαμβάνει δυο Κανονισμούς, το Δουβλίνο III και το EURODAC, και τέσσερις Οδηγίες για την Προσωρινή Προστασία, τις Διαδικασίες Ασύλου, την Αναγνώρισης των δικαιούχων και τις Συνθήκες Υποδοχής (βλ. Κουτρολίκου & Κανδύλης, 2019: 9)

Ιδιαίτερα μετά το καλοκαίρι της «προσφυγικής κρίσης» του 2015, όπου χιλιάδες άτομα (η πλειοψηφία αρχικά από την Συρία) πέρασαν από τα νοτιοανατολικά σύνορα ή/και αναγκάστηκαν να παραμείνουν μέχρι να αιτηθούν άσυλο, η θέσπιση κοινής πολιτικής στα ανατολικά σύνορα της Σένγκεν αποτέλεσε κεντρικό στόχο της ΕΕ και εντατικοποιήθηκε η υλοποίησή της, κάτω από το αφήγημα της κατάστασης έκτακτης ανάγκης για την διαχείριση της κρίσης. Άλλωστε, κοινό χαρακτηριστικό, μέσα στην διαφοροποιημένη ιστορική και πολιτική συγκρότηση των κρατών-μελών, φαίνεται διαχρονικά να είναι η προώθηση πολιτικών και η εφαρμογή νομοθετημάτων για την διαχείριση της αυξημένης μετανάστευσης, ως απάντηση στην διαχείριση «κρίσεων» (Κουτρολίκου & Κανδύλης, 2019). Αντίστοιχα, τα ανατολικά εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης, το 2015, πλαισιώθηκαν από την αφήγηση του συνόρου ως τόπου και χώρου κρίσης: αφήγημα που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή πολιτικής με έλλειψη διαφάνειας και λογοδοσίας τόσο στην χρηματοδότηση για την «ασφάλεια» όσο και στην καταπάτηση θεμελιωδών ανθρώπινων δικαιωμάτων, και συγχρόνως την συγκρότηση μιας ιδεολογίας που θα μπορέσει να παραγάγει μια αναγκαία συναίνεση⁹. Ταυτόχρονα, η θωράκιση του ευρωπαϊκού χώρου με την κατασκευή νέων συνόρων, όπως η πρόσφατη «θωράκιση» του συνόρου μεταξύ Ουγγαρίας – Σερβίας το 2015, δεν σταμάτησε τις μεταναστευτικές ροές που προέρχονται από την Ανατολή και το Νότο αλλά τις κατεύθυνε σε νέες διαδρομές μέσω των Βαλκανίων, μετατρέποντας ολόκληρα κράτη σε ευρωπαϊκά σύνορα, διαδρόμους και όχι σε χώρες προορισμού (Brown, 2017). Η διαφύλαξη της ενοποιημένης Ευρώπης ανατίθεται σε αυτές τις συνοριακές ζώνες, που λειτουργούν ως φίλτρα ή πύλες διαχείρισης και ταξινόμησης της πληθυσμιακής κινητικότητας, «που διαφοροποιούν το καλό από το κακό, το χρήσιμο από το άχρηστο, το νόμιμο από το παράνομο» (Βεντούρα, 2017: 27). Η εδαφική κυριαρχία, κρατική και υπερ-εθνική (χρηματοδότηση από ΕΕ και πολλούς οργανισμούς), επανέρχεται σε αυτές τις ζώνες με το μοντέλο ενός κράτους ποινικού δικαίου, ελέγχου της εγκληματικότητας, κοινωνικού αποκλεισμού και όχι ενός κοινωνικού κράτους, που βασίζεται στο μοντέλο της κοινωνικής ένταξης (Bauman, 2005).

---

⁹Φωτιάδης (2015), στο [Η «προσφυγική κρίση» ως ευκαιρία για ασφυκτικότερο έλεγχο των συνόρων της ΕΕ](#)

1.2 Εξωτερικοποίηση - εσωτερικοποίηση συνόρων

Η αφήγηση της ενοποιημένης Ευρώπης – φρουρίου, καταδεικνύεται με την θεσμική, τεχνολογική και πρακτική θωράκιση των συνόρων της, όπως και με την νεκροπολιτική στα σύνορά της (Mbembe, 2003), και αποτελεί μια όψη του ελέγχου της κινητικότητας. Οι οριοθετήσεις επαναχαράσσονται και εμφανίζονται τόσο στο εσωτερικό της ΕΕ, γεγονός που αναδείχθηκε ιδιαίτερα στις χώρες τις Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης με το κλείσιμο της Βαλκανικής Οδού το 2015 και την επαναφορά των ελέγχων στα εσωτερικά σύνορα της Σένγκεν, όσο και εκτός της επικράτειάς της. Γεωγραφικά διακρίνεται μια τάση διάχυσης του ελέγχου με εξω-εδαφικά μέτρα διαχείρισης¹⁰ της μετανάστευσης, με στόχο την μετατόπιση της ευθύνης σε τρίτες χώρες καταγωγής και διέλευσης των υποτιθέμενων μεταναστών προς την Ευρώπη (Casas – Cortes & Cobarrubias, 2017). Η εξωτερικοποίηση των συνόρων έχει στόχο, πέρα από την αποτροπή της μετανάστευσης/κινητικότητας, την ομαλοποίηση ενός γεωγραφικού φαντασιακού της παρανομίας, όπου τα άτομα καθίστανται *παράνομα*, πριν ακόμα ξεκινήσουν το ταξίδι προς την Ευρώπη· μια στρατηγική ταξινόμησης των πληθυσμών (Casas – Cortes & Cobarrubias, 2017), ρύθμισης της κινητικότητας, αλλά και του πορώδους των συνόρων (Tsianos & Karayali, 2009). Οι πρακτικές ελέγχου της κινητικότητας λαμβάνουν χώρα όλο και περισσότερο πέρα από τα όρια της ΕΕ, και αποτελούν μια κεντρική πολιτική διαχείρισης της μετανάστευσης (Casas – Cortes & Cobarrubias, 2017). Σε αυτό το πλαίσιο η ΕΕ ανανεώνει τις σχέσεις της με τρίτες χώρες με διμερείς συμφωνίες (ή «επανεισδοχής») διαχείρισης της μετανάστευσης, με αντάλλαγμα χρηματοδότηση και αναπτυξιακή βοήθεια (Bunyan, 2018). Οι διμερείς συμφωνίες και χρηματοδοτήσεις στις γείτονες ή «πρίτες» χώρες, καταγωγής ή διέλευσης, γίνονται για την αποτροπή της «παράνομης μετανάστευσης» και την αποδοχή από αυτές των απελάσιμων ανθρώπων που οι χώρες της ΕΕ αποφασίζουν. Ο αριθμός των απελαθέντων και η πολιτική συνεργασία με τρίτες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών σχέσεων και του κοινού ελέγχου της μετανάστευσης, των κανόνων και της νομοθεσίας, ιδιαίτερα από το 2015 και μετά, αναδεικνύει την αντιμετώπιση της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής τόσο εντός όσο και πέραν των συνόρων της «Ευρώπης» (Lecadet, 2017). Έτσι, η ευθύνη διαχείρισης των πληθυσμιακών ροών, ο έλεγχος και τα σύνορα μετατοπίζονται έξω από την περιφραγμένη ευρωπαϊκή κοινότητα και οι «πρίτες χώρες» μετατρέπονται σε «φύλακες» των ευρωπαϊκών συνόρων, επιχειρώντας να εμποδίσουν ή να κρατήσουν τους πρόσφυγες ώστε να μην διασχίσουν τα σύνορα της ΕΕ (Κουτρολίκου & Κανδύλης, 2019).

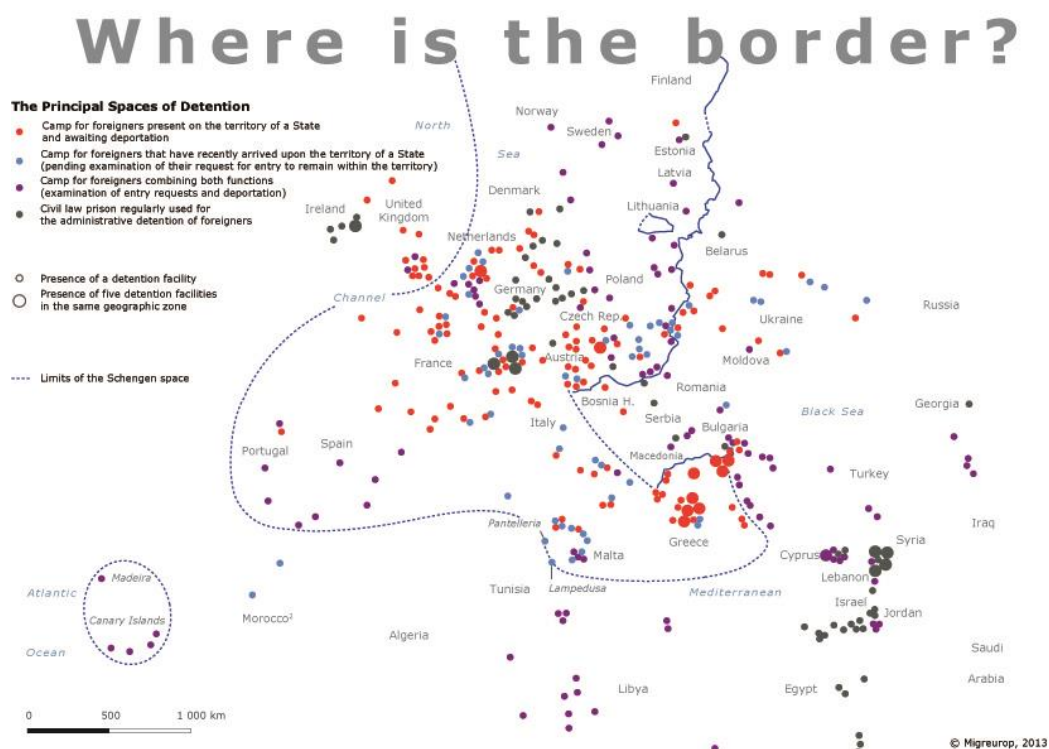
Ταυτόχρονα η διαχείριση των εισερχόμενων πληθυσμών και ο συνοριακός έλεγχος επιτρέπουν νέες χωροθετήσεις τόπων κράτησης, που δεν συμπίπτουν αποκλειστικά με την «συνοριακή γραμμή», μέσα και έξω από τα σύνορα της Ε.Ε (Βεντούρα, 2017). Τα

---

¹⁰ Η πολιτική της βίζας, επίσης, αποτελεί την βάση της μεταναστευτικής πολιτικής για τα κράτη μέλη της ΕΕ, μια παγιωμένη πολιτική ελέγχου των συνόρων αλλά και ρύθμισης των διεθνών σχέσεων μεταξύ κρατών, με βάση την οποία ο κόσμος χωρίζεται σε κατηγορίες, με αντίστοιχα δικαιώματα εισόδου (πρόκειται στην ουσία για ένα σύστημα που παράγει τις παράτυπες και επικίνδυνες διελεύσεις) (Sceell, 2017).

camps/ κέντρα κράτησης σε χώρες εκτός ΕΕ και κοντά στις χώρες προέλευσης προσφύγων έχουν πολλαπλασιαστεί τα τελευταία χρόνια, και λειτουργούν ως θύλακες εγκλωβισμού της κινητικότητας, και σε απόσταση από το ευρωπαϊκό έδαφος. Αλλά και όταν τελικά οι αιτούντες άσυλο καταφέρνουν να περάσουν στην Ευρώπη, τοποθετούνται σε οριοθετημένους χώρους της Ευρωπαϊκής περιφέρειας μέχρι να εξεταστεί η αίτησή τους. Η χωρική τοποθέτηση σε αυτά τα σημεία έχει στόχο τον περιορισμό και έλεγχο της κινητικότητας και επομένως την επιβράδυνσή της, την παρανομοποίηση της μετανάστευσης και τελικά την αποτροπή της. Σε αυτές τις χωρικές πρακτικές, και συνδυαστικά με τις διαδικασίες ασύλου, το σύνορο γίνεται ένας «σημαντικός μηχανισμός χρονικής διαχείρισης της μετανάστευσης» (Tazzioli, 2018:3).

Επομένως, οι πολιτικές ελέγχου (και τα σύνορα ως πεδία άσκησής τους), με υλικές ή αόρατες οριοθετήσεις, δεν διαχωρίζουν μόνο τους ανθρώπους που τοποθετούνται χωρικά «μέσα» και «έξω» από τα σύνορα, αλλά ταξινομούν και κατηγοριοποιούν και όσους τα διαπερνούν. Λειτουργούν ως φίλτρα που μετατρέπουν τους ανθρώπους σε κίνηση σε «μετανάστες/ριες» και αποδίδουν (ή όχι) τα δικαιώματά τους και μια θέση στην κοινωνική ιεραρχία (Sigona, 2020). Έτσι, συγκροτούνται διακριτές κατηγοριοποιήσεις ανθρώπων ως «νόμιμων» και «παράνομων», αλλά ταυτόχρονα διακρίνονται και άλλες ενδιάμεσες, όπως το καθεστώς του «αιτούντα άσυλο», του «υπό απέλαση αλλοδαπού», της «υπό επανένωση» οικογένειας, του «υπό μετεγκατάσταση» πρόσφυγα· κατηγοριοποιήσεις που εμπεριέχουν κάθε φορά και μια αντίστοιχη γεωγραφική τοποθέτηση (στο κλειστό κέντρο κράτησης, στο κέντρο υποδοχής, στο hot spot, στον ξενώνα φιλοξενίας) (Κουτρολίκου & Κανδύλης, 2019:3).

4. Χώροι κράτησης εντός και εκτός Σένγκεν, 2012

1.3 Έλεγχος της κινητικότητας και ασφαλιεοποίηση των συνόρων

Η ευρωπαϊκή ένωση έχει ακολουθήσει μια σειρά στρατηγικών τεχνολογιών και πολιτικών (Frontex, EUROSUR¹¹, EURODAC¹²), που σηματοδοτούν μια νέα περίοδο της ευρωπαϊκής πολιτικής, για την ενίσχυση, την ασφάλεια και τον έλεγχο των συνόρων, ενώ παράλληλα επενδύει εξαιρετικά υψηλά ποσά για την «θωράκισή» τους¹³. Κάτω από το έμβλημα της καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης και της διακίνησης ανθρώπων, που συνδέθηκε με την «αστυνομική δίωξη και ποινική μεταχείριση της διακίνησης ανθρώπων, το λαθρεμπόριο, την τρομοκρατία, την παράνομη εργασία», οι πολιτικές ελέγχου της κινητικότητας και η «ασφάλεια» των συνόρων της ΕΕ θεσμοθέτησε την στρατιωτικοποίηση της συνοριακής επιτήρησης (Φωτιάδης, 2015). Σε αυτό το πλαίσιο, προωθεί, χρηματοδοτεί έρευνα και συνάπτει συμβάσεις με πολυεθνικές που παράγουν οπτικά συστήματα¹⁴, με στόχο την ενίσχυση των συνόρων της. Η βιομηχανία όπλων και ασφάλειας συμβάλλει εξάλλου στη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής πολιτικής ασφάλειας στα σύνορα, μέσω πιέσεων και τακτικών αλληλεπιδράσεων της με τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και μέσω της διαμόρφωσης της ερευνητικής πολιτικής της (Akkerman, 2016). Άλλωστε μερικές από τις πολυεθνικές, δικαιούχους των συμβάσεων ασφάλειας των συνόρων, είναι από τις μεγαλύτερες εταιρείες που πωλούν όπλα στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική (Akkerman, 2016). Εδώ, η σύγκλιση πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων είναι χαρακτηριστική, καθώς εταιρείες που έχουν συμβάλει στην «προσφυγική κρίση», τροφοδοτώντας τις συγκρούσεις στην περιοχή και οδηγώντας τους πρόσφυγες να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους, επωφελούνται μετέπειτα από τις συνέπειές της.

Επίσημος φορέας της ΕΕ για την ασφάλεια των συνόρων της αποτελεί από το 2005 η Frontex, που μέχρι σήμερα έχει διευρύνει την ισχύ της και το πεδίο αρμοδιοτήτων της. Το 2015, κατά την «προσφυγική κρίση», ανακηρύσσεται ως η Ευρωπαϊκή Φρουρά

---

¹¹Eurosur (Ευρωπαϊκό Σύστημα Συνοριακής Επιτήρησης): Μπήκε σε εφαρμογή το 2013, ενώ οι βάσεις του είχαν μπει από το 2008. Είναι σύστημα συνεχούς επιτήρησης των εξωτερικών συνόρων με χρήση προηγμένης τεχνολογίας (δορυφόρους, drones, και μη επανδρωμένα Αεροσκάφη, αλλά και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών – μελών. "Όπως αναφέρει η Ευρωπαϊκή επιτροπή, «στόχος είναι η πρόληψη της διασυνοριακής εγκληματικότητας και της παράνομης μετανάστευσης και η συμβολή στην προστασία της ζωής των μεταναστών». Δίνει τη δυνατότητα εποπτείας της κατάστασης στα νότια εξωτερικά σύνορα της Ευρώπης και την ανταλλαγή αυτής της πληροφορίας ώστε να μπορεί να επιτευχθεί άμεση απάντηση και δράση.

Στο https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/border-crossing/eurosur_en

¹²Eurodac: Ευρωπαϊκό σύστημα για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων των αιτούντων άσυλο. Στο http://publications.europa.eu/resource/cellar/f9c0b32d-de1d-469e-b803-23c32e95d7e0.0005.03/DOC_2

¹³Τα θεμέλια για την ενίσχυση της ασφάλειας και του ελέγχου στα ευρωπαϊκά σύνορα μπαίνουν το 2004 με την εμφάνιση του Ευρωπαϊκού Προγράμματος Έρευνας για την Ασφάλεια (ESRP), που διαμορφώνεται ως μια πλατφόρμα σύγκλισης πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων με άξονα τη στρατιωτικοποίηση του ελέγχου των συνόρων. Φωτιάδης (2014), στο [Μια νέα αρχιτεκτονική επιτήρησης και ελέγχων αναδύεται στα σύνορα της Ευρώπης](#)

¹⁴ Κατεύθυνση που ήδη είχε προωθήσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα σύνορα και τη μετανάστευση στα πλαίσια του Φόρουμ για την Ευρωπαϊκή Ασφάλεια, Έρευνα και Καινοτομία (ESRIF) το 2009 (Φωτιάδης, στο ίδιο).

Συνόρων και Ακτών¹⁵ (European Border and CoastGuard), με σκοπό «την αποτελεσματικότερη διαχείριση της μετανάστευσης, τη βελτίωση της εσωτερικής ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την προστασία της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των ατόμων»¹⁶. Οι αρμοδιότητές της σταδιακά ενσωματώνουν τέσσερα χωρικά επίπεδα για την λήψη μέτρων στα εξωτερικά σύνορα, εντός αλλά και εκτός της ΕΕ¹⁷: «σε τρίτες χώρες με σκοπό την αντιμετώπιση της παράτυπης μετανάστευσης στην πηγή της, σε γειτονικές τρίτες χώρες, στον συνοριακό έλεγχο των εξωτερικών συνόρων και εντός του χώρου Σένγκεν»¹⁸. Επιπλέον, ο οργανισμός από το 2006 παρέχει τεχνική και επιχειρησιακή στήριξη στα κράτη μέλη για τις επιστροφές ανθρώπων, ενώ το 2016, οπότε και αυξάνεται ο αριθμός των επιστροφών, εμπλέκεται πιο ενεργά στις διαδικασίες επιστροφής, με αντίστοιχη αύξηση του προϋπολογισμού του (Gkliati, 2020). Με την νέα τροποποίηση του κανονισμού το 2019¹⁹, ενισχύεται σημαντικά η εξουσιοδότηση και οι επιχειρησιακές ικανότητες (σύστημα πληροφοριών και δεδομένων, εξοπλισμός, προσωπικό) της Frontex στις διαδικασίες επιστροφής, και πλησιάζει περισσότερο στην αρχική της σύλληψη ως *Ευρωπαϊκό Σώμα Συνοριακής Αστυνομίας* (Gkliati, 2020). Ο οργανισμός υποστηρίζεται τεχνολογικά και από το Eurosur και Eurodac, αλλά και με τα συστήματα επιτήρησης και παρακολούθησης της ασφάλειας των συνόρων τρίτων κρατών (Akkerman, 2016).

¹⁵ <https://frontex.europa.eu/el/auto-pou-kanoume/basikes-armodiotetes/>

¹⁶Όπως δηλώνει τότε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή: «η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθετεί σήμερα ένα σημαντικό σύνολο μέτρων για τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και την προστασία του χώρου Σένγκεν χωρίς εσωτερικά σύνορα... Η Επιτροπή προτείνει τη σύσταση της Ευρωπαϊκής Φρουράς Συνόρων και Ακτών...». Στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6327_en.htm

¹⁷ Οι δράσεις της Frontex σήμερα είναι ο έλεγχος των συνόρων, οι επιχειρήσεις έρευνας και διάσωσης, η ανάλυση κινδύνων, η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών που υποστηρίζει και συντονίζει ο Οργανισμός, η διυπηρεσιακή συνεργασία, η συνεργασία με τρίτες χώρες, τα τεχνικά και επιχειρησιακά μέτρα εντός του χώρου Σένγκεν, η επιστροφή υπηκόων τρίτων χωρών, η χρήση προηγμένης τεχνολογίας, ο μηχανισμός ποιοτικού ελέγχου και οι μηχανισμοί αλληλεγγύης συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησης από την ΕΕ στο μοντέλο ελέγχου (Frontex, 2019). Περιλαμβάνεται επίσης και η αγορά του δικού της εξοπλισμού, με υιοθέτηση βιομετρικών εξοπλισμών και μη επανδρωμένων αεροσκαφών ως τα βασικά εργαλεία για το μελλοντικό σύστημα επιτήρησης των ευρωπαϊκών συνόρων. Φωτιάδης (2014), στο [Μια νέα αρχιτεκτονική επιτήρησης και ελέγχων αναδύεται στα σύνορα της Ευρώπης](#)

¹⁸ Frontex (2019:14)

¹⁹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-33-2019-INIT/en/pdf>

1.4 Οι κυρίαρχες πολιτικές στα νοτιοανατολικά σύνορα μετά το 2015

Η ευρωπαϊκή πολιτική για τον περιορισμό εισόδου και εγκατάστασης των προσφύγων σε χώρες της Ευρώπης και την παραμονή τους στην περιφέρεια του ευρωπαϊκού χώρου κατοχυρώνεται ήδη από το 2013 με την Οδηγία για τις Διαδικασίες Ασύλου. Σε αυτήν νομιμοποιείται η παραμονή των αιτούντων άσυλο σε κέντρα κράτησης ή συνοριακές ζώνες διέλευσης, συνδυαστικά με το Δουβλίνο II και III, που ορίζει πως η εξέταση ασύλου γίνεται στην πρώτη χώρα υποδοχής²⁰. Ταυτόχρονα αυξάνονται οι πιθανότητες κρίσης μιας αίτησης ως απαράδεκτης όταν οι αιτούντες άσυλο προέρχονται από κάποια «ασφαλή τρίτη χώρα» (ECRE, 2015). Στην συνέχεια, το «Πρόγραμμα Δράσης για τη Μετανάστευση του 2015»²¹ με στόχο την μείωση της μετανάστευσης, εστιάζει στην διαχείριση των συνόρων, στην ενίσχυση της Frontex και των επιχειρήσεων στη Μεσόγειο, στην καταπολέμηση των δικτύων διακίνησης, στην αναλογική μετεγκατάσταση ατόμων που βρίσκονται ήδη στην ΕΕ και στη συνεργασία με τρίτες χώρες (Κουτρολίκου & Κανδύλης, 2019:3). Στο ίδιο πλαίσιο αποτροπής της μετανάστευσης ακολουθεί και το «Σχέδιο δράσης της ΕΕ κατά της Διακίνησης Μεταναστών» (2015 - 2020)²², όπου διευρύνεται η ποινικοποίηση της μετανάστευσης και η περαιτέρω σύνδεσή της με «το οργανωμένο έγκλημα», παρά η προστασία των ανθρώπων σε κίνηση, όπως ισχυρίζεται.

Ως απάντηση στην προσφυγική «κρίση» του 2015, νέες οδηγίες και κανονισμοί εισάγονται στο θεματολόγιο της ΕΕ για τη μετανάστευση, αλλά δυο νέες πολιτικές επηρεάζουν ιδιαίτερα την διαχείριση της μετανάστευσης στα νότια και νοτιοανατολικά σύνορα της Ευρώπης: η εφαρμογή του συστήματος των Hot Spot και η Κοινή Δήλωση ΕΕ – Τουρκίας.

²⁰ Το Δουβλίνο καθορίζει το κράτος μέλος που είναι υπεύθυνο για την αίτηση ασύλου, και με την αναθεώρηση του το 2013 ουσιαστικά διευρύνθηκαν τα κριτήρια οικογενειακής επανένωσης.

²¹ Brussels, 13.5.2015 COM(2015) 240 final https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf

²² Βρυξέλλες, 27.5.2015 COM(2015) 285 final. Στην Ελληνική του εκδοχή μεταφράζεται ως «Σχέδιο δράσης της ΕΕ κατά της Λαθραίας Διακίνησης Μεταναστών».

Το σύστημα των hotspot (hotspot approach)

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στα πλαίσια του «Προγράμματος Δράσης για τη Μετανάστευση» εισήγαγε τα «hotspots» («κομβικά σημεία»), ως κύριο επιχειρησιακό μέτρο και μέρος της άμεσης δράσης για την αντιμετώπιση της προσφυγικής κρίσης στα κράτη που βρίσκονται στα εξωτερικά και νότια σύνορα της ΕΕ (στην Ιταλία και στην Ελλάδα), με ταυτόχρονη αναβάθμιση του ελέγχου των συνόρων (κυρίως μέσω της Frontex) και ανανέωση των σχέσεων της με τρίτες χώρες.²³ Ως «κομβικό σημείο» (hotspot) νοείται μια περιοχή στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ, η οποία υφίσταται δυσανάλογη μεταναστευτική πίεση (και αποτελεί «σημείο εισόδου» στην ΕΕ για τους πρόσφυγες²⁴. Αυτή η μορφή κράτησης σε αυτά τα σημεία, όπου υπέδειξε η ΕΕ (σε αρκετά από τα οποία υπήρχαν ήδη εγκαταστάσεις), εφαρμόστηκε με στόχο την εκτέλεση μιας γρήγορης διαδικασίας για την καταγραφή, ταυτοποίηση, την εγγραφή των δακτυλικών αποτυπωμάτων των εισερχόμενων προσφύγων (Migreurop, 2020). Μετά από τις πρώτες διαδικασίες, οι αιτούντες άσυλο υποβάλλονται σε κατηγοριοποιήσεις για τις επόμενες διαδικασίες · μετεγκατάσταση εντός της ΕΕ για ορισμένους, πρόσβαση στο εθνικό σύστημα ασύλου για άλλους, ειδική φροντίδα για τους ευάλωτους και απέλαση για τους υπόλοιπους (και πιθανώς τους περισσότερους) (Kasparek, 2016). Οι φορείς της ΕΕ που εποπτεύουν τις διαδικασίες των hotspot, και σε υποστήριξη των εθνικών αρχών, είναι η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO), η Europol²⁵, η Frontex και η Eurojust²⁶. Η σημασία άλλωστε που δινόταν από την Ευρώπη στα hotspot αποτυπώνεται ενδεικτικά στις δηλώσεις Α. Ριγκόνι²⁷ κατά την επίσκεψή του στο hotspot της Μόριας²⁸: «Η εντύπωσή μας είναι ότι εδώ είναι το καινούργιο σύνορο της Ευρώπης, μέσα σε αυτό το κέντρο. Έξω από το κέντρο είναι εκτός Ευρώπης. Μέσα στο κέντρο μπαίνεις στην Ευρώπη» (Musaferat, 2016:97). Το τελευταίο δημιουργεί μια αμφισημία ως προς την χωροθέτηση των hotspot, αφού βρίσκονται εντός του Ευρωπαϊκού εδάφους και τελικά μετατοπίζουν τα σύνορα της ΕΕ «προς τα μέσα» (Kasparek, 2016).

²³ [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/623563/EPRS_BRI\(2018\)623563_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/623563/EPRS_BRI(2018)623563_EN.pdf)

²⁴ [Η ανταπόκριση της ΕΕ στην προσφυγική κρίση: η προσέγγιση των κέντρων υποδοχής και ταυτοποίησης \(hotspot\)](#)

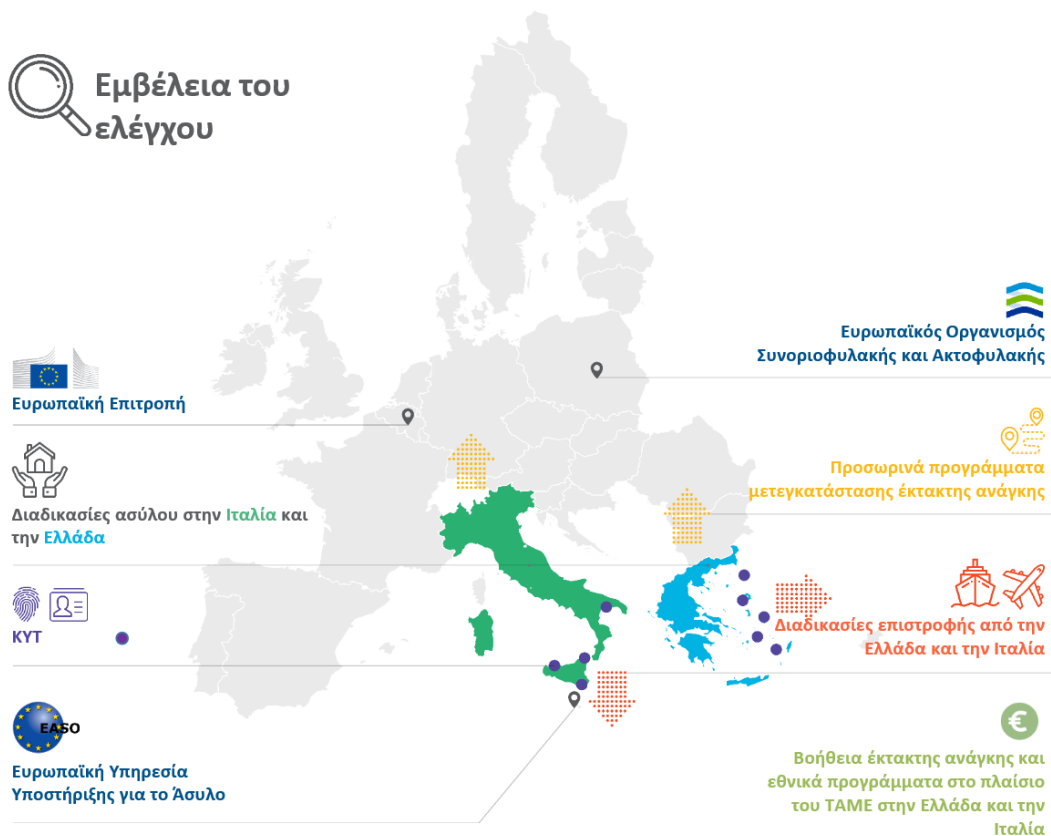
²⁵ Europol: Ευρωπαϊκή Αστυνομική Υπηρεσία. Οργανισμός της ΕΕ για «την επιβολή του νόμου στην καταπολέμηση του σοβαρού διεθνούς εγκλήματος και της τρομοκρατίας». Στο https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/europol_el

²⁶ Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οργανισμός της ΕΕ με «σκοπό να προωθεί και να βελτιώνει τον συντονισμό των ερευνών και των διώξεων μεταξύ των αρμόδιων δικαστικών αρχών των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όταν αντιμετωπίζουν περιπτώσεις σοβαρών μορφών διασυνοριακού και οργανωμένου εγκλήματος». Στο https://e-justice.europa.eu/content_eurojust-23-el.do

²⁷ Ιταλός εισηγητής της Επιτροπής Μετανάστευσης. Δήλωση κατά την επίσκεψή του στο κέντρο της Μόριας τον Οκτώβριο του 2015

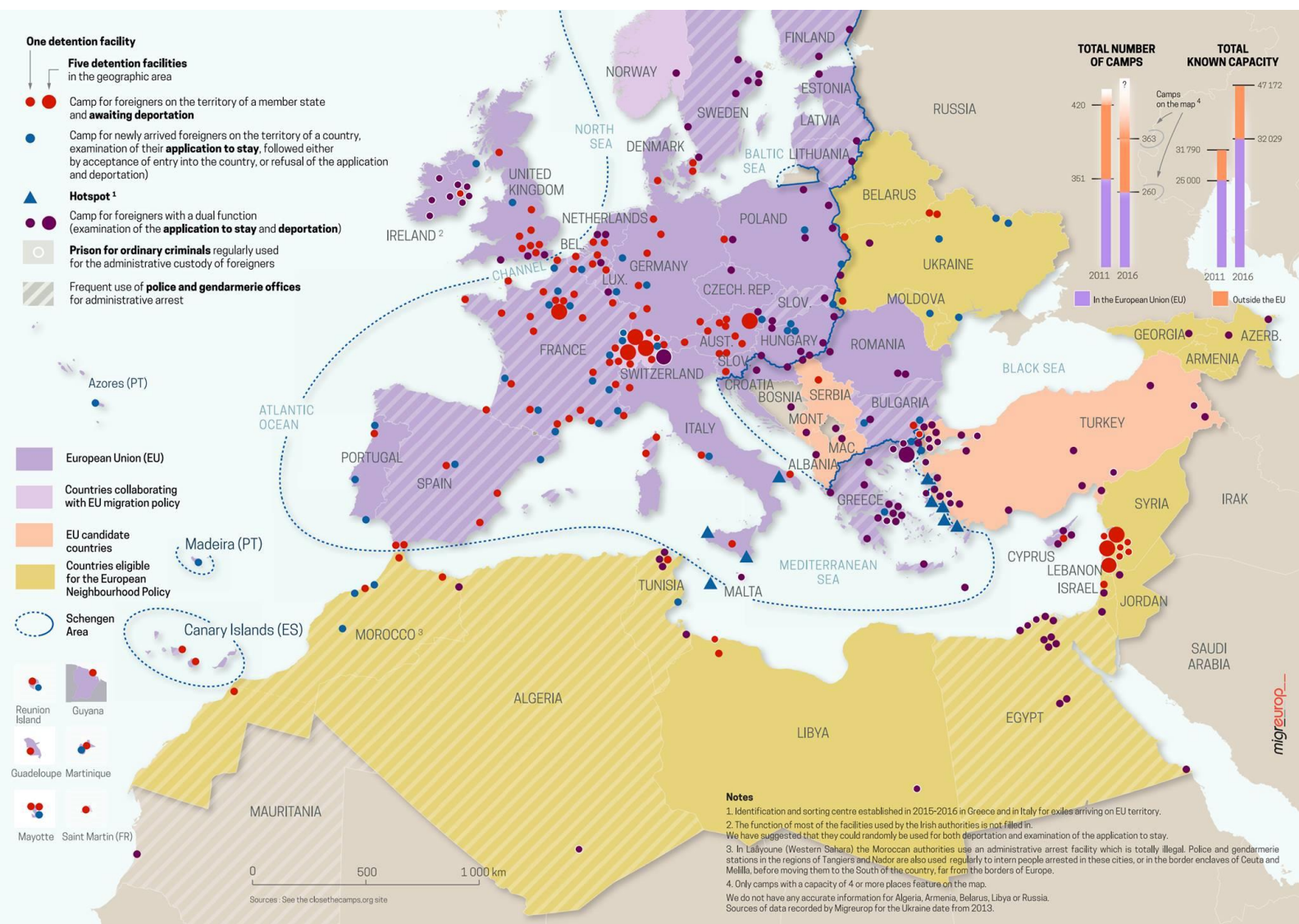
²⁸ Λέσβος, Ελλάδα

Στόχος της εφαρμογής του συστήματος αυτού είναι η επιτάχυνση μια «ιδεατής γραφειοκρατίας»²⁹ μέσα από την πλήρη καταγραφή, διάκριση και μετεγκατάσταση ή επιστροφή των νεοαφιχθέντων, και τελικά ο προληπτικός αποκλεισμός από τις διαδικασίες άσυλου και η αποτροπή της μελλοντικής μετανάστευσης (Tazzioli, 2018). Η χωροθέτηση των χώρων κράτησης, σε απόσταση και απομόνωση μέσα στα νησιά (αναπαραγωγή της χωρικής μορφής του νησιού) και εντός των νησιωτικών τόπων, δεν αποτέλεσε τυχαία επιλογή γεωγραφικής τοποθεσίας, καθώς τα νησιά από μόνα τους μπορούν να ιδωθούν ως τόποι περιορισμού και απομόνωσης (Mountz & Loyd, 2014). Η χρονικότητα του ελέγχου σε αυτές τις παραμεθόριες ζώνες εγκλωβίζει χωρικά τους αιτούντες άσυλο που παραμένουν σε αναμονή ή κρατούνται επ' αόριστον, επιβραδύνοντας τις μεταναστευτικές κινήσεις, και ταυτόχρονα επιταχύνοντας τις διαδικασίες απέλασης και αναγκαστικής επιστροφής (Tazzioli, 2018).

7. Hotspot approach. Κύριοι φορείς για τις διαδικασίες άσυλου, μετεγκατάστασης και επιστροφής

²⁹ Ροζάκου (2015:14). Η επιτάχυνση των διαδικασιών αφορά περισσότερο την ψηφιακή και νομική παρουσία των αιτούντων άσυλο παρά την φυσική παρουσία τους στον χώρο (Tazzioli, 2018)

8. Hotspot, κέντρα με αίτημα παραμονής ή απέλασης, και κέντρα με διπλή χρήση (αίτημα παραμονής και απέλασης), 2016

Η συμφωνία ΕΕ – Τουρκίας και η Τουρκία ως «ασφαλής χώρα»

Το 2016, σε συνέχεια της εφαρμογής του συστήματος των hot spot, υπογράφηκε η Κοινή Δήλωση μεταξύ ΕΕ – Τουρκίας. Η ΕΕ χρηματοδότησε την Τουρκία για να λάβει «όλα τα αναγκαία μέτρα για να αποτρέψει το άνοιγμα νέων χερσαίων ή θαλάσσιων δρόμων παράνομης μετανάστευσης από την Τουρκία προς την Ε.Ε.» και επικύρωσε τη συνεργασία για ανταλλαγή πληροφοριών με σκοπό την καταπολέμηση των παράνομων δικτύων διακίνησης ανθρώπων (με αντάλλαγμα να επανεγκαθιστά έναν Σύρο πρόσφυγα από την Τουρκία στην Ε.Ε. για κάθε Σύρο πρόσφυγα που επιστρέφεται από τα νησιά στην Τουρκία)³⁰. Η συμφωνία με όρους «ανταλλαγής εμπορεύματος», κατηγοριοποίησε *de facto* την Τουρκία ως ασφαλή τρίτη χώρα διευκολύνοντας έτσι την ένταξή της στον προτεινόμενο κατάλογο «ασφαλών χωρών καταγωγής» (Κουτρολίκου & Κανδύλης, 2019). Την ίδια στιγμή, η συμφωνία έχει επικριθεί από οργανισμούς και δίκτυα ανθρωπίνων δικαιωμάτων για την θεσμική τακτοποίηση της Τουρκίας ως «ασφαλούς χώρας», ενώ χαρακτηρίζεται ως «μη ασφαλές καταφύγιο», καθώς οι αιτούντες άσυλο και οι πρόσφυγες στερούνται εκεί αποτελεσματικής προστασίας.³¹ Επιπλέον, η παρεμπόδιση της πρόσβασης των προσφύγων στην Ευρώπη, όπως καταγράφεται από πολλούς οργανισμούς και ομάδες, έχει οδηγήσει σε αυξημένη εναντίον τους βία (Akkerman, 2016).

Η συμφωνία αυτή επιτάχυνε/τροποποίησε τις διαδικασίες «επιστροφής» των προσφύγων που φτάνουν στα ελληνικά νησιά από την Τουρκία και θεωρείται ότι δεν χρήζουν διεθνούς προστασίας (μη υποβολή αίτησης, αβάσιμη ή απαράδεκτη αίτηση³²), αλλά και την επιστροφή στο τουρκικό έδαφος των «παράνομων» προσφύγων που συλλαμβάνονται στα τουρκικά ύδατα. Υπό τους όρους αυτής της «συμφωνίας», «όλοι οι νέοι παράτυποι μετανάστες που φθάνουν στα ελληνικά νησιά μέσω Τουρκίας»³³ θα επιστρέφονται στην Τουρκία, με το σκεπτικό ότι αποτελεί για τους πρόσφυγες αυτούς «ασφαλή τρίτη χώρα». Στην ουσία η συμφωνία αυτή, καταργεί το δικαίωμα του ασύλου και αναιρεί την ιδιότητα του «πρόσφυγα» για τους ανθρώπους σε κίνηση που προέρχονται από τις εμπόλεμες ζώνες στην Ασία και την Αφρική (Αλεξίου, 2017). Αν και Ε.Ε. και Τουρκία συμφώνησαν ότι «θα πρόκειται για προσωρινό και έκτακτο μέτρο που είναι απαραίτητο προκειμένου να σταματήσει ο ανθρώπινος πόνος και να αποκατασταθεί η δημόσια τάξη», η εφαρμογή του συνεχίζεται ωστόσο μέχρι σήμερα.

³⁰ Άλλα ανταλλάγματα ήταν η απελευθέρωση του καθεστώτος ταξιδιωτικών θεωρήσεων (visa) για τους Τούρκους πολίτες από τον Ιούνιο του 2016 και η επανέναρξη των διαπραγματεύσεων με την Τουρκία για την ένταξή της στην Ε.Ε.

³¹ <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4438252016GREEK.pdf>

³² <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4438252016GREEK.pdf>

³³ <https://www.consilium.europa.eu/el/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>

Νέο σύμφωνο για την μετανάστευση και το άσυλο

«Η Μόρια μάς υπενθυμίζει αδυσώπητα ότι έχει εκπνεύσει ο χρόνος που μπορούμε να ζούμε σε ένα ημιτελές σπίτι. Έχει έρθει η ώρα να συσπειρωθούμε γύρω από μια κοινή ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική...»³⁴

Λίγες μέρες μετά την ολική καταστροφή του hot spot της Μόριας στην Λέσβο, στις 23 Σεπτεμβρίου 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την πρότασή της για το Νέο Σύμφωνο Μετανάστευσης και Ασύλου³⁵, ως ένα «νέο ξεκίνημα για τη μετανάστευση» με βάση την «οικοδόμηση εμπιστοσύνης και επίτευξη νέας ισορροπίας μεταξύ ευθύνης και αλληλεγγύης». Σε αυτό το πλαίσιο κατέθεσε μια δέσμη νομοθετικών προτάσεων, με στόχο την θέσπιση κοινής πολιτικής εντός του ευρωπαϊκού χώρου. Οι προτάσεις της επιτροπής φαίνεται να μην προδιαγράφουν ένα «νέο ξεκίνημα για τη μετανάστευση», αλλά «αποτελούν παλιές συνταγές με επικίνδυνα υλικά, καθώς θεσμοθετούν παρεκκλίσεις από τη νομιμότητα και υπονομεύουν σοβαρά το κράτος δικαίου και τα δικαιώματα των προσφύγων»³⁶.

Η νέα πρόταση δίνει μεγάλη έμφαση στην αύξηση των «επιστροφών»/απελάσεων και σε ειδικές διαδικασίες στα σύνορα, αναπαράγει την ποινικοποίηση της μετανάστευσης, διευρύνει το καθεστώς κράτησης³⁷ και προτάσει την «ασφαλειοποίηση» (π.χ. μέσω της εστίασης στην καταπολέμηση των δικτύων «διακινητών» ή την απόφαση για σημαντική ενίσχυση της Frontex). Η διακυβέρνηση της μετανάστευσης και των διαδικασιών ασύλου γεωγραφικά τοποθετείται στις συνοριακές περιοχές (κάτω από την εποπτεία της ΕΕ), επομένως στις χώρες του Νότου και σε συνέχεια της «πολιτικής των hotspots», που εξακολουθούν να αποτελούν χώρους ανάσχεσης, διαλογής και ταξινόμησης - και τελικά αποτροπής - των ροών.

Βασική πρόβλεψη είναι η θεσμοθέτηση μιας fast track διαδικασίας ασύλου με «έλεγχο διαλογής πριν από την είσοδο» στις συνοριακές ζώνες, συνδυαστικά με τις διαδικασίες ταυτοποίησης και ελέγχου (screening). Εάν η απόφαση είναι αρνητική θα συνοδεύεται αυτόματα από απόφαση επιστροφής στο κράτος προέλευσης, η οποία επίσης θα ολοκληρώνεται μέσω του συνοριακού σημείου. Οι αιτήσεις των υπόλοιπων αιτούντων θα εξετάζονται βάσει της «κανονικής» διαδικασίας ασύλου, όπου προβλέπονται δύο βασικές συνιστώσες: την διεύρυνση των κριτηρίων (οικογενειακής επανένωσης, κ.ά.), σε σχέση με τον Κανονισμό «Δουβλίνου», βάσει των οποίων επιτρέπεται η μεταφορά ενός αιτούντος άσυλο σε άλλη χώρα της ΕΕ, και την εισαγωγή της έννοιας της «ευέλικτης

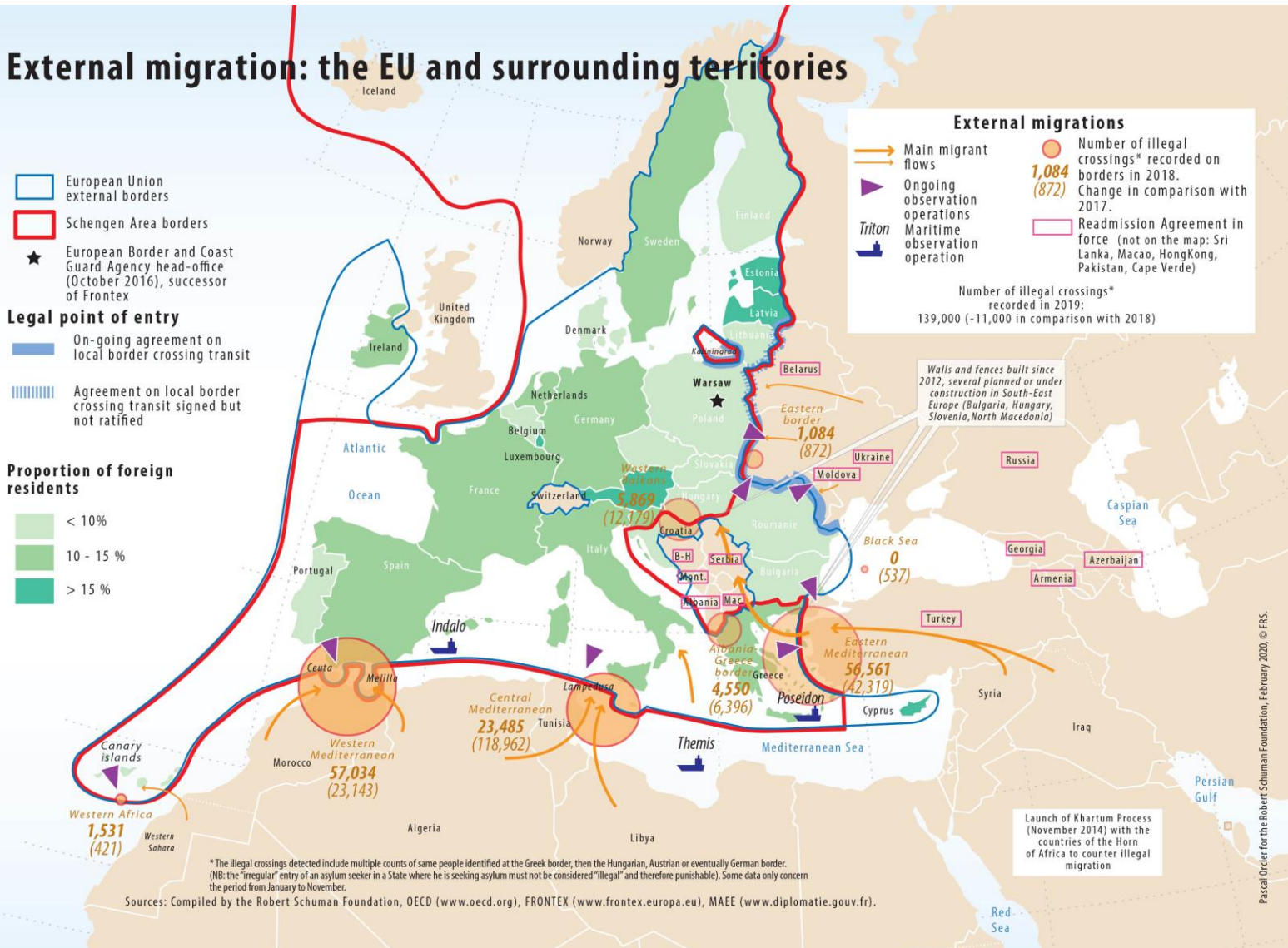
³⁴ Δήλωση Μαργαρίτη Σχοινά (αντιπρόεδρος για την Προώθηση του Ευρωπαϊκού Τρόπου Ζωής) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/ip_20_1706

³⁵ COM(2020) 609 FINAL, Βρυξέλλες 23.9.2020

³⁶ Όπως παρατηρεί η οργάνωση RSA (Υποστήριξη Προσφύγων στο Αιγαίο), που παρέχει νομική υποστήριξη σε πρόσφυγες στο Αιγαίο, στο <https://rsaegean.org/el/neo-symfono-metanastefsis-kai-asylou/>

³⁷ Σε περίπτωση προσπάθειας διαφυγής χρησιμοποιείται η έννοια της κράτησης στην πρόταση για τις συνθήκες υποδοχής ασύλου ως ένας νέος λόγος για τον περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των αιτούντων και της κράτησης. Στο Political Compromise on a Recast Asylum Reception Conditions Directive: Dignity Without Autonomy?

αλληλεγγύης» μεταξύ των κρατών της πρώτης γραμμής, που βρίσκονται σε «κρίση ή ανωτέρα βία», και των υπόλοιπων ευρωπαϊκών κρατών (απευθείας μετεγκαταστάσεις αιτούντων άσυλο και προσφύγων, ανάληψης της ευθύνης επιστροφής στις χώρες προέλευσης ατόμων που έλαβαν αρνητική απόφαση ασύλου, συνεισφορά με υλικά μέσα στην υποδοχή και διαχείριση των ροών).

9. Νέο Σύμφωνο για την Μετανάστευση και το Άσυλο, 2020

2. Η συνοριακή ζώνη του Αιγαίου. Τα σύνορα και η διαχείριση της κινητικότητας

Τα ρευστά σύνορα του Αιγαίου, ορίζουν κράτη, ηπείρους, περιοχές και χωρικά ύδατα, και αποτελούν τόπους με κινήσεις σε πολλαπλές κατευθύνσεις, με την θάλασσα να αποτελεί μέσο σύνδεσης και αποτροπής (Mountz, 2014). Αντίστοιχα τα νησιά του ΒΑ Αιγαίου, εξαιτίας της γεωγραφικής τους θέσης, αποτελούν παραμεθόριο της Ελλάδας και της Ε.Ε., τόπους διασύνδεσης και αποκλεισμού, και βασικά σημεία εισόδου των πρόσφατων μετακινήσεων και μεταναστεύσεων. Οι πολιτικές που εφάρμοσε η Ελλάδα στην ζώνη του Αιγαίου και σε εναρμόνιση με τις ευρωπαϊκές πολιτικές, καθώς αποτελεί το θαλάσσιο σύνορο στα άκρα της ΕΕ, ακολούθησε το χωρικό μοτίβο εστίασης στα εξωτερικά σύνορα της εθνικής κυριαρχίας με την ενίσχυση του ελέγχου και την αποτροπή των ανθρώπων που επιδιώκουν να φτάσουν στην ελληνική επικράτεια (Mountz & Loyd, 2014). Οι πρακτικές αυτές περιλαμβάνουν την επιτήρηση και παρακολούθηση στην θάλασσα, τις διμερείς και διεθνείς συμφωνίες (βλ. Κοινή Δήλωση ΕΕ – Τουρκίας) για την επιστροφή αυτών που δεν αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες και την κράτηση (εφαρμογή του συστήματος των hotspots) όσων εισέρχονται παράτυπα σε κάποιο από τα νησιά του ΒΑ Αιγαίου κατά την διάρκεια του μεταναστευτικού ταξιδιού. Οι παραμεθόριες περιοχές επομένως, όπως η συνοριακή ζώνη του Αιγαίου, αποτελούν σημαντικές γεωγραφίες στην κατανόηση των πρακτικών κυριαρχίας και ελέγχου μέσω των συνόρων, μέσα από την χωρικοποίηση των πολιτικών αυτών και των πεδίων εγκλεισμού που διαμορφώνουν. Σε αυτές τις περιοχές, επίσης, αναδεικνύεται η βία που ασκείται στα μεταναστευτικά σώματα, που καλύπτεται κάτω από τις «ανθρωπιστικές» και διαχειριστικές πρακτικές των κρατικών και υπερεθνικών πολιτικών (Mountz & Loyd, 2014).

2.1 Διαδρομές της μετανάστευσης στο Αιγαίο

Από το 2010, αλλάζει η κύρια πύλη εισόδου των καταγεγραμμένων ανθρώπων που διασχίζουν τα σύνορα της ελληνικής επικράτειας: από την βόρεια συνοριακή ζώνη «μετατοπίζεται» στην ανατολική (Πετράκου, Γιαννακόπουλος κ.α., 2015). Στα ανατολικά σύνορα, η αύξηση της εισόδου από τον Έβρο (χερσαία/ποτάμια σύνορα) και η ταυτόχρονη μείωση της εισόδου από τα νησιά συμπίπτουν χρονικά με την ισχυροποίηση της παρουσίας της Frontex στα ελληνικά νησιά του Αιγαίου από το 2007, «την σύλληψη ορισμένων μεγάλων διακινητών στην Τουρκία, που είχαν τον έλεγχο των θαλάσσιων περασμάτων» (Λαφαζανη, 2014:234) και το κλείσιμο του κέντρου κράτησης της Παγανής στην Μυτιλήνη, στα τέλη του 2009. Αντίστοιχα η αύξηση της κινητικότητας στο Αιγαίο επανέρχεται το 2012 και συμπίπτει χρονικά με την αποστολή της πρώτης ομάδας RABITs (Ομάδες Ταχείας Επέμβασης στα Σύνορα) της Frontex στην περιοχή του Έβρου το 2011, την επιχείρηση «ασπίδα» το 2012 και την κατασκευή του Φράχτη του

Έβρου, ο οποίος ολοκληρώνεται στα τέλη του 2012 (Πετράκου, Γιαννακόπουλος κ.α., 2015). Δηλαδή, η φύλαξη και τα εκτεταμένα μέτρα επιτήρησης στην περιοχή των χερσαίων συνόρων έστρεψαν τις μεταναστευτικές διαδρομές προς την θάλασσα, προς τα κοντινά στις τουρκικές ακτές νησιά του Αιγαίου, μια διαδρομή που, όπως φάνηκε, εγκυμονεί μεγαλύτερους κινδύνους. Όπως επισημαίνεται από τους Mountz & Loyd (2014:9) για τις μετατοπίσεις των περιοχών διέλευσης, «το κλείσιμο μιας τρύπας στην περίμετρο της ΕΕ αυξάνει και μετατοπίζει την πίεση σε άλλα μέρη των εξωτερικών συνόρων». Όσο εντείνεται η επιβολή των συνόρων σε μια περιοχή, όπου το «κλείσιμο» πραγματοποιείται με την ενίσχυση της ασφάλειας και την εντατικοποίηση των αποτροπών, τόσο οι διαδρομές της διακίνησης ανθρώπων κινούνται αλλού, αναζητώντας σημεία εισόδου με λιγότερο έλεγχο, ενώ συγχρόνως οι τιμές που καταβάλλονται στους διακινητές, οι κίνδυνοι και η βία που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι σε κίνηση αυξάνονται (Mountz & Loyd, 2014)

Το 2015 οι ανθρώπινες ροές στα νησιά του Αιγαίου ξεπέρασαν σε εκρηκτικό βαθμό όλες τις προηγούμενες. Ακολούθησε το «καλοκαίρι της μετανάστευσης», με το «άνοιγμα» των συνόρων της ΕΕ και του δρόμου των Δυτικών Βαλκανίων, όπου τα νησιά αποτέλεσαν περάσματα – κόμβους στις μετακινήσεις των ανθρώπων από την Συρία, αλλά και άλλες χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Σε αυτή την μετατόπιση των περιοχών διέλευσης συνέβαλαν, πέρα από τις γεωπολιτικές εξελίξεις στην Συρία, και η θωράκιση των Μεσογειακών συνόρων, με την εντατικοποίηση της επιχείρησης «Τρίτων» της Frontex και τα πολύνεκρα ναυάγια στην «κεντρική» Μεσόγειο. Η περίοδος των «ανοιχτών συνόρων» της ΕΕ κατά το «καλοκαίρι της μετανάστευσης» το 2015, βασίστηκε στο αφήγημα της ανθρωπιστικής και προσφυγικής κρίσης τόσο σε τοπικό, εθνικό, όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο, αναδεικνύοντας την οδύνη και το δράμα των προσφύγων από την Συρία, και διήρκησε μέχρι το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού προς το τέλος του φθινοπώρου του ίδιου έτους. Η Κοινή Δήλωση ΕΕ με την Τουρκία, τον Μάρτιο του 2016³⁸ και η αναβάθμιση της Frontex, αλλά και η εμπλοκή του ΝΑΤΟ στην ισχυρή επιτήρηση των συνόρων, αρχικά και για κάποιο χρονικό διάστημα επέτρεψαν την ανάσχεση νέων αφίξεων³⁹. Σταδιακά, όμως, δεδομένου ότι οι αφίξεις υπερέβαιναν κατά πολύ τον αριθμό των επιστροφών⁴⁰, οι παραπάνω πολιτικές διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση των νησιών σε *buffer zone* (ενδιάμεση ζώνη) για τους πρόσφυγες μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας και επιδείνωσαν την «ανθρωπιστική κρίση» στα σύνορα της Ελλάδας.

---

³⁸ Στην Ελλάδα η εφαρμογή της δήλωσης εξειδικεύτηκε με το άρθρο 60 του Ν.4375/2016 σύμφωνα με το οποίο θεσπίστηκαν ειδικοί κανόνες για την εξέταση των αιτημάτων ασύλου στα νησιά.

³⁹ Οι επιστροφές στην Τουρκία και η επανεγκατάσταση στην ΕΕ σε αυτή την περίοδο γίνονται σε μικρό βαθμό. Αυτό που φαίνεται να συμβαίνει είναι η απότομη μείωση των συνοριακών διαβάσεων, η οποία μπορεί εν μέρει να αποδοθεί στο αποτρεπτικό αποτέλεσμα του εγκλωβισμού στα ελληνικά νησιά (Hess & Kasparek, 2017).

⁴⁰ Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την πρόοδο στην εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης, στις 13.6.2017. Στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0323&from=EN>

2.3 Αποτροπές και Επαναπροωθήσεις

Η επαναπροώθηση (*refoulement*) είναι η παράνομη πρακτική ενός κράτους που εμποδίζει ένα άτομο να εισέλθει σε μια χώρα με ή χωρίς έγγραφα και να υποβάλει αίτημα για διεθνή προστασία (που αποτελεί νόμιμο δικαίωμά του), αναγκάζοντάς το να επιστρέψει στην συνοριακή χερσαία ζώνη ή στα χωρικά ύδατα του γειτονικού κράτους. Πρόκειται για μια διαδικασία, κατά την οποία οι άνθρωποι απορρίπτονται βίαια «έξω» από τα σύνορα της χώρας προορισμού χωρίς καμία νομική διαδικασία⁴¹. Οι παραβιάσεις αυτές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γίνονται από ημιεπίσημες (ή/και άτυπες / κρυφές) πρακτικές των επίσημων φορέων των κρατών που δέχονται αφίξεις προσφύγων και μεταναστών και της ΕΕ (βλ. Frontex, ελληνική ακτοφυλακή), καθιστώντας τις μια σχεδιασμένη ευρωπαϊκή πολιτική κατά των αιτούντων διεθνή προστασία⁴². Όπως επισημαίνουν οι Αθανασίου και Τσιμούρης (2013:11), η ενίσχυση της καταστολής για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της μετανάστευσης από θεσμούς που διακηρύσσουν ότι αρμοδιότητά τους είναι να προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα «αποτελεί όχι κάποιο σύμπτωμα αλλά μια ορισμένη επιλογή μεταναστευτικής πολιτικής». Οι παράνομες αυτές πρακτικές έχουν καταγγεληθεί από πληθώρα νομικών και ανθρωπιστικών οργανώσεων (Διεθνής Αμνηστία, Pro Asyl⁴³) ήδη από το 2012, ενώ τα τελευταία χρόνια δημοσιοποιούνται όλο και πιο συχνά εκθέσεις και αναφορές με «αποδεικτικά στοιχεία» (οργανώσεις όπως Border Violence Monitoring Network, Aegean Boat Report, Mare Liberum κλπ). Τον Οκτώβριο του 2015, μετά από έρευνα σε ναυάγιο στα βόρεια της Λέσβου από τους Forensic Architecture, καταδεικνύεται η αναποτελεσματική συμμετοχή της Frontex και του ελληνικού Λιμενικού στην «προσπάθεια διάσωσης» των ανθρώπων⁴⁴. Αν και οι επαναπροωθήσεις δεν αποτελούν μια καινούρια πρακτική, τα τελευταία τέσσερα χρόνια η Ελλάδα ανέπτυξε ένα αυξανόμενο κατασταλτικό καθεστώς σε συνεργασία με την Frontex εναντίον των ανθρώπων σε κίνηση, ένα φαινόμενο που αυξήθηκε ιδιαίτερα μετά από το καλοκαίρι του 2019⁴⁵ (και επομένως τον σχηματισμό κυβέρνησης μετά την εκλογική νίκη της δεξιάς ΝΔ). Η «νέα κανονικότητα» των επαναπροωθήσεων⁴⁶ καταδεικνύεται στην διάσχιση του θαλάσσιου συνόρου του Αιγαίου, το οποίο προσφέρεται σε πρακτικές αποτροπής και επαναπροώθησης, στο μέτρο που τα θαλάσσια σύνορα είναι «ασαφή». Στις αποδεικτικές μαρτυρίες επαναπροωθήσεων στο Αιγαίο για τους πρώτους οχτώ μήνες του 2020, που καταγράφει και αναλύει η οργάνωση BVMN, παρατηρείται μια άνευ προηγουμένου αύξηση τόσο των περιστατικών, με 5000 άτομα να ωθούνται «εκτός

⁴¹ Έρευνα της οργάνωσης Legal center Lesvos, στο <http://legalcentrelesvos.org/wp-content/uploads/2020/07/Collective-Expulsions-in-the-Aegean-July-2020-LCL.pdf>

⁴² Στο ίδιο.

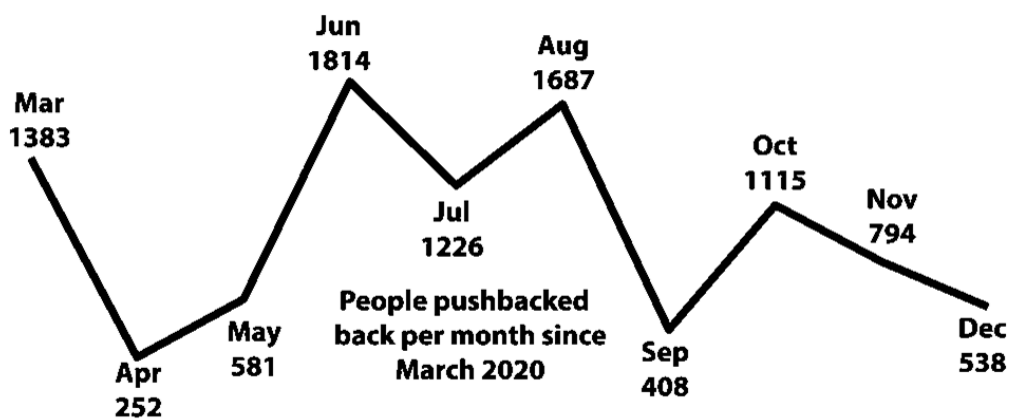
⁴³ Οι εκθέσεις αυτών των οργανώσεων αποκαλύπτουν ότι οι επαναπροωθήσεις (*push backs*) από την ελληνική ακτοφυλακή είναι διαδεδομένη πρακτική στο Αιγαίο ήδη από το 2012 (βλ. Migreurop, 2014:29)

⁴⁴ Έρευνα της ομάδας Forensic Architecture, στο [Shipwreck at the Threshold of Europe, Lesvos, Aegean Sea](http://www.forensicarchitecture.org/shipwreck-at-the-threshold-of-europe-lesvos-aegean-sea)

⁴⁵ Βλ. (BVMN, 2020: 529)

⁴⁶ Το ίδιο ισχύει και για την περιοχή του Έβρου. Ενδεικτικά στις περιπτώσεις επαναπροωθήσεων που καταγράφει η οργάνωση BVMN το 90% περιλαμβάνει έναν ή περισσότερους τύπους βασανισμού και κακομεταχείρισης (BVMN, 2020: 529).

Ευρώπης», όσο και της βίας που τους ασκείται (BVMN, 2020: 531). Τα περιστατικά αυτά περιλαμβάνουν εγκατάλειψη ομάδων από την ελληνική ακτοφυλακή και την Frontex σε φουσκωτές βάρκες χωρίς μηχανές ή χωρίς καύσιμα και ώθηση στα τουρκικά χωρικά ύδατα, αλλά και επαναπροωθήσεις αφού έχουν πατήσει στο έδαφος των ελληνικών νησιών⁴⁷. Η αύξηση της βίας και των πρακτικών αυτών από τις ελληνικές αρχές και την ΕΕ, σκοπεύει να αποτρέψει και τις μελλοντικές μεταναστευτικές κινήσεις προωθώντας το μήνυμα ότι «κανείς δεν μπορεί να περάσει τα ελληνικά σύνορα»⁴⁸. Το μήνυμα αυτό προϋποθέτει την θέση πως οι πρόσφυγες αποτελούν πραγματική απειλή για την Ευρώπη και πως η Ελλάδα, ως «ευρωπαϊκή ασπίδα»⁴⁹, πρέπει να την αντικρούσει.⁵⁰

10. Επαναπροωθήσεις 9.798 ανθρώπων στο Αιγαίο από τον Μάρτιο μέχρι τον Δεκέμβριο του 2020

⁴⁷ Βλ. Καταγραφές μαρτυριών από την BVMN (2020: 594, 603, 616, 618).

⁴⁸ Εκφράστηκε μέσω Twitter από το Υπουργείο Εξωτερικών.

⁴⁹ Δήλωση της Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

⁵⁰ Συνασπισμός οργανώσεων ενάντια στη βία στα σύνορα, στο

http://www.migreurop.org/IMG/pdf/_pdf

2.4 Γεωγραφικός Περιορισμός

«...έχουμε ένα χαρτί, με μια στάμπα κόκκινη, μαύρη και μπλε, αν έχεις την κόκκινη στάμπα σημαίνει ότι δεν μπορείς να ταξιδέψεις εκτός της Λέσβου... σημαίνει ότι δεν μπορείς να μείνεις εδώ, δεν ξέρω, θα σε απελάσουν στην χώρα σου... η μπλε και η μαύρη σημαίνουν ότι μπορείς να ταξιδέψεις εκτός Λέσβου... αλλά όταν έχεις την μαύρη στάμπα σημαίνει ότι δεν μπορείς να ταξιδέψεις χωρίς άδεια έξω από την Λέσβο. Όταν δώσεις την συνέντευξη, περιμένεις την απάντηση και αν είναι θετική σου δίνουν άσυλο και σου δίνουν την μπλε σφραγίδα... αλλά η μπλε σημαίνει επίσης ότι μπορείς να πάρεις ταυτότητα, την επίσημη...» Ζ.

Ο γεωγραφικός περιορισμός στα σημεία εισόδου (τα νησιά του Αιγαίου) νομοθετήθηκε από την ελληνική κυβέρνηση με τον νόμο Ν.4375/2016, σε συνέχεια της δέσμευσής της με την ΕΕ (Κοινή Δήλωση ΕΕ – Τουρκίας) για επιστροφές στην Τουρκία από τα νησιά και τον περιορισμό των ανθρώπων σε κίνηση στα σημεία εισόδου. Στο νόμο αυτό ορίζεται η παροχή «δελτίου αιτούντος διεθνή προστασία» κατά την καταγραφή της αίτησης ασύλου, που αποτελεί προσωρινό έγγραφο, και πάνω στο οποίο «μπορεί να αναφέρεται περιορισμός της κυκλοφορίας των αιτούντων σε τμήμα της Ελληνικής Επικράτειας, μετά από απόφαση του Διευθυντή της Υπηρεσίας Ασύλου» (άρθρο 41). Στις 31.5.2016 η υπηρεσία ασύλου⁵¹ έθεσε σε ισχύ περιορισμούς στην κυκλοφορία των αιτούντων άσυλο σε πέντε νησιά του Αιγαίου. Η απόφαση αυτή παρόλο που ακυρώθηκε⁵² από το ΣΤΕ το 2018 και καταγγέλθηκε από πολλές οργανώσεις μέσω της καμπάνιας #OpenTheIslands, ως προς την απουσία νομικής πρόβλεψης για την πολιτική περιορισμού στην ελευθερία κινήσεων των αιτούντων άσυλο, συνέχισε να εφαρμόζεται από την διεύθυνση της Υπηρεσίας Ασύλου. Σε αυτό το πλαίσιο, τα νησιά μετατράπηκαν σε «σύνορα», καθώς αποτελούν ιδιότυπα κέντρα κράτησης, όπου κανένας δεν μπορεί να διαφύγει μέχρι την αποδοχή ή απόρριψη της αίτησης ασύλου (Mountz & Loyd, 2014). Επομένως, η ελευθερία κυκλοφορίας στα «σύνορα της Ευρώπης» εξαρτάται από το εάν η κάρτα του αιτούντος άσυλο (IPAC) φέρει σήμανση με κόκκινη, μαύρη ή μπλε σφραγίδα. «Οι κόκκινες σφραγίδες είναι ο κανόνας», και σημαίνει ότι ένας/μία αιτών/ούσα άσυλο τίθεται υπό γεωγραφικό περιορισμό και πρέπει να παραμείνει στο νησί του Αιγαίου όπου έχει φτάσει.⁵³

⁵¹ Με την απόφαση υπ' αριθμό 10464/31.5.2016.

⁵² Απόφαση 805/2018, στο <http://www.immigration.gr/2018/04/8052018.html>

⁵³ <https://www.facebook.com/EuropeanLawyersInLesvos/>

2.5 Τα «hotspots» και οι χώροι κράτησης / απέλασης στα νησιά

Το σύστημα των hotspot στην Ελλάδα χωροθετήθηκε σε πέντε σημεία⁵⁴ ως επιχειρησιακά Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ)⁵⁵ στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου: Λέσβου, Χίου, Σάμου, Λέρου και Κω. Αρχικά, το 2015, τα ΚΥΤ λειτούργησαν ως κέντρα βραχυπρόθεσμης υποδοχής με υλοποίηση γρήγορων διαδικασιών, μετά όμως από την Κοινή Δήλωση με την Τουρκία μετατράπηκαν σε κλειστά κέντρα μακροπρόθεσμης υποδοχής, με αποτέλεσμα οι άνθρωποι να αναγκάζονται να παραμείνουν στα ΚΥΤ των νησιών για μήνες ή και χρόνια. Πιο συγκεκριμένα τα hotspot μετατράπηκαν σε κλειστά «Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης» με το νόμο για το άσυλο του 2016, με τον οποίο προβλεπόταν «η διοικητική κράτηση οποιουδήποτε εισέρχεται ή βρίσκεται χωρίς τις απαραίτητες διατυπώσεις στη χώρα»⁵⁶. Ενώ όμως η διοικητική κράτηση δεν ήταν κάτι καινούριο, αν και συνιστούσε εξαίρεση, η νέα συνθήκη που έφερε η νομοθεσία αυτή είναι ότι το αίτημα ασύλου στη χώρα μπορεί να γίνει μόνον υπό συνθήκες *de facto* κράτησης (Σιδέρη, 2016). Η πρόβλεψη σχετικά με τον περιορισμό της ελευθερίας των αιτούντων άσυλο άρθηκε⁵⁷ πολύ σύντομα και εφαρμόστηκε η πολιτική του γεωγραφικού περιορισμού· δικαίωμα μετακίνησης εκτός των δομών αλλά όχι εκτός των νησιών⁵⁸.

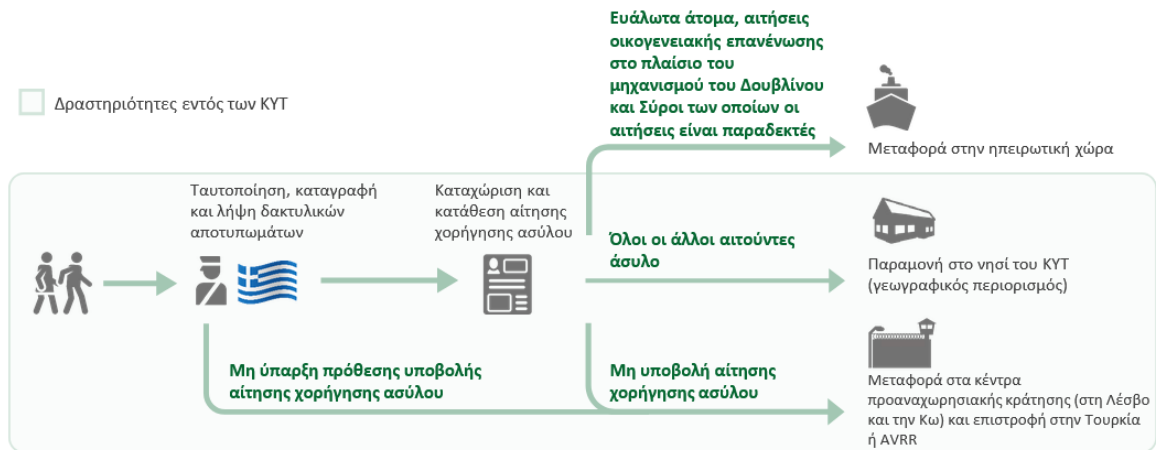
⁵⁴ Το ΚΥΤ Φυλακίου στην ηπειρωτική Ελλάδα και κοντά στα τουρκικά σύνορα δεν αποτελεί μέρος του ίδιου συστήματος ταχείας διαδρομής με αυτό που εφαρμόζεται στα νησιά, και επιπλέον δεν θα αναφέρεται καθώς δεν βρίσκεται στην περιοχή μελέτης.

⁵⁵ Αυτό συμβαίνει μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2020, όπου το ΚΥΤ Μόριας στην Λέσβο καταστρέφεται από πυρκαγιά ολοσχερώς.

⁵⁶ Ν. 4375/2016 (ΦΕΚ 51/Α, 3/4/2016). Συγκεκριμένα, ο νόμος ορίζει ότι «όλοι οι πολίτες τρίτων χωρών και οι ανιθαγενείς που εισέρχονται χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις στη χώρα» και «όσοι διαμένουν χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις στην Ελλάδα και δεν αποδεικνύουν την ιθαγένεια και την ταυτότητά τους με έγγραφο δημόσιας αρχής», υποβάλλονται σε διαδικασίες υποδοχής και ταυτοποίησης (στην καταγραφή των προσωπικών τους στοιχείων, τη λήψη και καταχώριση των δακτυλικών τους αποτυπωμάτων, την εξακρίβωση της ταυτότητας και της ιθαγένειάς τους, σε ιατρικό έλεγχο) (Άρθρο 9). «Οδηγούνται άμεσα με ευθύνη των αστυνομικών ή λιμενικών αρχών» στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, όπου και παραμένουν σε «καθεστώς περιορισμού της ελευθερίας τους» για διάστημα που δεν θα υπερβαίνει τις είκοσι πέντε ημέρες (Άρθρο 14).

⁵⁷ [Ελεύθεροι αφήνονται πρόσφυγες και μετανάστες από κλειστές δομές](#)

⁵⁸ Η διοικητική κράτηση που εφαρμόζεται στα ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ. (Προαναχωρησιακά Κέντρα Κράτησης Αλλοδαπών) στα νησιά αποτελεί μέρος της λειτουργίας των ΚΥΤ. Αυτή η μορφή *τιμωρητικής* κράτησης εφαρμόζεται από το 2011 με τα πρώτα ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ. Με τον νόμο 4636/2019 καθορίστηκαν τρεις λόγοι για την κράτηση των αιτούντων άσυλο πριν από την επιστροφή: 1. Εάν υπάρχει κίνδυνος διαφυγής, 2. Εάν το άτομο αποφεύγει ή εμποδίζει την προετοιμασία της διαδικασίας επιστροφής, 3. Εάν το άτομο παρουσιάζει απειλή για τη δημόσια τάξη ή την εθνική ασφάλεια (Migreurop, 2020:32). Το 2019, εφαρμόστηκε επίσης ένα πιλοτικό πρόγραμμα που ονομάζεται «πρόγραμμα χαμηλού προφίλ» και συνίσταται στην άμεση κράτηση νεοαφιχθέντων ατόμων συγκεκριμένων εθνικοτήτων με χαμηλά ποσοστά αναγνώρισης (κάτω από 25%): αυτοί οι άνθρωποι παραμένουν υπό κράτηση σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου (Migreurop, 2020:36).

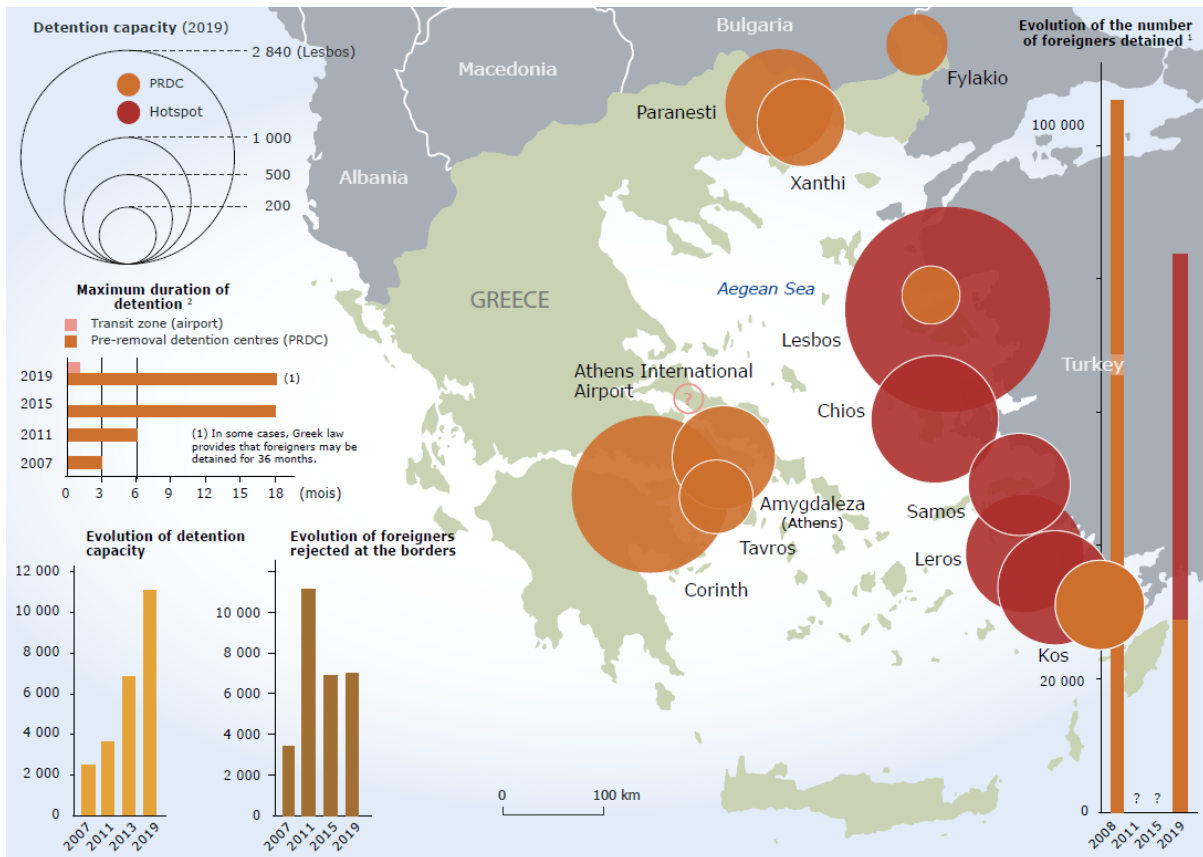

11. Επισκόπηση από την ΕΕ των δραστηριοτήτων των ΚΥΤ στην Ελλάδα

Η εγκαθίδρυση του συστήματος των hotspots, σε συνδυασμό με την απουσία πολιτικής μετεγκαταστάσεων, την αναμονή μηνών ή χρόνων κατά την διαδικασία αίτησης, του γεωγραφικού περιορισμού και της συνεχούς άφιξης ανθρώπων στα νησιά, οδήγησε στην υπερσυγκέντρωση αιτούντων άσυλο και στην δημιουργία τεράστιων δομών ως προς την πληρότητα, με αποκορύφωμα στο τέλος του 2019 να βρίσκονται περίπου 40.000 χιλιάδες άνθρωποι στα ΚΥΤ των νησιών. Το άνοιγμα των ΚΥΤ είχε επίσης ως αποτέλεσμα την εγκατάσταση δικτύων παγκόσμιας εμβέλειας (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, ΔΟΜ, ΜΚΟ και φιλανθρωπικών οργανώσεων) στα νησιά για την παροχή υπηρεσιών εντός των κέντρων, αλλά και γύρω από αυτά (όπως π.χ. στο ΚΥΤ της Μόριας). Παρά τους ανθρωπιστικούς πόρους που δαπανήθηκαν από τα ευρωπαϊκά ταμεία σε αυτά τα κέντρα και τις διακηρύξεις επιδίωξης των ανθρωπιστικών αρχών, οι απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης και η χρόνια ταλαιπωρία των ανθρώπων καταδεικνύουν την παροχή οριακής φροντίδας και περίθαλψης. Τα ευρωπαϊκά σύνορα αναπαράγονται εκ νέου σε αυτούς τους τόπους, όχι μόνο μέσα από τον έλεγχο της μετανάστευσης και τον εγκλωβισμό των αιτούντων άσυλο στα ΚΥΤ/νησιά αλλά και μέσα από τους ίδιους μηχανισμούς που προάγονται ως ανθρωπιστικοί (Chatzicharalampous, 2019).

Τοποθεσία	Χωρητικότητα ΚΥΤ	2017	2018	2019	2020
Λέσβος	2,840	5,452	4,977	18,615	7,172
Χίος	1,014	1,472	1,233	5,782	2,396
Σάμος	648	2,368	3,732	7,765	3,547
Λέρος	860	643	881	2,496	667
Κώς	816	702	760	3,765	483
Σύνολο	6,178	10,907	11,583	38,423	14,265

12. Πληθυσμός στα ΚΥΤ των νησιών στα τέλη κάθε χρονιάς

(1) The number of foreigners detained in 2019 is underestimated because it doesn't take into account all those detained in police stations, many places that are not mapped.
 (2) The maximum duration of detention in hotspots is not known.

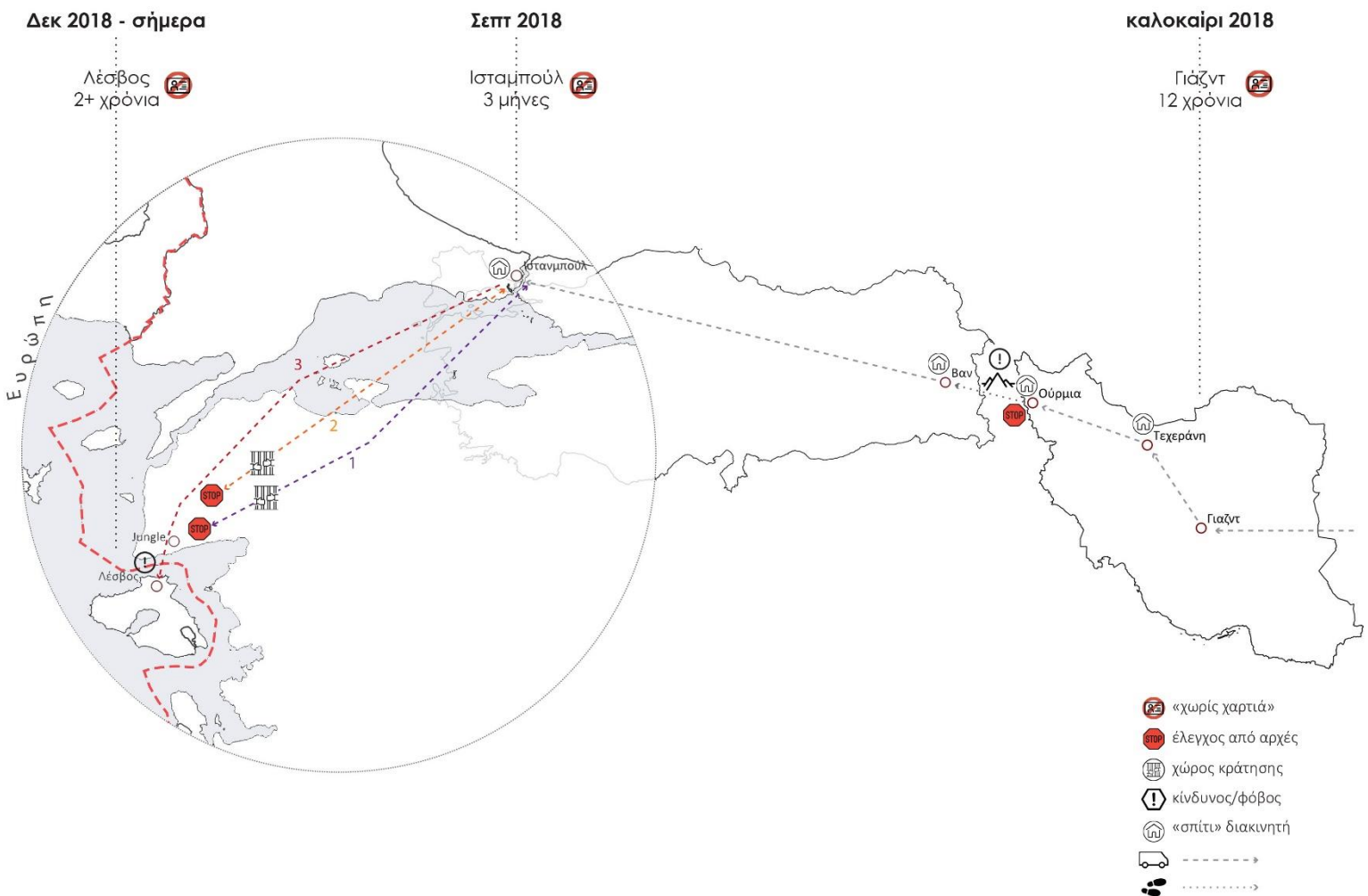
13. Χώροι κράτησης (ΚΥΤ, ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ) το 2019

2.6 Διαβάσεις πολλαπλών συνόρων. Βιώματα του περάσματος του θαλάσσιου συνόρου στο Αιγαίο

Σε αυτό το κεφάλαιο, επιχειρείται να αναδειχθούν τα βιώματα των συνόρων μέσα από τις ιστορίες και τις αφηγήσεις των ανθρώπων κατά το ταξίδι τους προς την Ευρώπη, προσφύγων που βρίσκονται χωρικά και χρονικά παγιδευμένοι στην Λέσβο τα τελευταία 2 έως 3 χρόνια. Στα προηγούμενα κεφάλαια επικεντρωθήκαμε σε ευρωπαϊκές και εθνικές κλίμακες, όπου η μετακίνηση από το ένα κράτος στο άλλο αναδεικνύει ζητήματα σχετικά με την Ευρωπαϊκή/ εθνική κυριαρχία και την γεωγραφική της επέκταση, την επιβολή και ασφαλειοποίηση των συνόρων, και τις περιφερειακές λύσεις. Όμως αυτή η εστίαση στις μεγάλες κλίμακες, αποκρύπτει τις πολιτικές δυναμικές της εμπλοκής των ατόμων στα οποία επιβάλλονται τα σύνορα (με την βία του αποκλεισμού και της χωρικής παγίδευσης), και μάλιστα στην μικρότερη κλίμακα του σώματος (Mountz & Loyd, 2014). Όπως επισημαίνει η Βαΐου (2017:84) εξετάζοντας την μεταναστευτική εμπειρία γυναικών από την Αλβανία στην Ελλάδα, «σύνθετα όρια/σύνορα καθορίζουν τις δυνατότητες μετακίνησης στον υλικό χώρο, ένταξης, αποκλεισμού ή καθήλωσης σε συγκεκριμένους χώρους». Σε αυτό το πλαίσιο επιχειρείται να εντοπιστούν οι «γεωγραφίες ελέγχου» και η αμφισβήτησή τους μέσα από τον προσωρινό εγκλωβισμό σε συγκεκριμένους τόπους ή την διαπερατότητα των συνόρων, την χρονικότητα, τις νοσηματοδοτήσεις των τόπων από τα ίδια τα υποκείμενα και τα δίκτυα που διαμορφώνουν τις κινήσεις τους (δίκτυα διακινητών, σχέσεις αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων σε κίνηση).

Οι «χωρίς χαρτιά» (χωρίς διαβατήρια) διαδρομές από το Ιράν στην Λέσβο των δυο Αφγανών γυναικών Α. και Ζ. και του Ιρανού Κ. ακολουθούν τα ίδια ή πολύ κοντινά μονοπάτια. Αφηγούνται μια υλική εμπειρία διάσχισης των συνόρων μέσα από το περπάτημα στα βουνά μεταξύ Ιράν Τουρκίας σε αντίξοες συνθήκες, τις ενδιάμεσες στάσεις σε τόπους στο πουθενά που προσδιορίζονται από τα σπίτια των διακινητών, την Ιστανμπούλ (και την γειτονιά Zeytinburnu) ως βασικό σημείο αναφοράς και εκκίνησης των πολλαπλών προσπαθειών για την διάσχιση του θαλάσσιου συνόρου, τις διαδρομές με τα *dolmus* που μεταφέρουν 40 ή 50 άτομα στοιβαγμένα και τρέχουν με ιλιγγιώδη ταχύτητα, τον έλεγχο από τις τουρκικές αρχές και την κράτηση σε κέντρα/φυλακές της Τουρκίας, τα «διαβατήρια» που πληρώνουν σε κομβικά σημεία του ταξιδιού (Ιστανμπούλ και Λέσβος). Οι διαδρομές αυτές αναδεικνύουν αφενός ότι τα σύνορα είναι «πανταχού παρόντα» (Balibar, 2009), και ότι η διάβασή τους δεν είναι μια γραμμική πορεία που καθορίζεται και επιβάλλεται αποκλειστικά και μόνο από τις πολιτικές του ελέγχου και των συνόρων, αλλά διαμορφώνονται σε συνδυασμό με πολλαπλούς δρώντες (π.χ. δίκτυα διακινητών,) τυχαία συμβάντα, δράσεις και αποφασιστικότητα των ίδιων των υποκειμένων (Λαφαζάνη, 2014).

Στην αφήγηση αυτών των ανθρώπων και την απόφαση της μετανάστευσης, παρόλο που κινούνται μαζί με την οικογένειά τους και οι σχεδιασμοί καταστρώνονται στο πλαίσιο της οικογένειας, τα άτομα αυτά ορίζονται ως τα «πρωτότοκα παιδιά», και εμπλέκονται ενεργά τόσο στις αποφάσεις/ λόγους μετανάστευσης όσο και στην διευθέτηση ζητημάτων που προκύπτουν κατά την διάρκεια του μεταναστευτικού ταξιδιού. Τα παραπάνω μπορούν να αναπαρασταθούν με μια αφήγηση - χαρτογράφηση του βιώματος των πολλαπλών συνόρων, με μεγαλύτερη εστίαση στο πέρασμα από την Τουρκία (Ιστανμπούλ) στην Ελλάδα.

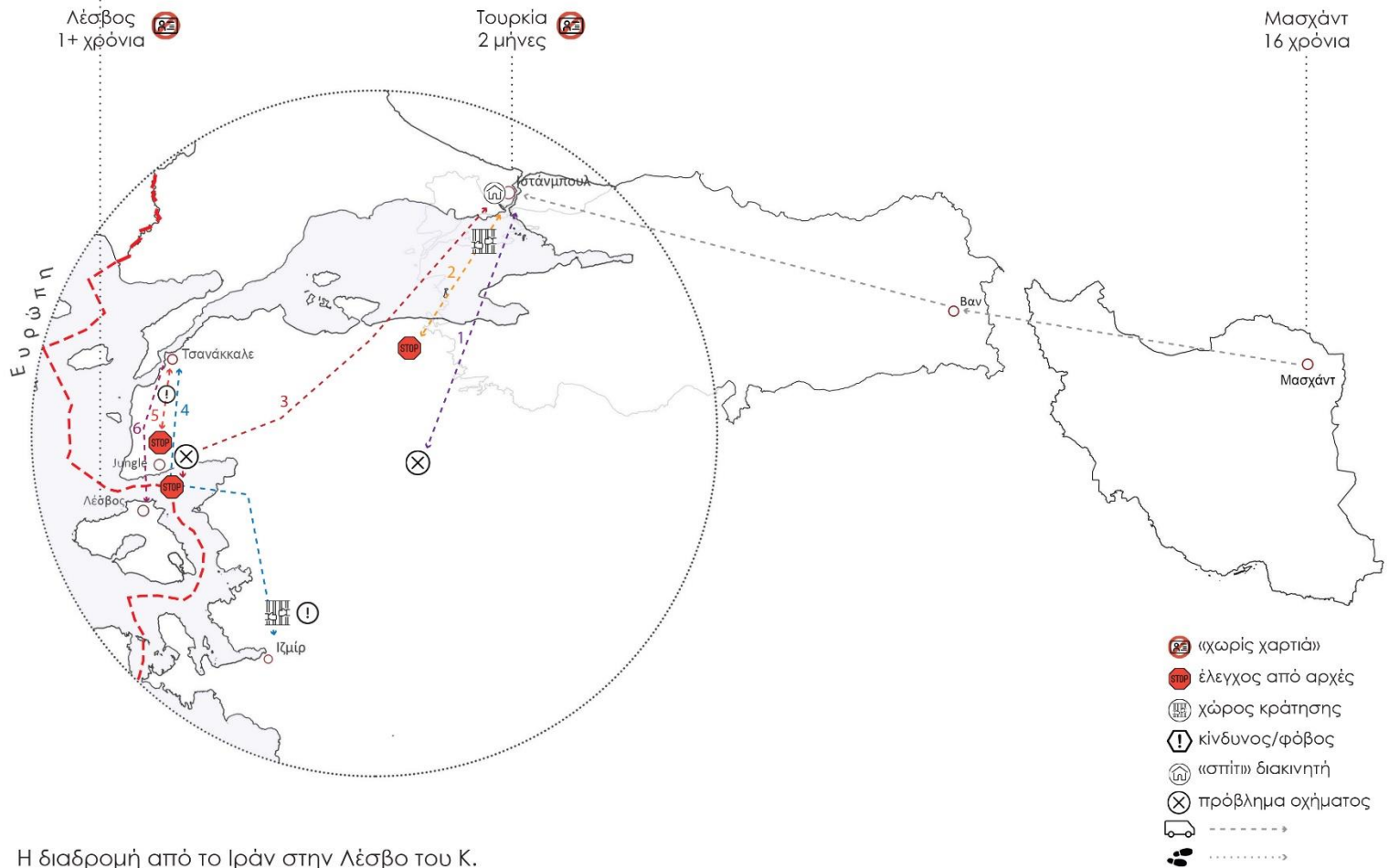
Η διαδρομή από το Ιράν στην Λέσβο της Α.

Προσεγγίζοντας «το σύνορο» από την Ιστανμπούλ

Από τις χαρτογραφήσεις των ταξιδιών της μετανάστευσης φαίνεται ότι όσο πλησιάζουν πιο κοντά στο Ευρωπαϊκό σύνορο πυκνώνει ο χρόνος αναμονής, οι τόποι καθήλωσης και οι έλεγχοι από τις αρχές. Σύμφωνα με τις μαρτυρίες τους, η αστυνομία και η συνοριοφυλακή στο σύνορο Ιράν - Τουρκία είναι πιο «ελαστική» ως προς τη διέλευσή τους, καθώς πρόκειται για οικογένειες με παιδιά (η οικογένεια της Ζ. είναι γυναίκες με ένα μικρό αγόρι), επιτρέποντας τη συνέχιση της μετακίνησης. Στην Ιστανμπούλ, που αποτελεί σημείο εκκίνησης για το πέρασμα του Αιγαίου, μπορεί να μείνουν για μήνες στα «σπίτια» των διακινητών και σε ετοιμότητα ανά πάσα στιγμή για το ταξίδι, με κακές συνθήκες διαβίωσης και με απαγόρευση κυκλοφορίας έξω από αυτά. Όπως αναφέρει η Ζ. *«πριν από μας ήταν πολλές οικογένειες και κάθε οικογένεια είχε 6 ή 7 άτομα, παιδιά, μωρά, ηλικιωμένοι, όλες οι ηλικίες. Πήγαμε σε αυτό το σπίτι και μετά από 2 μήνες ξεκινήσαμε την πρώτη προσπάθεια... 2 ή 3 οικογένειες κάνουν μια ομάδα και κάθε ομάδα πρέπει να είναι έτοιμη όταν τηλεφωνήσει ο διακινητής και λέει "τώρα, η πρώτη ομάδα"... όταν τηλεφωνήσει πρέπει να είσαι έτοιμη, και δεν ξέρω, υπάρχει ένα πλάνο το βράδυ, πρέπει να είσαι έτοιμη να ταξιδέψεις... έπρεπε να μείνουμε στο σπίτι, γιατί ο διακινητής μας είπε "δεν μπορείτε να πάτε έξω, αν οι γείτονες σας δούνε και πούνε κάτι στην αστυνομία, δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα". Ήταν πολύ δύσκολα εκεί...»*. Τα «σπίτια» των διακινητών, αποτελούν κόμβους/σημεία στο ταξίδι της μετανάστευσης, αλλά συγχρόνως τόπους καθήλωσης, χρονικού (άγνωστη η μέρα του ταξιδιού) και χωρικού περιορισμού της κινητικότητας. Ο χωρικός περιορισμός μέσα σε αυτά με αιτιολογία την πιθανότητα σύλληψης, κράτησης και απέλασης καθιστά τους ανθρώπους σε κίνηση όχι μόνο «παράνομους» αλλά και «απελάσιμους» (Λαφαζάνη: 2014). Μέσα σε αυτά τα σπίτια, καθώς μένουν και άτομα που έχουν ήδη το βίωμα της διάβασης του θαλάσσιου συνόρου και της «αποτυχίας» του, μοιράζονται τις εμπειρίες τους και μεταφέρουν χρήσιμες πληροφορίες για το ταξίδι, *«αυτοί λένε οκ, είχαμε αυτή την εμπειρία όταν πηγαίναμε, αυτό το πρόβλημα και μετά λένε τον τρόπο για να το ξεπεράσει η επόμενη ομάδα»*: πώς συναρμολογούν σωστά την βάρκα για να μην τρυπήσει, τι χρειάζονται πάνω τους για να βγάλουν το νερό από την βάρκα, πού πρέπει να κάθονται, πότε είναι ασφαλείς και η τουρκική αστυνομία δεν θα προσπαθήσει να τους αποτρέψει. Επομένως, σε αυτούς τους χώρους διαμορφώνονται δίκτυα επικοινωνίας και πληροφοριών, μέσα από σχέσεις αμοιβαιότητας και αλληλεγγύης, που βοηθούν τους πρόσφυγες να πραγματοποιήσουν το πέρασμα του θαλάσσιου συνόρου.

Η Α. έμεινε στην Ιστανμπούλ 2,5 μήνες: *«στο σπίτι ενός διακινητή, δεν ήταν σπίτι. Μπορώ να πω αυτό το σπίτι ήταν πολύ βρώμικο, και τίποτα περισσότερο, απλά οι άνθρωποι μπορούν να μείνουν εκεί, κοιμούνται εκεί και κάθε μέρα φέρνουν μια φορά φαγητό. Και, εμείς ήμασταν 2,5 μήνες εκεί, περιμένοντας ότι θα μας μετακινήσουν μια μέρα...»*. Ο Κ. αναφέρει ότι ήταν δύσκολο να μείνουν στην Τουρκία γιατί ήταν χωρίς χαρτιά και ο διακινητής, τους είχε πει ότι θα μείνουν για μια βδομάδα και μετά θα είναι στην Ελλάδα, αλλά τελικά, όπως αναφέρει *«... μείναμε στην Τουρκία για 50 ημέρες, νομίζω. Και κάναμε*

αυτό το ταξίδι 6 φορές και την 6η φορά φτάσαμε στην Ελλάδα. Συνήθως, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες βρίσκονται σε μια πόλη, ας πούμε, στην Κωνσταντινούπολη εμείς ήμασταν για τις πρώτες φορές και ο *smuggler* έχει πάρα πολλές οικογένειες...Για τις πρώτες 4 φορές ήμασταν στην Κωνσταντινούπολη, μετά αλλάξαμε τον *smuggler* μας, βρήκαμε κάποιον άλλον και πήγαμε *Chanakkale*. Ο *smuggler* έχει πολλές οικογένειες, ας πούμε, πολλούς ανθρώπους και μια νύχτα, ας πούμε, θα πάρει τηλέφωνο 10 οικογένειες θα τους πει ότι πρέπει να πάτε σε αυτό το συγκεκριμένο πάρκο. Όλοι θα πάνε εκεί, μετά τα μεσάνυχτα, ας πούμε, δώδεκα ή μία το βράδυ όταν έχει ησυχία κλπ., θα έρθει ένα αυτοκίνητο, μικρό μάλιστα, δεν είναι πολύ μεγάλο για 10 ή 15 οικογένειες, δηλαδή για 40 ή 50 άτομα ξέρω εγώ, και όλοι θα μπουόνε σε αυτό το αυτοκίνητο, που δεν υπάρχει χώρος να κάνεις τίποτα, δεν μπορείς να αναπνεύσεις. Νομίζω σαν *dolmus* είναι, ένα μικρό βαν, για 10-15 άτομα έχει θέσεις. Την τελευταία φορά, νομίζω, εμείς ήμασταν 30-40 άτομα, κάτι τέτοιο. Γελάω τώρα, αλλά εκεί, εντάξει... Και από εκεί δηλαδή, το αυτοκίνητο, από την Κωνσταντινούπολη θα αρχίσει και θα πάει στην παραλία. Και από την Κωνσταντινούπολη συνήθως, θα κάνει 6 ή 7 ώρες για να φτάσει στην παραλία. Και εκεί όλοι θα κατεβούν, θα πάνε κάπου σαν *jungle*, ας πούμε, που έχει δέντρα κλπ. Θα μείνουν εκεί μέχρι να φέρουν την βάρκα». Συνήθως όμως η διαδρομή αυτή δεν είναι γραμμική· εμπεριέχει ενδιάμεσους ελέγχους από την τουρκική αστυνομία και στην συνέχεια κράτηση σε κέντρα/φυλακές από 3 μέρες μέχρι δυο βδομάδες. Ακόμα και όταν καταφέρνουν να φτάσουν στα τουρκικά παράλια μπορεί να περιμένουν εκεί δυο τρεις μέρες και μετά να μπουν στην βάρκα, που μπορεί να χαλάσει, να τρυπήσει μέσα στην θάλασσα ή η τουρκική ακτοφυλακή να τους σταματήσει στην διαδρομή και πριν φτάσουν το θαλάσσιο σύνορο του Αιγαίου. Οι προσπάθειες διάβασης του συνόρου επαναλαμβάνονται πολλές φορές, καθιστώντας τους σε μια διαρκή χωρική καθήλωση και ταυτόχρονα κινητικότητα.

Η διαδρομή από το Ιράν στην Λέσβο του Κ.

Κέντρα/φυλακές

Η σύλληψη από την τουρκικές αρχές κατά την διαδρομή από την Ιστανμπούλ στο «Jungle»⁵⁹, τα τουρκικά παράλια, ή μέσα στην θάλασσα είναι σύνηθες φαινόμενο, και αναδεικνύει τον ρόλο της Τουρκίας ως «φύλακα» των ευρωπαϊκών συνόρων. Στην συνέχεια μεταφέρονται σε αστυνομικά τμήματα ή χώρους κράτησης, που αναφέρονται ως camp, κέντρο, φυλακή, και επομένως δεν είναι ευδιάκριτος ο χαρακτήρας αυτών των χώρων, όπου και μένουν για κάποιες μέρες σε κακές συνθήκες. Η χρονικότητα του εγκλεισμού και οι συνθήκες κράτησης, όπως αφηγούνται τα ίδια τα άτομα, εξαρτώνται από την εθνική ταυτότητα των προσφύγων, όπως επίσης και την έμφυλη. Όπως αφηγείται ο Κ. «Εμάς 3 φορές στην Τουρκία μας έβαλαν στην φυλακή. Και το θέμα είναι... δηλαδή την 3η φορά που μας έπιασαν, μας έβαλαν στην φυλακή για μια βδομάδα. Αλλά συνήθως αφήνουν τις οικογένειες να φύγουν, δηλαδή θέλουν τα single men και τους ανθρώπους που είναι μόνοι τους θέλουν να πάνε αυτοί βασικά. Δηλαδή

⁵⁹ Με την ονομασία «jungle» (μτφ. ζούγκλα) αναφέρονται στις αφηγήσεις σε κάποια σημεία των τουρκικών ακτών με δέντρα, και στα οποία μπορεί να μείνουν για μέρες, περιμένοντας την διάβαση του θαλάσσιου συνόρου.

όταν ήμασταν στην δομή που ήταν στην Izmir είχαν άλλες φυλακές που ήταν άνθρωποι εκεί για 3 μήνες, 6 μήνες... Στην δομή στην Izmir μείναμε για μια βδομάδα, αν θυμάμαι καλά. Αυτή η δομή ήταν κλειστή, είχε, ας πούμε, δωμάτια, και κάθε δωμάτιο ήταν για 4 ανθρώπους αλλά εμείς σε ένα δωμάτιο ήμασταν 14... Αφού ήταν πολύ γεμάτη τις πρώτες μέρες, είχανε βάλει τις οικογένειες να κοιμηθούνε στο γήπεδο, πάρα πολλές οικογένειες. Ήταν μάλιστα μεγάλο το γήπεδο και ήμασταν πάρα πολύ άνθρωποι. Και μετά από 2 μέρες, νομίζω, όταν ήτανε άδειο κάποιο δωμάτιο, δηλαδή φύγανε κάποιες άλλες οικογένειες, μας πήραν και μας έβαλαν στα δωμάτια... εννοείται πως φοβηθήκαμε, γιατί εμείς δεν θέλαμε να γυρίσουμε πίσω. Και μάλιστα, κάθε φορά που μας έπιαναν, ενώ δεν είχαμε διαβατήριο, ο *smuggler* μας είχε πει να δώσουμε διαφορετικά ονόματα. Δηλαδή δίναμε άλλα ονόματα, δεν ήταν τα δικά μας. Δεν ξέρω μας είπε να το κάνουμε αυτό και εμείς το κάναμε. Δηλαδή ήμασταν, ναι, πολύ φοβισμένοι για να μην μας γυρίσουν πίσω». Οι περιγραφές για την σύλληψη και κράτηση σε φυλακές/κέντρα της Τουρκίας επαναφέρει το σύνορο σε ποικίλους τόπους εντός της Τουρκίας, και πριν από την διάβαση του «ευρωπαϊκού» συνόρου.

«...Μας έφεραν σε ένα camp, για περίπου 2 βδομάδες. Με το Kibling⁶⁰ μας κράτησαν 2 βδομάδες. Την πρώτη φορά ήταν στην Ίζμιρ, επειδή εξαρτάται σε ποια πόλη είσαι, αλλά οι άλλες πόλεις δεν έχουν camp. Και θυμάμαι ήταν μεγάλο, πολύ μεγάλο κτίριο, έχουν πολλούς ορόφους. Κάθε όροφος, δεν ξέρω, για ειδική χρήση, ο ένας ήταν για πρόσφυγες, ο δεύτερος όροφος ήταν για φυλακισμένους. Θυμάμαι ο πρώτος όροφος ήταν για πρόσφυγες και ήταν πολλά, πολλά κρεβάτια για την φυλακή. Και εμείς τα χρησιμοποιήσαμε, δεν είχαμε κουβέρτες, απλά είχαμε τα πανωφόρια μας για τον ύπνο. Και δεν υπήρχε πολύ φαγητό, απλά για να μένεις ζωντανή. Και επίσης η συμπεριφορά των φυλάκων, των ανθρώπων που είναι υπεύθυνοι για την φυλακή, ήταν πολύ, πολύ κακή με τους πρόσφυγες. Υπήρχαν επίσης Αφρικανοί, όπως Σομαλοί, Άραβες, σαν εμάς, θέλαν επίσης να έρθουν στην Ελλάδα αλλά στο δρόμο η αστυνομία τους έπιασε και τους έφερε στην φυλακή. Μερικοί από αυτούς είναι εκεί για χρόνια. Την δεύτερη φορά όταν η αστυνομία μας έπιασε στην πόλη Άιντεν, είπαν δεν έχουμε κανένα camp, και μας κράτησαν στο αστυνομικό τμήμα για 3 μέρες και μετά μας μετακίνησαν σε ένα camp, δεν ξέρω σε ποια πόλη, αλλά ήταν κοντά στο Aydin. Αυτή την φορά μας κράτησαν για μια βδομάδα και μας είπαν, ok, μην το ξαναπροσπαθήσετε, είστε ελεύθεροι, απλά φύγετε. Δείξαμε επίσης το Kibling και μας ρωτούσαν πού θέλετε να πάτε, στην Ευρώπη; Εμείς δεν θέλουμε να μείνουμε εδώ, γιατί δεν έχουμε τίποτα εδώ και η κυβέρνηση δεν μας βοηθάει. Δεν μας υποστηρίζουν, χρειαζόμαστε εκπαίδευση. Και μετά αυτοί μας είπαν, ok, μην το ξαναπροσπαθήσετε ξανά αυτό το λάθος και εμείς είπαμε, ok. Αλλά μόλις βγήκαμε έξω, τηλεφωνήσαμε

---

⁶⁰ Κάπως έτσι αποκαλεί η Ζ. το χαρτί που πήραν από τις τουρκικές αρχές (δεν βρέθηκε η αντιστοιχία με κάποια λέξη) όταν γράφτηκαν ως πρόσφυγες στην Τουρκία.

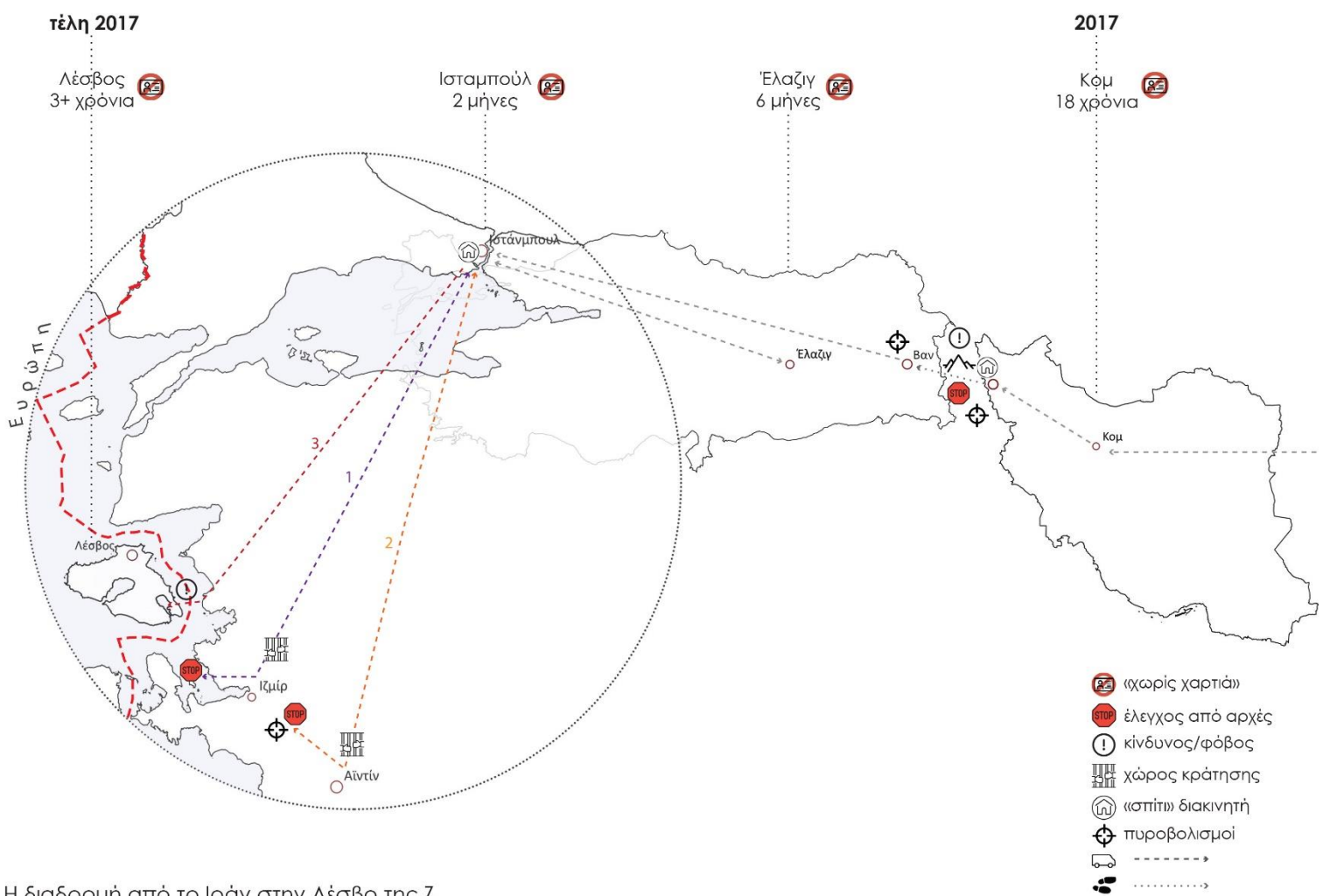
πάλι στον *smuggler* και πήγαμε πάλι στην Ιστανμπούλ, ξανά, για να έρθουμε στην Ελλάδα...»).

Διακινητές – χρήματα

Τα χρήματα στους διακινητές για το ταξίδι δίνονται αφού τα άτομα πραγματοποιήσουν μια «παράνομη διέλευση συνόρων» και φτάσουν σε συγκεκριμένα σημεία ανεξάρτητα από τις προσπάθειες διέλευσης⁶¹. Ο Κ. που είναι Ιρανός και επομένως διασχίζει τα σύνορα Ιράν - Τουρκίας «νόμιμα», πλήρωσε μια φορά όταν έφτασε στο νησί της Λέσβου. Όπως αναφέρει ο ίδιος, «...υπάρχουν αυτά τα μέρη που θα πας να βάλεις χρήματα και κάποιος άλλος θα πάει να τα πάρει από ένα άλλο μέρος του κόσμου, δεν ξέρω πως τα λένε αυτά. Είναι ένα μαγαζί, ας πούμε, που θα πας και θα βάλεις τα χρήματα και θα πεις στον τύπο, ότι όταν εγώ φτάσω στην Ελλάδα θα σε πάρω τηλέφωνο και θα σου πω ότι ο *smuggler* είναι ελεύθερος να πάρει τα χρήματα. Και αρχικά θα βάλεις τα χρήματα εκεί και όταν είσαι στην Ελλάδα ο *smuggler* θα πάει να τα πάρει. Δηλαδή μια φορά πληρώνεις». Τα χρήματα δίνονται είτε σε αυτό το «μαγαζί», όπως περιγράφει ο ίδιος, είτε σε ανθρώπους που εμπιστεύονται τα άτομα στην χώρα προέλευσης: εκεί, όταν φτάσουν στον κάθε προορισμό, παραδίδονται χέρι χέρι στον διακινητή, όπως συμβαίνει με τις περιπτώσεις των δυο Αφγανών. Σε αυτές τις δυο περιπτώσεις τα χρήματα δίνονται αφού φτάσουν στην Ιστανμπούλ και στην συνέχεια στην Λέσβο, αφού πραγματοποιούν δυο «παράνομες» διελεύσεις συνόρων. Όπως επισημαίνει η Α., «Έτσι ήταν, δηλαδή επειδή οι πρόσφυγες στο Ιράν, δεν έχουν, δηλαδή, λογαριασμό στην τράπεζα, για αυτό δώσαμε τα χρήματα σε έναν φίλο, που, δηλαδή ο μπαμπάς μου τον εμπιστεύεται πολύ... και μετά όταν φτάσαμε στην Τουρκία, πήραμε τηλέφωνο και είπαμε εντάξει, φτάσαμε, θέλουμε να τα δώσεις, δηλαδή να στείλεις τα χρήματα σε αυτόν τον *smuggler*. Δηλαδή, ήρθε στο σπίτι ο *smuggler* και λέει να περιμένετε εδώ μέχρι να φτάσουν τα χρήματα σε μένα και μετά θα σας πάω, οπουδήποτε θέλετε πηγαίνετε.» Οι τιμές της διακίνησης ποικίλουν και εξαρτάται επίσης από την χώρα που θέλουν να πάνε, όπως λέει καλύτερα η Ζ. «...αλλάζεις την χώρα και αλλάζουν τα χρήματα...», και τα ίδια τα άτομα αναφέρονται τότε σε δολάρια, τότε σε ευρώ, τότε σε ιρανικά χρήματα. Η τιμή του «εισιτηρίου» για την διάβαση του συνόρου Τουρκίας Ελλάδας κυμαίνεται στις αφηγήσεις από 700 δολάρια μέχρι 900 δολάρια για κάθε μέλος της οικογένειας (για την διέλευση των συνόρων Ιράν - Τουρκίας η Α. αναφέρει 400 δολάρια). Τα χρήματα αυτά, που μπορεί να είναι ένα εισιτήριο ταξιδιού αναψυχής για άλλους ανθρώπους, γι' αυτούς είναι χρήματα που μαζεύουν χρόνια ή δανείζονται από συγγενείς και φίλους για το «ταξίδι της ζωής τους». Όπως αναφέρει η Α., «...Και όλα αυτά, ήταν όλες οι οικονομίες, γιατί ήμασταν στο Ιράν, ο μπαμπάς μου δούλευε τόσο πολύ και ήταν δύσκολη δουλειά, και ο μπαμπάς μου λίγο λίγο, δηλαδή ο μπαμπάς μου έπρεπε να σταθεί στην ζωή αλλά έπρεπε να μαζέψει κάποια χρήματα για

⁶¹ Χωρίς αυτό να αποκλείει το ενδεχόμενο εκμετάλλευσης αυτών των πολλαπλών προσπαθειών από τους διακινητές, όπως συμβαίνει σε άλλες περιπτώσεις.

κάποια στιγμή που θα χρειαστούν, να μαζεύει, να μαζεύει 12 χρόνια και μετά από αυτό σε 3 μήνες τίποτα, έφυγαν όλα. Τα λεφτά που δώσαμε για να έρθουμε στην Ελλάδα ήταν τα χρήματα, που αυτά τα 12 χρόνια μαζεύαμε χωρίς να ξοδεύουμε πολλά. Ήταν τα χρήματα που 12 χρόνια μπορούσαμε να μαζέψουμε... Αυτά τα χρήματα άμα είσαι πρόσφυγας μπορούν να είναι αρκετά, αλλά πιστεύω δεν είναι αλήθεια πολλά. Άμα σκέφτεται γι' αυτό, λες εντάξει, όλα αυτά που είχαμε, φύγανε, και τώρα δεν έχουμε τίποτα, ούτε πίσω, δηλαδή τώρα από εδώ αν μας στείλουν πίσω δεν θα μας στείλουν στο Ιράν, θα μας στείλουν στο Αφγανιστάν, και εκεί πέρα δεν έχουμε τίποτα...». Η οικογένεια της Ζ. δουλεύοντας διπλές βάρδιες στην κατ'οίκον παραγωγή χαλιών και συμπλήρωσε το αναγκαίο ποσό με χρήματα της αδερφής της, που πώλησε προικώα κοσμήματα. Η λειτουργία των δικτύων διακίνησης αποτελεί για τα ίδια τα άτομα τη μόνη λύση για να φτάσουν στην Ευρώπη, παρά την εκμετάλλευση και τα υπέρογκα ποσά που πληρώνουν. Αυτές οι «παράνομες πρακτικές» παράγονται τελικά από την «ύπαρξη μιας νόμιμης απαγόρευσης» (Φουκώ, στο Λαφαζάνη, 2014: 336) προς την Ευρώπη.

Η διαδρομή από το Ιράν στην Λέσβο της Ζ.

Το βίωμα του θαλάσσιου συνόρου

Το βίωμα του θαλάσσιου συνόρου, όταν τελικά καταφέρνουν να περάσουν στην «απέναντι» πλευρά, εμπεριέχει για τους πρόσφυγες όλους τους κινδύνους μιας ανοιχτής θάλασσας σε ένα μη ασφαλές ταξίδι με αυτοσχέδια φουσκωτή βάρκα. Οι κατασταλτικές πολιτικές που εφαρμόζονται και από τις δύο πλευρές του συνόρου καθιστούν το πέρασμα του Αιγαίου σύνθετο και επικίνδυνο εγχείρημα. Στις αφηγήσεις που καταγράψαμε δεν υπάρχει μεν η επαναπροώθηση από τους «φύλακες» των ευρωπαϊκών συνόρων (frontex, ελληνική ακτοφυλακή), η σύλληψη από την τουρκική ακτοφυλακή εμφανίζεται σε προηγούμενες προσπάθειες, αλλά αυτό που αναδεικνύεται είναι η επισφάλεια και ο φόβος της διάσχισης του συνόρου. Το σκοτάδι του Αιγαίου, ο αέρας και τα κύματα στα ανοικτά της θάλασσας, το νερό που εισέρχεται μέσα στην βάρκα, το πλήθος ατόμων που βρίσκονται σε αυτό το μικρό φουσκωτό, ορίζουν τον κίνδυνο στον οποίο εκτίθενται τα σώματά τους. Όπως σημειώνουν, ο φόβος της θάλασσας είναι ακόμα μεγαλύτερος, καθώς δεν έχουν ιδέα από κολύμπι και βρίσκονται για πρώτη φορά μέσα στην θάλασσα. Σε αυτήν την συνθήκη μπορεί να μην διαθέτουν και σωσίβιο, αφού δεν συμπεριλαμβάνεται στο «εισιτήριο» που πληρώνουν, οπότε πρέπει να το αγοράσουν από τον διακινητή. Οι γνώσεις που έχουν από τις προηγούμενες εμπειρίες ανθρώπων είναι πολύ βοηθητικές, όπως σχολιάζει η Ζ., αλλά επίσης και η αποφασιστικότητά τους για μια καλύτερη ζωή. Όπως περιγράφει η Α., «Την τρίτη φορά, όταν φτάσαμε στην ακτή, οκ, δεν είχαμε κανένα πρόβλημα, η αστυνομία δεν μας συνέλαβε, τίποτα. Και μετά, ήμασταν τέσσερις ώρες από την μία το βράδυ μέχρι τις πέντε το πρωί στην βάρκα μέχρι να φτάσουμε. Και μετά, στην ακτή δεν φύσαγε τόσο, αλλά μετά στην θάλασσα ήταν πολύ σκοτάδι και σκεφτόσουν είμαι στην θάλασσα, είμαι στο νερό... Στην θάλασσα, ο «καπετάνιος» ήταν πρόσφυγας, ήταν ένας Αφγανός, και δεν ήξερε πως να οδηγήσει την βάρκα, για πρώτη φορά. Δεν ήξερε. Και μετά, σκέφτεσαι, αν συμβεί κάτι, είναι απλά μια βάρκα, οκ, είστε 28 άνθρωποι σε μια βάρκα 9 μέτρα... και σκέφτεσαι αν συμβεί κάτι δεν ξέρεις να κολυμπάς. Νομίζω μόνο τρεις άντρες ξέρουν να κολυμπούν, οι άλλοι δεν ήξεραν. Και σκεφτόμουν αν πέσω μέσα γιατί καθόμουν στην άκρη, θα με αφήσουν και θα πάνε. Ήταν νύχτα, το νερό ερχόταν μέσα, φοβούμουν πολύ. Ο καπετάνιος είπε ότι αν πάρουμε λάθος διαδρομή, τότε η βενζίνη θα τελειώσει, και θα μείνουμε στην μέση της θάλασσας. Αυτό θα ήταν πολύ επικίνδυνο. Και επειδή κάναμε λάθος, πήγαμε κάπου και ήταν επικίνδυνο γιατί αν πιαστεί η βάρκα εκεί, μετά θα κάνει τρύπα, και μετά το νερό θα μπει μέσα. Για μένα ήταν η πρώτη φορά στην θάλασσα, πρώτη φορά σε όλη μου την ζωή, δεν είχα ποτέ κολυμπήσει. Στην βάρκα, την νύχτα, φυσούσε πολύ, το νερό ερχόταν μέσα στην βάρκα, θυμάμαι όλα τα ρούχα μου ήταν βρεγμένα. Και κάναμε το λάθος, και μετά πήγαμε πίσω, και πήραμε άλλο δρόμο. Και μετά από τέσσερις ώρες φτάσαμε, αλλά όταν φτάσαμε δεν ήμασταν σίγουροι αν βλέπουμε την Τουρκία, αν ήρθαμε πίσω ή όχι...». Τελικά, η ενσώματη «κατάργηση» του συνόρου από τους «χωρίς χαρτιά», το σθένος για τη διάσχισή του, υπογραμμίζει την προσωρινότητα και την συνεχή διαπραγματέυσή του (Λαφαζάνη, 2014).

«...Αλήθεια ήταν πολύ δύσκολο. Γιατί δεν έχουμε καμία εμπειρία από την θάλασσα, δεν ξέραμε τίποτα σχετικά με το κολύμπι. Φαντάσου ότι μεγάλωσα σε μια πόλη που δεν έχει νερό, και είναι πολύ ζεστή πόλη, χωρίς κακό καιρό, χωρίς θάλασσα...Και αυτή την φορά, επειδή ήταν η τρίτη φορά, είχαμε χρησιμοποιήσει όλα τα χρήματα που είχαμε. Δεν είχαμε αρκετά λεφτά να αγοράσουμε σωσίβια, εμείς απλά αγοράσαμε τρία σωσίβια για τα μικρά παιδιά. Έπρεπε να τα αγοράσεις εσύ, ο διακινητής δεν ήταν υπεύθυνος για αυτό. Η μαμά μου και η αδερφή μου, επειδή ανησυχούσαν για τα παιδιά, είπαν αφού δεν έχουμε χρήματα πρέπει να δανειστούμε για να αγοράσουμε σωσίβια για τα παιδιά... Θυμάμαι πριν μπούμε στην βάρκα, μιλήσαμε με τα αδέρφια μου, εάν έχουμε πρόβλημα πρέπει να έχουμε την προσοχή στα μικρά παιδιά και την μαμά μας... Θυμάμαι ότι κάθε οικογένεια είχε τις τελευταίες στιγμές, σαν να ήταν η τελευταία στιγμή της ζωής τους. Μιλούσαν με την οικογένειά τους και έλεγαν σημαντικά πράγματα ο ένας στον άλλον. Ναι, ήταν οδυνηρό και δύσκολη στιγμή για όλους... Για μια ώρα περπατούσαμε στην άμμο, στην παραλία και ήταν αλήθεια δύσκολο, όταν πατάς το πόδι σου πάει μέσα. Και φαντάσου όλοι είχαμε σακίδιο στην πλάτη και ήταν πολύ βαρύ. Μερικές φορές οι ηλικιωμένοι δεν μπορούσαν να περπατήσουν και ο διακινητής τους φώναζε, δυνατά... ήταν νύχτα, 12 το βράδυ, δεν θυμάμαι, ήμασταν πολύ πεινασμένοι, πολύ διψασμένοι, αλλά δεν μπορούσαμε να κάνουμε τίποτα, απλά περπατούσαμε... Και μετά από μια ώρα φτάσαμε στο σημείο που ο διακινητής μας είπε. Υπήρχε ένα άτομο που μας έδωσε την βάρκα, ήταν σαν σε πακέτο, και είπε πρέπει να την φτιάξετε. Ήμασταν τυχεροί γιατί αυτό το άτομο ήταν υπεύθυνο να μας δώσει μόνο την βάρκα, ήταν Τούρκος και καλός άνθρωπος, και μας βοήθησε να την φτιάξουμε. Γιατί είχαμε ακούσει όταν ήμασταν στο σπίτι του διακινητή, μερικά γκρουπ που προσπάθησαν να έρθουν στην Ελλάδα, αλλά στο δρόμο η βάρκα τους είχε πρόβλημα. Και δεν μπορούσαν να πάνε... Είχαμε ρωτήσει γιατί είχαν πρόβλημα και μας είπαν επειδή δεν ξέραμε τον τρόπο να φτιάξουμε την βάρκα. Και για αυτό ήμασταν τυχεροί, επειδή αυτός ο άντρας μας βοήθησε και οι άντρες του γκρουπ πρόσεχαν τι έκανε... Θυμάμαι, όταν ξεκινήσαμε το συναίσθημά μου ήταν απλά πάμε, γιατί ήμασταν πολύ κουρασμένοι, και δεν θέλαμε να ξαναπροσπαθήσουμε. Έτσι προσευχηθήκαμε ότι η αστυνομία δεν θα μας πιάσει. Είχαμε ακούσει από διαφορετικά γκρουπ ότι όταν περάσεις το θαλάσσιο σύνορο, το τουρκικό σύνορο, η αστυνομία δεν θα σε ακολουθήσει, για αυτό απλά προσπαθήστε να περάσετε το σύνορο στην θάλασσα. Είχα ακούσει επίσης ότι όταν φτάσεις στην Λέσβο, όταν η αστυνομία μπορεί να σε πιάσει και να σε στείλει στην Τουρκία. Αλλά όταν περάσαμε το σύνορο της Τουρκίας, η θάλασσα δεν ήταν ήρεμη; η θάλασσα είχε πολύ κύμα. Στην αρχή όταν ξεκινάς είναι ήρεμη αλλά στην μέση της θάλασσας, το νερό αλλάζει, δεν ξέρω γιατί, αλλά έχει πολύ κύμα, είναι πολύ διαφορετικό. Από την αρχή μπορούσαμε να δούμε το φως του αεροδρομίου, ένα μεγάλο φως, και διακινητής είχε πει, κοιτάχτε, αυτό το φως είναι οδηγός σας, απλά ακολουθείτε αυτό το φως, μην πάτε αριστερά, μην πάτε δεξιά, έδωσε αυτές τις οδηγίες, μας

έσπρωξε και έμεινε στην παραλία. Στην μέση της θάλασσας, ήμασταν πολύ φοβισμένοι, επειδή το επίπεδο του νερού ήταν ακριβώς στο ίδιο επίπεδο της βάρκας... ένα προηγούμενο γκρουπ που είχε την εμπειρία, μας είπαν πώς πρέπει να καθίσουμε στην βάρκα και πώς πρέπει να συμπεριφερόμαστε εκεί. Ακόμα μας είχαν πει να έχουμε μαζί μια πλαστική τσάντα ή πλαστικό δοχείο, επειδή όταν το νερό μπει μέσα στην βάρκα πρέπει να το βγάλεις έξω. Όλοι είχαμε κάποιο πλαστικό δοχείο και το χρησιμοποιούσαμε για να βγάλουμε το νερό έξω... αλλά ξέραμε δεν έπρεπε επίσης να καθίσουμε όλοι οι άνθρωποι στο μέσο της βάρκας, επειδή θα βαρύνει και μπορεί να σπάσει, είναι πολύ επικίνδυνο. Έπρεπε να καθόμαστε στα πλάγια της βάρκας, όχι στο κέντρο.. αυτοί οι άνθρωποι που ήταν πολύ άρρωστοι, ηλικιωμένοι και πολύ νέοι καθόντουσαν στο μέσον της βάρκας. Και αρχίσαμε να ερχόμαστε στην Ευρώπη, στην Ελλάδα. Και τότε επειδή κάποια μικρά παιδιά ήταν πολύ φοβισμένα και κλαίγαν, κάποιοι ηλικιωμένοι γυναίκες και άντρες άρχισαν να τραγουδούνε, ένα θρησκευτικό τραγούδι, κάποιοι προσευχόντουσαν... θυμάμαι τότε ήμουν πολύ φοβισμένη και όλη την ώρα έκλαιγα. Τα κύματα της θάλασσας ακουμπούσαν την πλάτη μου, γιατί καθόμουν στα πλάγια. Έκλαιγα και απλά κοίταξα τον ουρανό, επειδή στην μέση της θάλασσας έχει πολύ όμορφο ουρανό. Μπορείς να δεις όλα τα αστέρια. Προσευχήθηκα στον θεό μου και είχα μια συζήτηση με τον εαυτό μου, "οκ έκανες ότι μπορούσες για να έχεις μια καλύτερη ζωή. Πέρασες πολλές δυσκολίες και ήσουν πολύ δυνατή και προσπάθησες για μια καλύτερη ζωή. Εάν η βάρκα δεν φτάσει σε μια πόλη ή στην Ελλάδα η ζωή σου θα τελειώσει αλλά αυτή την στιγμή πρέπει να είσαι χαρούμενη γιατί προσπάθησες όπως μπορούσες" ...»

3. Το σύνορο ως νησί. Η αναπαραγωγή των συνόρων μέσα στο νησί

Στην Λέσβο, νησιωτικό τόπο, οι τοπικές ταυτότητες συγκροτήθηκαν στη βάση της «γεωγραφίας» και των σχέσεων με τα εκάστοτε κέντρα εξουσίας. Η θέση της συνέβαλε ανέκαθεν στην ανάπτυξη σχέσεων και αλληλεπιδράσεων (εμπορικών συναλλαγών, εποχικών ή μόνιμων μετακινήσεων) με τα μικρασιατικά παράλια (τον «Μυτιληναίων αιγιαλό», όπως αναφέρονται) (Αναγνώστου, 2007). Η υπαγωγή του νησιού στην ελληνική επικράτεια το 1912 είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια αυτών των δεσμών. Το νησί αποτέλεσε επίσης, και εξαιτίας της γεωγραφικής του θέσης, κύριο σημείο περάσματος και εγκατάστασης προσφύγων κατά την μεγάλη προσφυγική κρίση του 1922, όταν εκατοντάδες χιλιάδες χριστιανικοί πληθυσμοί υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τις εστίες τους στην Ανατολή (Αναγνώστου, 2011). Στις νέες πραγματικότητες του 20ού αιώνα, όπως και η απόσταση από την ενδοχώρα, τοποθέτησε την Λέσβο στην περιφέρεια, σε μικρή απόσταση από τα πολιτικά χαρτογραφημένα σύνορα με την Τουρκία (12χλμ.). Εμφανίζεται επομένως ένα διπλό σύνορο, όχι μόνο με Τουρκία αλλά και με την ηπειρωτική Ελλάδα. Έτσι, στον τοπικό δημόσιο λόγο, αναπαράγεται διαχρονικά η εγκατάλειψη από το «κέντρο», την Αθήνα.

3.1 Χωρικές εκφάνσεις της διαχείρισης του προσφυγικού από το 2000

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, η μετανάστευση ανθρώπων στο ευρωπαϊκό έδαφος κατέστησε την Λέσβο ορατή ως σημείο εισόδου στην Ελλάδα και στην ΕΕ. Η χωρική τοποθέτηση των εισερχόμενων πληθυσμών σε συγκεκριμένα σημεία/χώρους μέσα στο νησί αποτελεί μια διαχρονική πρακτική. Ο εγκλωβισμός των προσφύγων που καταφτάνουν στο νησί και ο αποκλεισμός τους μέσα σε κέντρα κράτησης («ανοιχτά» και «κλειστά») στον τόπο της άφιξης, έχει σημείο εκκίνησης τις αρχές του 2000⁶² όταν άρχισαν να αναπτύσσονται τα πρώτα σχέδια για τη δημιουργία των χώρων «υποδοχής», όπως αποτυπώνεται και στον χάρτη (εικόνα 17). Στην συνέχεια επιχειρείται μια σύντομη χρονολογική καταγραφή της ιστορίας του προσφυγικού στην Λέσβο σε σχέση με τους χώρους του χωρικού και χρονικού εγκλωβισμού μέσα στο νησί των αιτούντων διεθνή προστασία.

---

⁶² «Κατά την δεκαετία του 1990 οι «παράνομοι» άνθρωποι που έφταναν στο νησί συλλαμβάνονταν και τους πήγαιναν σε εκκλησίες ή μοναστήρια στην περιοχή της Αγιάσου, καθώς ο νόμος δεν όριζε ακόμα την τρίμηνη κράτηση, οπότε και στη συνέχεια μπορούσαν να φύγουν για την Αθήνα» (Κουκουρίκη, 2005:33).

ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΣΤΗΝ ΛΕΣΒΟ 2000 - σήμερα

ΜΗ ΕΝΕΡΓΕΣ

- ΚΛΕΙΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΡΑΤΗΣΗΣ
- ✕ ΣΗΜΕΙΟ ΔΙΕΛΕΥΣΗΣ
- ▲ ΔΟΜΗ ΑΛΛΗΛΕΓΥΗΣ
- HOT SPOT
- ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΩΤΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ
- ΚΕΝΤΡΟ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΑΣΥΝΟΔΕΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

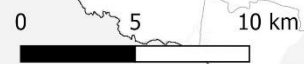
ΕΝΕΡΓΕΣ

- ΚΕΝΤΡΟ ΜΕ ΔΙΠΛΗ ΧΡΗΣΗ (ΑΙΤΗΜΑ ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΑΣΗΣ)
- △ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΚΑΡΑΝΤΙΝΑΣ

ΠΡΟΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ

- ΝΕΟ ΚΕΔΝ

ΛΙΜΑΝΙ ΜΥΤΙΑΗΝΗΣ

1. ΠΙΚΠΑ ΚΛΕΙΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΡΑΤΗΣΗΣ (2001 - 2002)
2. ΠΑΛΙΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΛΑΓΚΑΔΑΣ (2002 - 2003)
3. ΕΙΔΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ ΕΧΠΑ ΠΑΤΑΝΗΣ (2003 - 2009)
4. ΚΕΝΤΡΟ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΑΣΥΝΟΔΕΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ VILLA ΑΖΑΔΙ (2008 - 2013)
5. ΠΙΚΠΑ (2012-2020)
6. ΚΕΠΥ ΚΑΙ ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α. ΜΟΡΙΑΣ (2013 - 2015)
7. ΚΑΡΑ ΤΕΠΕ (2015 - σήμερα)
8. ΟΞΥ (2015 - 2016)
9. ΣΚΑΛΑ ΣΥΚΑΜΙΑΣ (2015 - 2019)
10. ΜΑΝΤΑΜΑΔΟΣ (2015 - 2016)
11. ΑΠΑΝΕΜΟ (2015 - 2016)
12. ΗΟΤΣΡΟΤ/ ΚΥΤ (2015 - 2020)
13. ΑΝΟΙΧΤΟΣ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΣ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ "ΤΣΑΜΑΚΙΑ" (2015 - 2016)
14. STAGE 2 ΧΩΡΟΣ ΠΡΩΤΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΣΤΗΝ ΣΥΚΑΜΝΙΑ (2015 - 2020)
15. ΜΕΓΑΛΑ ΘΕΡΜΑ (2020 - σήμερα)
16. ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΚΥΤ) ΚΑΡΑ ΤΕΠΕ (2020 - σήμερα)
17. ΚΕΔΝ

17. Χαρτογράφηση των ανενεργών, ενεργών και προς κατασκευή κέντρων στην Λέσβο, 2000-2020

Χρονικό των πολιτικών για τα κέντρα κράτησης/το προσφυγικό στο νησί

9/1/2003	Δημιουργείται ο Ειδικός Χώρος Παραμονής Αλλοδαπών ΕΧΠΑ στην Παγανή
6/28/2008	Ξεκινά η λειτουργία της Villa Azadi (το σπίτι της ελευθερίας), πρώην σανατόριο, ως κέντρο υποδοχής για ασυνόδευτους ανήλικους πρόσφυγες στο ορεινό χωριό της Αγιάσου
10/29/2009	Οριστικό κλείσιμο κέντρου κράτησης Παγανής
9/1/2013	Ξεκινά η λειτουργία (μερική και ελλιπή) του κέντρου κράτησης στη Μόρια, στον χώρο πρώην στρατοπέδου, ΚΕΠΥ και ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α.
11/1/2013	Κλείσιμο της Villa Azadi, στην Αγιάσο
10/1/2015	Η Μόρια εγκαινιάζεται ως το ένα από τα δύο πρώτα hotspots της Ευρώπης και μετατρέπεται σε ανοιχτό Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) Λέσβου
12/15/2015	Η FRONTEX ανακηρύσσεται ως η Ευρωπαϊκή Φρουρά Συνόρων και Ακτών (European Border and Coast Guard)
3/18/2016	Συμφωνία ΕΕ - Τουρκίας
3/1/2016	Το hotspot της Μόριας μετατρέπεται σε κλειστή δομή και λίγο μετά θα ξαναγίνει ανοιχτή
5/31/2016	N.4375/2016. Γεωγραφικός περιορισμός των αιτούντων άσυλο που φτάνουν στα πέντε νησιά του β/α Αιγαίου έως ότου το αίτημά τους για διεθνή προστασία εξεταστεί
7/7/2019	Εκλογή της Νέας Δημοκρατίας, και σηματοδότηση μιας στροφής στον δημόσιο λόγο και στην πολιτική για το προσφυγικό με όρους επικινδυνότητας και απειλής
8/31/2019	Η κυβέρνηση ανακοινώνει την αποσυμφόρηση των hotspots, την επιτάχυνση των διαδικασιών ασύλου και των απελάσεων, και την αύξηση της επιτήρησης των συνόρων
9/30/2019	Νέα κυβερνητικά μέτρα σε ζητήματα ασύλου, που αποσκοπούν στη μείωση του υπερπληθυσμού στα hotspots του Αιγαίου, συμπεριλαμβανομένων σχεδίων επιστροφής 10.000 προσφύγων και μεταναστών στην Τουρκία μέχρι το τέλος του 2020
11/1/2019	Νόμος 4636/2019 : Περί Διεθνούς Προστασίας και άλλες διατάξεις, διαδικασία απόδοσης ασύλου, καθορισμός κράτησης. Ο νόμος καθορίζει τρεις λόγους για την κράτηση (στα ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α.) πριν από την απομάκρυνση: Εάν υπάρχει κίνδυνος διαφυγής, εάν το άτομο αποφεύγει ή εμποδίζει την προετοιμασία της διαδικασίας επιστροφής ή απομάκρυνσης και εάν το άτομο παρουσιάζει απειλή για τη δημόσια τάξη ή την εθνική ασφάλεια
11/20/2019	Ανακοινώνεται το νέο επιχειρησιακό σχέδιο της κυβέρνησης για το μεταναστευτικό
11/30/2019	Ανακοίνωση σχεδίου για την δημιουργία κλειστών δομών σε πέντε νησιά
12/13/2019	Η κυβέρνηση θέτει σε ψήφιση τον νόμο για ίδρυση Ενιαίου Φορέα Επιτήρησης Συνόρων αντιμετωπίζοντας το προσφυγικό αποκλειστικά ως ζήτημα ασφάλειας
12/30/2019	Ανάρτηση της νομοθετικής πρωτοβουλίας του ΥΠΠ, "Εθνικός Μηχανισμός Διαχείρισης Κρίσεων και Αντιμετώπισης Κινδύνων, Αναδιάρθρωση της ΓΓΠΠ"

- 1/24/2020 Πρόσκληση ενδιαφέροντος προς εταιρείες για την προμήθεια πλωτού προστατευτικού συστήματος/φράγματος (ΠΠΣ) που θα τοποθετηθεί στα βόρεια της Λέσβου
- 2/21/2020 Ανακοίνωση διαγωνισμού για κλειστά κέντρα κράτησης στα νησιά του β/α αιγαίου
- 2/24/2020 Απόβαση διμοιριών ΜΑΤ στα νησιά για να επιβάλουν την «πάξη» και το ξεκίνημα των εργασιών στις τοποθεσίες που έχουν χωροθετηθεί τα νέα κέντρα κράτησης
- 3/2/2020 Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου: «Αναστολή της υποβολής αιτήσεων χορήγησης ασύλου» με το ΦΕΚ Α' 45/2020
- 3/6/2020 Ανακοινώνεται η επέκταση του φράχτη στον Έβρο κατά επιπλέον 40 χιλιόμετρα
- 3/8/2020 Περαιτέρω επιτήρηση και «θωράκιση» των θαλασσίων συνόρων μετά τα επεισόδια που συνέβησαν στην οριογραμμή του Έβρου
- 3/11/2020 Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου: «Κατεπείγοντα μέτρα αντιμετώπισης των αρνητικών συνεπειών της εμφάνισης του κορονοϊού COVID-19 και της ανάγκης περιορισμού της διάδοσής του».
- 3/21/2020 Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου: «Λήψη μέτρων κατά της εμφάνισης και διασποράς κρουσμάτων του κορονοϊού COVID-19 στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης, στο σύνολο της Επικράτειας»
- 3/22/2020 Υπουργική Απόφαση: «Παράταση ισχύος των αδειών διαμονής και των δελτίων διαμονής και μόνιμης διαμονής»
- 3/23/2020 Ανακοίνωση και ενεργοποίηση του σχεδίου "Αγνοδίκη" (Σενάρια διαχείρισης εξέγερσης, βίαιων επεισοδίων και υγειονομικών απειλών στα ΚΥΤ) ως μέρος του ευρύτερου εθνικού σχεδιασμού διαχείρισης κρίσεων της ΓΓΠΠ για τις δομές φιλοξενίας στα νησιά
- 3/24/2020 Εφαρμογή του σχεδίου "Αγνοδίκη". Προληπτικός πλήρης υγειονομικός αποκλεισμός των ΚΥΤ στα νησιά
- 3/24/2020 Κοινή Υπουργική Απόφαση 2945/2020 που προβλέπει τη δημιουργία κλειστών ελεγχόμενων δομών (ΚΕΔΝ) στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου
- 3/27/2020 Δέσμη 6 μέτρων του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου για την προστασία από τον κορονοϊό στα ΚΥΤ Νήσων και Νόμος 4681/2020
- 4/10/2020 Διαβούλευση του νομοσχεδίου, "Βελτίωση Μεταναστευτικής Νομοθεσίας ...των νόμων 4636/2019.." (Αναβολή καταβολής μηνιαίου χρηματικού βοηθήματος, εγκατάσταση 12 ιδιόκτητων οικίσκων εντός της περιμέτρου για την περίθαλψη νοσούντων από τον COVID-19)
- 5/5/2020 Πρόταση για διπλή περίφραξη έξω από το ΚΥΤ της Μόριας από το υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου
- 5/10/2020 Παράταση των περιοριστικών μέτρων κυκλοφορίας (υγειονομικός αποκλεισμός) των ΚΥΤ, ενώ για τον γενικό πληθυσμό τα μέτρα «χαλαρώνουν»
- 5/12/2020 Νόμος 4686/2020. Βελτίωση της μεταναστευτικής νομοθεσίας, τροποποίηση διατάξεων των νόμων 4636/2019, 4375/2016. Ενίσχυση αντιμεταναστευτικής πολιτικής με την επέκταση της κράτησης, την μετατροπή των δομών στα νησιά σε κλειστά κέντρα κράτησης
- 6/3/2020 Απόφαση μίσθωσης γεωτεμαχίων στα Μεγάλα Θερμα («Καστέλια, Άργεννος) της Β.Λέσβου για να λειτουργεί ως δομή καραντίνας των νεοαφιχθέντων

- 9/2/2020 Υπογραφή σύμβασης με την εταιρεία ΑΚΤΩΡ Α.Τ.Ε. με αντικείμενο «προπαρασκευαστικές εργασίες περίφραξης και καθαρισμού γηπέδου στο νησί της Λέσβου» με σκοπό την μετατροπή του ΚΥΤ της Μόριας σε περιφραγμένη κλειστή δομή διαμονής αιτούντων άσυλο (η σύμβαση ισχύει για 2 μήνες)
- 9/8/2020 Ολική καταστροφή του ΚΥΤ της Μόριας από φωτιά
- 9/15/2020 Δημιουργία της «Μόριας.2» στην θέση Καρά Τεπέ, σε χώρο πεδίο βολής του στρατού, με συμβόλαιο μίσθωσης για τον "προσωρινό" χώρο φιλοξενίας μέχρι το 2025
- 10/12/2020 Ανακοίνωση για εκκένωση ΠΙΚΠΑ και παλιάς δομής ΚΑΡΑΤΕΠΕ
- 10/30/2020 Εκκένωση ΠΙΚΠΑ
- 12/2/2020 Χωροθέτηση του νέου πιλοτικού κέντρου της ΕΕ στην Λέσβο σύμφωνα με απόφαση της ΕΕ
- 12/10/2020 Ανακοίνωση για το νέο κέντρο Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή Νήσων
- 11/30/2020 Υπουργική Απόφαση 23/13532 - ΦΕΚ 5272/Β απαγόρευση δημοσίευσης υλικού από τις δομές

Περίοδος 2000 – 2009

Οι αριθμοί αφίξεων τα πρώτα χρόνια ήταν αρκετά μικροί, με αποτέλεσμα οι ανάγκες να καλύπτονται από τα κρατητήρια των επί μέρους αστυνομικών τμημάτων ή με βραχυχρόνιες χρήσεις δημοτικών και ιδιωτικών εγκαταστάσεων. Έτσι, το πρώτο κέντρο κράτησης Μυτιλήνης ξεκινά την λειτουργία του το 2001 και χωροθετείται στις ανοικτές δημοτικές κατασκηνώσεις ΠΙΚΠΑ, όπου οι άνθρωποι μένουν σε σκηνές και θα λειτουργήσει για 1.5 χρόνο. Στην συνέχεια, το 2002, το κέντρο μεταφέρεται στις παλιές φυλακές της Λαγκάδας στα όρια του αστικού ιστού της πόλης, που αποτελούν ουσιαστικά το πρώτο κέντρο κράτησης στη νεότερη ιστορία του νησιού (Musaferat, 2016). Θα κλείσει μετά από ένα χρόνο, εξαιτίας των άθλιων συνθηκών διαβίωσης και των αντιδράσεων από την τοπική κοινωνία. Το 2003 εγκαινιάζεται το νέο κλειστό κέντρο κράτησης σε εγκαταστάσεις παλαιών αποθηκών στην Παγανή (Ειδικός Χώρος Παραμονής Αλλοδαπών ΕΧΠΑ Παγανής)⁶³, και χωροθετείται σε βιομηχανική ζώνη, στην βορειοδυτική έξοδο της Μυτιλήνης. Το κέντρο κράτησης της Παγανής συνιστά το χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα⁶⁴ για τις απάνθρωπες συνθήκες εκείνης της περιόδου με τις οποίες ερχόταν η Ελλάδα/Ευρώπη- Φρούριο να υποδεχτεί τους πρόσφυγες που κατέφθαναν (Musaferat, 2016). Οι συνθήκες αυτές στην Παγανή οδήγησαν σταδιακά στο να αναπτυχθεί ένα δυναμικό κίνημα αλληλεγγύης με τις αντίστοιχες κινητοποιήσεις ντόπιων, αλληλέγγυων και προσφύγων, κάνοντας ορατά σε υπερτοπικό επίπεδο τον εγκλεισμό, την κακομεταχείριση, τις απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης.⁶⁵ Αποκορύφωμα των δραστηριοποιήσεων αποτέλεσε η πανευρωπαϊκή συνάντηση οργανώσεων και αλληλέγγυων «No Border Lesbos» το καλοκαίρι του 2009, που συνέβαλε στην πίεση προς την ελληνική κυβέρνηση και στο οριστικό κλείσιμο του κέντρου, τον Νοέμβριο του 2009.

Περίοδος 2009 – 2015

Το χρονικό διάστημα που ακολούθησε από το κλείσιμο της Παγανής μέχρι το 2013, όταν ξαναέρχεται στο προσκήνιο η συζήτηση για νέο κέντρο υποδοχής, στην Λέσβο δεν υπάρχουν πολλές αφίξεις και επομένως «ανάγκη» για νέες εγκαταστάσεις. Όμως, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, με την ολοκλήρωση του φράχτη του Έβρου, οι διαδρομές της μετανάστευσης μετατοπίζονται στο Αιγαίο και τα νησιά αποτελούν και πάλι βασικά σημεία εισόδου. Σε αυτό το πλαίσιο τον Σεπτέμβριο του 2013, επιλέγεται το

---

⁶³ Το πρώτο από μία σειρά νέων κέντρων πανελλαδικά που θα έφεραν στη συνέχεια την άτυπη ονομασία Ειδικό Χώρο Παραμονής Αλλοδαπών.

⁶⁴ «Το κέντρο κράτησης Παγανής χαρακτηρίστηκε ως η χειρότερη φυλακή στην Ευρώπη, μετά την Λαμπεντούσα», βλ. Ηλιάδου Ε. (2012). Ενδεικτικά, σε αναφορά των Γιατρών Χωρίς Σύνορα στις 9.9.2009 στο ΕΧΠΑ Παγανής κρατούνται πάνω από 900 άτομα (αριθμός τριπλάσιος από την χωρητικότητά του) μέσα σε συνθήκες μεγάλου συνωστισμού και υγιεινομικά άθλιες, στο <https://msf.gr/magazine/lesbos-kentro-kratisis-fis-paganis-anthropoi-horis-kamia-elvida>

⁶⁵ Βλ. Λειβαδίτη (2015: 11)

απενεργοποιημένο στρατόπεδο Παραδέλλη έξω ακριβώς από το χωριό της Μόριας, 8χλμ βορειοδυτικά της Μυτιλήνης, ως χώρος εγκατάστασης των νέων κέντρων κράτησης. Στον χώρο αυτό αρχικά προβλεπόταν η εγκατάσταση ενός Κέντρου Πρώτης Υποδοχής (ΚΕ.Π.Υ.) 180 ατόμων και ενός Προαναχωρησιακού Κέντρου Κράτησης Αλλοδαπών (Προ.Κε.Κ.Α), δυναμικότητας ημερήσιας κράτησης 800 ατόμων⁶⁶. Η ολοκλήρωσή τους προβλεπόταν για το καλοκαίρι του 2014. Τα κέντρα αυτά και οι υποδομές τους, και ενώ παρατηρείται αύξηση των αφίξεων, θα υπολειμθούν το επόμενο διάστημα, «εξαιτίας της ανεπάρκειας στην ολοκλήρωση των εγκαταστάσεων και της αδυναμίας κάλυψης των κενών του προσωπικού» (Musaferat, 2016:93). Ταυτόχρονα, το 2012, «παραχωρήθηκε» από τον δήμο στο «Χωριό του Όλοι Μαζί» (σύνδεσμο αλληλέγγυων οργανώσεων) ο χώρος των πρώην κατασκηνώσεων ΠΙΚΠΑ (μετά την εγκατάσταση προσφύγων από αλληλέγγυους) που θα λειτουργήσει για χρόνια στο νησί ως ανοιχτή δομή αλληλεγγύης και φιλοξενίας για ευάλωτες ομάδες προσφύγων.

Περίοδος 2015

Στη συνέχεια, το 2015, κατά την μαζική μετακίνηση πληθυσμών και με επακόλουθο το πρόσκαιρο άνοιγμα των ευρωπαϊκών συνόρων το καλοκαίρι της ίδιας χρονιάς και την διαχείριση του προφυγικού ζητήματος με ανθρωπιστικούς όρους στη δημόσια σφαίρα, εκατοντάδες χιλιάδες άτομα πέρασαν από το νησί και σημαντικός αριθμός αναγκάστηκε να παραμείνει μέχρι την ολοκλήρωση των διαδικασιών καταγραφής του. Συμπληρωματικά με το κέντρο της Μόριας, αρμόδιο για την καταγραφή των νεοαφιχθέντων, δημιουργήθηκε στα τέλη Μαΐου και ένα άλλο κέντρο στις πρώην εγκαταστάσεις κυκλοφοριακής αγωγής του Δήμου, στην περιοχή Καρά Τεπέ.⁶⁷ Μετά την άφιξη των ανθρώπων στις βορειανατολικές κυρίως ακτές της Λέσβου, ακολουθούσε η μετακίνηση προς τα δύο κέντρα – διανύοντας πολλές φορές με τα πόδια μια απόσταση 50 χλμ. – για την καταγραφή και κατόπιν το ταξίδι από τη Μυτιλήνη στην Αθήνα κι από εκεί στην Ειδομένη (στα σύνορα Ελλάδας και Βόρειας Μακεδονίας), με προορισμό τον ευρωπαϊκό Βορρά. Τα δυο κέντρα φάνηκαν ανεπαρκή στη διαχείριση του πλήθους που κατέφθανε στο νησί, με αποτέλεσμα την συσσώρευση χιλιάδων ανθρώπων τόσο στο λιμάνι της Μυτιλήνης όσο και σε όλη την υπόλοιπη πόλη, αναμένοντας να καταγραφούν και διαρρηγνύοντας ταυτόχρονα την εικόνα κανονικότητας της πόλης.

Η παρουσία χιλιάδων αστέγων προσφύγων στους δημόσιους χώρους της πόλης και κυρίως γύρω από το λιμάνι και η σχεδόν απόλυτη έλλειψη στοιχειωδών υποδομών για τη διαβίωσή τους, δημιούργησαν ένα πρωτόγνωρο σκηνικό στο οποίο άρχισαν να

⁶⁶ «Ένα από τα τρία ΚΕΠΥ και ένα από τα επτά Προ.Κε.ΚΑ που προβλέπονταν συνολικά για όλη την Ελλάδα, γεγονός που υποδεικνύει τον κεντρικό ρόλο του νησιού στον αντιμεταναστευτικό σχεδιασμό της ελληνικής κυβέρνησης» (Musaferat, 2016: 93).

⁶⁷ «Στις εγκαταστάσεις αυτές δεν προϋπήρχε καμία υποδομή για παραμονή ανθρώπων, με αποτέλεσμα σύντομα να δημιουργηθεί ένας καταυλισμός, ο οποίος έθετε σοβαρά ζητήματα για την υγιεινή των ανθρώπων που κρατούνταν» (Musaferat, 2016: 95).

εμφανίζονται και οι πρώτες ρατσιστικές φωνές, οι οποίες εκείνη την περίοδο επικεντρώνονταν στην ασύμβατη για τους τουρίστες εικόνα που παρουσίαζε το λιμάνι της Μυτιλήνης⁶⁸. Η κρατική απάντηση σε αυτή τη συνθήκη που επιβλήθηκε στους πρόσφυγες, ήταν η άφιξη, στις αρχές Σεπτεμβρίου του 2015, μονάδων καταστολής στο νησί και η επακόλουθη χρήση βίας και χημικών⁶⁹, που έγινε καθημερινό φαινόμενο (ως απάντηση στην αντίδραση των ανθρώπων για την εξαθλίωση, την προτεραιότητα των Σύρων έναντι άλλων εθνικοτήτων ή την προσπάθεια για μαζική επιβίβαση στα πλοία της γραμμής) (Αλεξίου, 2017).

Τον ίδιο μήνα ακολουθεί η επιχείρηση κλεισίματος της βαλκανικής οδού προς την Ευρώπη και η ευρωπαϊκή οδηγία για την εφαρμογή του συστήματος των hotspots, ενώ τον Οκτώβριο η Μόρια εγκαινιάζεται⁷⁰ ως το ένα από τα δύο πρώτα hotspots της Ευρώπης και μετατρέπεται αρχικά σε ανοιχτό Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης (ΚΥΤ) Λέσβου. Μέχρι το τέλος του 2015 είχε διαμορφωθεί μία νέα προσέγγιση στις διαδικασίες «υποδοχής», με ένα σύμπλεγμα χώρων κράτησης να αντικαθιστά το παλιό μοντέλο. Δημιουργείται ένα εκτεταμένο δίκτυο από τυπικά και άτυπα κέντρα κράτησης αλλά και δομές προσωρινής φιλοξενίας, με υποτυπώδεις παροχές υγιεινής, που έρχονται να καλύψουν μεγάλο μέρος από τις ανάγκες στέγασης των προσφύγων που φθάνουν στο νησί. Στο βόρειο τμήμα του νησιού εντοπίζονται κυρίως σημεία διέλευσης/ καταγραφής (transit points), στη Συκαριά, τον Μανταμάδο και την Εφταλού, στα οποία οδηγούνται τα άτομα μετά την άφιξή τους μέχρι να οδηγηθούν στο κέντρο κράτησης της Μόριας ή του Καρά Τεπέ (που αρχικά αποτέλεσε χώρο «φιλοξενίας» και καταγραφής κυρίως για οικογένειες Σύρων).

Επιπλέον αποτελεί σημαντική αλλαγή, με την μόνιμη εγκατάσταση στο νησί διεθνών οργανισμών (Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, ΔΟΜ, ΜΚΟ και φιλανθρωπικών οργανώσεων) και ταυτόχρονα την «αδυναμία» της ελληνικής κυβέρνησης να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις, η μετατόπιση προς την κατεύθυνση της ανθρωπιστικής διακυβέρνησης των χώρων αυτών, με τις κεντρικές αποφάσεις να παίρνονται από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ (UNHCR) και αντίστοιχα με την παραχώρηση αυξανόμενων αρμοδιοτήτων σε ΜΚΟ και ανθρωπιστικές οργανώσεις (Παπαταξιάρχης, 2017β). Αναπτύχθηκε έτσι ένα δίκτυο από ΜΚΟ που ανέλαβε σύντομα όλες τις επιμέρους λειτουργίες του ΚΥΤ (στέγαση, σίτιση, ένδυση, ψυχοκοινωνική υποστήριξη), εκτός από αυτές της ταυτοποίησης και της φύλαξης, αναδεικνύοντας την αλληλεξάρτηση μεταξύ ανθρωπισμού και ελέγχου στη διαχείριση και τον περιορισμό της μετανάστευσης (βλ. Agier, 2002)

---

⁶⁸ Εκείνη την περίοδο επίσης δημιουργήθηκαν και δομές αλληλεγγύης, που δεν αποτελούν αντικείμενο της παρούσας εργασίας (βλ. Τσανταρογίου & Πετροπούλου, 2016 και Αλεξίου, 2017)

⁶⁹ [Αίμα και άμμος στη Μυτιλήνη – Τα ΜΑΤ ρίχνουν στο ψαχνό – Αλχημείες του Γαληνού...](#)

⁷⁰ Αβραμόπουλος, 16.10.2015: “Εγκαινιάζουμε σήμερα το πρώτο hotspot στην Ευρώπη. Αυτό σηματοδοτεί ότι λειτουργεί ολοκληρωμένα το σχέδιο καταγραφής και ταυτοποίησης των προσφύγων. Πρόκειται για ένα σημαντικό ξεκίνημα, αλλά έχουμε ακόμη πολύ δρόμο να διανύσουμε για την εφαρμογή hotspots και σε άλλες περιοχές, για την έναρξη των μετεγκαταστάσεων και τη βελτίωση των επιστροφών των παράτυπων μεταναστών. Αξίζουν συγχαρητήρια στο λαό της Λέσβου για την προσφορά και την αλληλεγγύη που έχει δείξει στους πρόσφυγες.» Στο [Εγκαινία του hotspot- Στη Μόρια Αβραμόπουλος, Μουζάλας και Άσελμπορν](#)

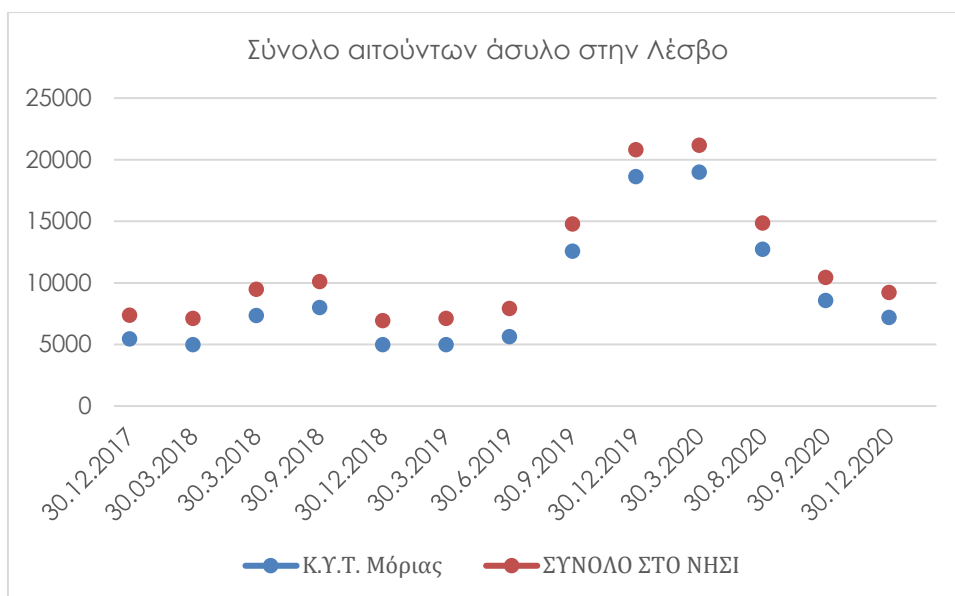
Περίοδος 2016 – 2020 (καλοκαίρι)

Μετά την εφαρμογή της Κοινής Δήλωσης ΕΕ – Τουρκίας το 2016, κλείνουν τα transit camps στην βόρεια πλευρά του νησιού (εκτός από το Stage 2 στην Σκάλα Συκαμιάς που γίνεται κέντρο πρώτης υποδοχής) και η Μόρια γίνεται κλειστό κέντρο κράτησης. Η κλειστή δομή αναιρείται στην συνέχεια, αλλά ορίζεται ο γεωγραφικός περιορισμός των προσφύγων στο νησί, και επομένως οι αιτούντες άσυλο είναι υποχρεωμένοι να παραμένουν εκεί μέχρι να γίνει η «διαλογή» τους, μέχρι την απόφαση για την παροχή ασύλου ή της απέλασής τους (μετεγκατάσταση, επανένωση, άσυλο στην Ελλάδα, απέλαση στην «ασφαλή χώρα της Τουρκίας» ή στην «ασφαλή χώρα καταγωγής») (Iliadou, 2019). Το ΚΥΤ αποτελεί περισσότερο έναν χώρο διαχείρισης και ελέγχου της προσφυγικής κρίσης· η μετακίνηση επιτρέπεται εντός του νησιού εκτός από τους υπό απέλαση που βρίσκονται στο ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α. Ο στρατός εμπλέκεται στην διαχείριση και λειτουργία του ΚΥΤ Μόριας, καθώς παίρνει ενεργά μέρος στη διαμόρφωση των χώρων για την επέκταση του κέντρου, αλλά και αναλαμβάνει λειτουργικές υποχρεώσεις (όπως η σύμβαση σίτισης), (Musaferat, 2016). Επιπλέον, από το 2016, το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης για το Άσυλο (EASO) έχει συνάψει σύμβαση με την εταιρεία G4S για την παροχή ασφάλειας του προσωπικού στο Hot Spot (Migreurop, 2020: 39). Η άλλη δομή στον Καρά Τεπέ είναι ένα ελεγχόμενο, οριοθετημένο κέντρο υπό την επίβλεψη του Δήμου και της Ύπατης Αρμοστείας (UNHCR), και εκεί τοποθετούνται οι ευάλωτες ομάδες και οικογένειες.

Σταδιακά, από τις αρχές του 2017 και μετά, η ανθρωπιστική διακυβέρνηση επεκτείνεται και μέσα στον αστικό ιστό της πόλης, καθώς πολλές ανθρωπιστικές οργανώσεις χωροθέτησαν τις διάφορες υπηρεσίες τους μέσα στον αστικό χώρο⁷¹ και ταυτόχρονα άρχισε να εφαρμόζεται η πολιτική μετεγκατάστασης ευάλωτων αιτούντων άσυλο σε διαμερίσματα. Έτσι, αναπτύχθηκε ένα δίκτυο διαμερισμάτων μέσα στην πόλη που παραχωρούνται από ΜΚΟ (μέσω του προγράμματος ESTIA που ξεκίνησε το 2017 και υλοποιείται από την Ύπατη Αρμοστεία) και στα οποία διέμεναν άνθρωποι που μετακινούνταν από την Μόρια. Η πολυπολιτισμικότητα και η καθημερινή παρουσία των «ξένων», αλλά και των ευρωπαϊών ξένων (που δουλεύουν στο ανθρωπιστικό τομέα) στους δημόσιους χώρους της πόλης είναι ορατή και αλλάζει την εικόνα της πόλης (βλ. *ανθρωπιστική πόλη*, Παπαταξιάρχης, 2017α). Σε αυτήν την αλληλεπίδραση οι ντόπιοι διαπραγματεύονται την φιλοξενία τους μέσα από τις καθημερινές επαφές και συναντήσεις, στον δημόσιο χώρο και στα τα μαγαζιά της πόλης.

---

⁷¹ Βλ. Παπαταξιάρχης (2017α). Την ίδια περίοδο η Μυτιλήνη μετατράπηκε – εκτός από πόλη «ανθρωπιστικών οργανώσεων» και σε πεδίο έρευνας, μετατρέποντας το προσφυγικό σε «ερευνητική μόδα» (Παπαταξιάρχης, 2017β).

Μέχρι το καλοκαίρι του 2019 υπήρχε μια σταθερότητα στον πληθυσμό των προσφύγων που βρίσκεται στο νησί. Στο camp (ΚΥΤ και καταυλισμός) της Μόριας οι αριθμοί κυμαίνονταν μεταξύ 5.000 έως 7.000 πρόσφυγες. Το περιφραγμένο ΚΥΤ της Μόριας, με επίσημη χωρητικότητα 2.500 ανθρώπους, αποτελείται από ευδιάκριτες οριοθετημένες ζώνες, το Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης, την ζώνη του Προαναχωρησιακού Κέντρου Κράτησης Αλλοδαπών (ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α.)⁷², τις ασφαλείς ζώνες για γυναίκες και ασυνόδευτα ανήλικα, τον χώρο της Ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου και τους χώρους διαμονής σε σκηνές και κοντέινερ των αιτούντων άσυλο διαφορετικών εθνικοτήτων (Καραθανάσης, 2020). Γύρω από το ΚΥΤ σταδιακά αναπτύσσεται ένας «άτυπος» καταυλισμός (γνωστός ως «ελαιώνας» και αργότερα «Jungle»), αλλά ταυτόχρονα εξαρτώμενος τόσο από το ΚΥΤ (παροχή ρεύματος⁷³, αναμονή για τις διαδικασίες εξέτασης της αίτησης ασύλου) όσο και από την παροχή βοήθειας από ανθρωπιστικές οργανώσεις. Περισσότερο από μια «άτυπη» ζώνη καταυλισμού, ο ελαιώνας αναδύεται ως ζώνη ταυτόχρονης, αν και διαφοροποιημένης, ανάπτυξης της διακυβέρνησης του ΚΥΤ, και με την περιφραγή να στέκεται ως πορώδης οριοθέτηση μεταξύ των γεωγραφιών του περιορισμού μέσα και έξω από το ΚΥΤ (Chatzicharalampous, 2019). Παρά την υποτιθέμενη προσωρινότητα της «κατοίκησης» σε αυτήν την άτυπη και πολυάριθμη ζώνη του «ελαιώνα», διαμορφώνονται σταδιακά πολλαπλοί τόποι ιδιοκατασκευής σε σχέση παραλληλίας ως προς την «κανονική» ζωή μιας πόλης (όπως τζαμί σχολείο, μαγαζιά, δρόμοι, αυτοστέγαση) (βλ. Agier 2002). Ο καταυλισμός αυτός

⁷² Ο χώρος διοικητικής κράτησης όσων είναι για απέλαση ή για επιστροφή στην Τουρκία βάσει της Κοινής Δήλωσης του 2016.

⁷³ Στην εργασία του Chatzicharalampous (2019) διερευνάται το πώς η ηλεκτρική καλωδίωση φαίνεται να αντικατέστησε τα συρματοπλέγματα στη σύνθεση των νέων γεωγραφικών συνόρων στον άτυπο καταυλισμό της Μόριας. Ο «ελαιώνας» ενσωματώνονται στο σύστημα περιορισμού του hotspot και χιλιάδες άτομα παραμένουν εκεί σε οριακές συνθήκες ζωής και αποκλεισμένα «εκτός» του camp (της Ευρώπης), αλλά κάτω από τον έλεγχο του hotspot.

εμπεριέχει ταυτόχρονα τις δικές του χωρικές ζώνες και ιεραρχίες⁷⁴. Την ίδια στιγμή, παρέχονται υπηρεσίες από τις ανθρωπιστικές οργανώσεις που είναι εγκαταστημένες μέσα και εκτός του καταυλισμού, με την μορφή μιας οριακής περιθάλψης και φροντίδας, που ενσωματώνει τελικά έναν ανθρωπιστικό συνδυασμό φροντίδας και ελέγχου (Chatzicharalampous, 2019).

18. Ο καταυλισμός της Μόριας το 2020

Τα χαρακτηριστικά της πόλης – καταυλισμού (βλ. city camp Agier 2002, Καραθανάσης) ή «jungle» επιτείνονται μετά το καλοκαίρι του 2019, όταν ο πληθυσμός στον καταυλισμό της Μόριας αυξάνεται δραματικά, με αποκορύφωμα τον Μάρτιο του 2020, που «φιλοξενεί» 20.000 άτομα. Αυτό συμβαίνει αφενός εξαιτίας του γεωγραφικού περιορισμού και της χρονικής καθήλωσης στο νησί των αιτούντων άσυλο και αφετέρου λόγω της συνεχιζόμενης μετανάστευσης (Ιλιάδου, 2019). Επιπλέον, η αύξηση του αριθμού των προσφύγων που παρατηρείται συνολικά στα νησιά του βορειανατολικού Αιγαίου, πέρα από την καθημερινή προσπέλαση των ευρωπαϊκών συνόρων, οφείλεται και στην ακολουθούμενη πολιτική και τα νέα μέτρα της πρόσφατα εκλεγμένης κυβέρνησης ΝΔ σε ζητήματα ασύλου⁷⁵.

⁷⁴ Ιδιαίτερα την περίοδο μεγέθυνσης του καταυλισμού κατασκευάζονται πολύπλοκες μικροεξουσίες και αυστηρές ιεραρχήσεις που εγγράφονται και χωρικά, κάνοντας δύσκολη την καθημερινότητα (και ιδιαίτερα των γυναικών). Η μελέτη των πολλαπλών συνόρων και οριοθετήσεων εντός των camp δεν αποτελεί διαπραγμάτευση της παρούσης εργασίας (βλ Agier, 2002)

⁷⁵ [«Κλειστά προαναχωρησιακά κέντρα για τους παράνομους»](#)

Χρονικό καταγραφής γεγονότων στην Λέσβο

8/25/2009	No Border Camp
9/9/2009	Στο ΕΧΠΑ Παγανής κρατούνται πάνω από 900 άτομα μέσα σε συνθήκες μεγάλου συνωστισμού και κακής υγιεινής
9/1/2015	25.000 πρόσφυγες στο νησί σε άθλιες συνθήκες διαβίωσης, η Μόρια χαρακτηρίζεται ως "κόλαση" και "ντροπή για την Ευρώπη"
11/1/2015	Δημιουργία συλλογικής κουζίνας στην παραλία «πσαμάκια» από την συλλογικότητα noborderkitchen, που μετατράπηκε σε ανοιχτό καταυλισμό
10/28/2015	Σκάφος που μεταφέρει 300 μετανάστες-ριες βυθίζεται μέσα στα ελληνικά χωρικά ύδατα, σε βόρεια παράλια της Λέσβου. Στο ναυάγιο πνίγηκαν 43 άτομα
4/20/2016	Εκκένωση του ανοιχτού καταυλισμού στα «πσαμάκια»
4/26/2016	Επεισόδια στην πτέρυγα των ανηλίκων που βρίσκονταν έγκλειστοι στο κέντρο κράτησης στη Μόρια και εμπλοκή με τα ΜΑΤ
9/19/2016	Πυρκαγιά στην Μόρια καταστρέφει μεγάλο μέρος του καταυλισμού, μετά από συμπλοκή ανάμεσα σε άτομα από διαφορετικές εθνικότητες
9/19/2016	Μέλη της Χρυσής Αυγής επιτίθενται σε ομάδα γυναικών κατά τη διάρκεια συλλαλητηρίου
1/29/2017	Τρεις άνθρωποι πεθαίνουν στη Μόρια εξαιτίας αναθυμιάσεων από αυτοσχέδια μαγκάλια
3/18/2017	Οι πρόσφυγες μετά από καμία απάντηση της ΕΑΣΟ και της ελληνικής κυβέρνησης, οργανώνουν διαδήλωση από την Μόρια στην πόλη για να διεκδικήσουν τα αιτήματά τους
1/4/2017	Διαδήλωση έξω από το Καράτεπε, και συνέχεια προς το λιμάνι
7/17/2017	Καθιστική διαμαρτυρία έξω από το γραφείο της ΕΑΣΟ
7/18/2017	Επίθεση και πολύ βία από τα ΜΑΤ που εισβάλουν στην Μόρια. 35 συλληφθέντες αιτούντες άσυλο
7/28/2017	Μέλη της «Πατριωτικής Κίνησης» εκκενώνουν την πλατεία Σαπφούς από πρόσφυγες που πραγματοποίησαν διαμαρτυρία για τις συνθήκες κράτησης στα ΚΥΤ
10/27/2017	Ομαδική απεργία πείνας 38 ημερών από πρόσφυγες στην πλατεία Σαπφούς με αίτημα τον απεγκλωβισμό στο νησί και την «είσοδο» στην ΕΕ
4/17/2018	Πρόσφυγες κατασκηνώνουν και διαμαρτύρονται στην πλατεία Σαπφούς με αιτία τις ελλείψεις ιατρικές παροχές στη Μόρια
4/22/2018	Πογκρόμ φασιστών εναντίον των μεταναστών-ριών που διαμαρτύρονται στην πλατεία Σαπφούς
9/1/2018	Καταστρέφεται ολοσχερώς από εθνικιστική ομάδα το μνημείο των προσφύγων που είχε στηθεί το 2013 στο λιμάνι της Θερμής για τους ανθρώπους που χάθηκαν στα νερά του Αιγαίου
9/5/2018	Ακροδεξιά ομάδα τοποθετεί στη θέση Απελή Μυτιλήνης τσιμεντένιο σταυρό μεγάλου μεγέθους

10/8/2018	Ο σταυρός γκρεμίζεται
3/2/2019	Επανατοποθέτηση τεράστιου μεταλλικού σταυρού πάνω σε μεγάλη τσιμεντένια βάση στην ακτή Απελή στο κάστρο της Μυτιλήνης από ακροδεξιά ομάδα
9/29/2019	Φωτιά σε ένα κοντέινερ του ΚΥΤ, με αποτέλεσμα τον θάνατο δύο και των τραυματισμό δεκαεφτά ανθρώπων
10/1/2019	Μόρια 14.500 άτομα
10/1/2019	Εκδηλώσεις διαμαρτυρίας Αφγανών προσφύγων με κεντρικό σύνθημα «η Μόρια είναι κόλαση»
10/29/2019	Δύο πυρκαγιές στη Μόρια, εντός και εκτός camp. Μια γυναίκα απανθρακώνεται μέσα σε κοντέινερ στον καταυλισμό του Καρά Τεπέ, αρκετοί πρόσφυγες μεταφέρονται στο νοσοκομείο με τραύματα ή/και αναπνευστικά προβλήματα
1/1/2020	21.000 άτομα βρίσκονται στον καταυλισμό και το ΚΥΤ της Μόριας
1/22/2020	Συλλογική διαμαρτυρία στην προκουμαία της Μυτιλήνης με κάλεσμα από τις τοπικές αρχές ενάντια στα μέτρα της κυβέρνησης για την διαχείριση του προσφυγικού και την ανακοίνωση νέου ΚΥΤ, με πρόταγμα «Θέλουμε τις ζωές μας πίσω, Θέλουμε τα νησιά μας πίσω»
1/30/2020	Πρωινή συγκέντρωση μεταναστριών στο Δημοτικό Θέατρο Μυτιλήνης με βασικά αιτήματα τον απεγκλωβισμό τους από το νησί, να επιταχυνθούν οι διαδικασίες ασύλου και την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης
2/3/2020	Πορεία 2.000 Αφγανών από την Μόρια προς την Μυτιλήνη για τις διαδικασίες εξέτασης ασύλου και τις συνθήκες διαβίωσης στην Μόρια που διαλύεται με μπλοκάρισμα και άσκηση βίας από την αστυνομία. Μπλόκο από κατοίκους της Μόριας στον δρόμο προς το ΚΥΤ με στοχοποίηση πρόσφυγες
2/3/2020	Επίθεση σε πρόσφυγες και εργαζόμενους σε ΜΚΟ στο χωριό της Μόριας από ακροδεξιές ομάδες ντόπιων με την ανοχή της αστυνομίας
2/4/2020	Πορεία Αφγανών στην πόλη/βία από ΜΑΤ και εμπόδισμός της πορείας. Το ίδιο βράδυ ντόπιοι κάνουν μπλόκο στον δρόμο προς το χωριό της Μόριας
2/4/2020	Αντιφασιστική πορεία στην Μυτιλήνη, φασίστες επιτίθενται σε άτομα μετά την ολοκλήρωση της πορείας
2/22/2020	Αντιφασιστική πορεία στην Μυτιλήνη
2/25/2020	Συγκρούσεις ντόπιων με την αστυνομία στις περιοχές Διαβολόρεμα και Καράβα για 2 μέρες
2/27/2020	Επίθεση σε αυτοκίνητο στο οποίο επέβαιναν δύο εργαζόμενοι ΜΚΟ
2/27/2020	Ο πρωθυπουργός επιχειρεί να συνδέσει τις αφίξεις στα σύνορα με την έξαρση του κορονοϊού
2/27/2020	Αντιφασιστική πορεία στην Μυτιλήνη
2/28/2020	Ο Ερντογάν ανακοινώνει πως ανοίγει τα σύνορα με την Ευρώπη για τους πρόσφυγες

- 3/1/2020 Συγκέντρωση και μπλόκο στην διασταύρωση για το ΚΥΤ, όπου παρευρίσκονται και στελέχη της δημοτικής Αρχής Μυτιλήνης, αποτρέποντας το πέρασμα λεωφορείων που μεταφέρουν τους αφιχθέντες της ίδιας μέρας πρόσφυγες στο ΚΥΤ
- 3/1/2020 Ο δήμαρχος Μυτιλήνης με ανακοίνωσή του «κλείνει» τα σύνορα του Δήμου Μυτιλήνη σε πρόσφυγες και μετανάστες που φθάνουν στον όμορο Δήμο Δυτικής Λέσβου
- 3/1/2020 Ομάδα ντόπιων κατοίκων απέκλεισαν το λιμάνι της Θερμής, εμποδίζοντας την αποβίβαση 50 προσφύγων - μεταξύ των οποίων πολλά παιδιά - που οδηγήθηκαν από σκάφος του Λιμενικού Σώματος εκεί
- 3/1/2020 Εμπρησμός στο «stage 2», χώρο πρώτης υποδοχής και μετάβασης προς το ΚΥΤ της Μόριας στη Σκάλα Συκαμνιάς (ο χώρος λειτουργούσε με ευθύνη της Υπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ μέχρι και τις 31/01/2020), μετά από ανακοίνωση του Δήμου Δυτικής Λέσβου για άνοιγμα της δομής αυτής δεδομένου την αντιπαράθεση με τον δήμο Μυτιλήνης και ότι δεν υπάρχει άλλος χώρος φιλοξενίας στη Δυτική Λέσβο
- 3/2/2020 Διαμαρτυρία προσφύγων για τη νέα νομοθεσία περί χορήγησης ασύλου και την κατάσταση που επικρατεί στα hotspot
- 3/2/2020 Μπλόκο στην ΔΕΗ και στο χωριό της Μόριας από εθνικιστικές ομάδες που κάνουν έλεγχο σε αυτοκίνητα και περαστικούς, και στοχοποιούν ΜΚΟ και πρόσφυγες
- 3/5/2020 Επίθεση από φασίστες σε διασωστικό της οργάνωσης Mare Liberum, που προσπαθεί να δέσει για ανεφοδιασμό στο λιμάνι της Μυτιλήνης
- 3/7/2020 Εμπρησμός στις εγκαταστάσεις κοντά στο Καρά Τεπέ της ΜΚΟ "One Happy Family", και του σχολείου «School of Peace» που φιλοξενούσαν καθημερινά παιδιά που μένουν στο ΚΥΤ
- 3/14/2020 Πανελλαδικό κάλεσμα για αντιφασιστική πορεία στην Μυτιλήνη
- 3/16/2020 Φωτιά στον καταυλισμό, θάνατος εξάχρονου αγοριού
- 3/18/2020 Περιορισμοί κίνησης επιβάλλονται στο κέντρο κράτησης της Μόριας. Η μετακίνηση επιτρέπεται από τις 7 π.μ. έως τις 7 μ.μ., μόνο με λεωφορείο, με μέγιστο αριθμό 30 ατόμων ανά λεωφορείο και όχι με τα πόδια.
- 3/24/2020 Προληπτικός πλήρης υγειονομικός αποκλεισμός των ΚΥΤ στα νησιά
- 4/5/2020 Απεργία πείνας κρατούμενων στο ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α. απαιτώντας την άμεση απελευθέρωσή τους
- 4/8/2020 Διακοπή της απεργίας πείνας κρατούμενων του ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α. μετά από βίαιη επέμβαση της αστυνομίας
- 4/9/2020 Εμπρησμός σε σπίτι κοντά στο Καράτεπε που μένουν πρόσφυγες από φασίστες
- 4/20/2020 Τα μέτρα για υγειονομικό αποκλεισμό των ΚΥΤ με αφορμή τον Covid19 επεκτείνονται μέχρι 10/5
- 4/22/2020 Διαδήλωση από την Αφρικανική κοινότητα της Μόριας με πρόταγμα «Liberty, nothing but freedom» και ανάδειξη των άθλιων συνθηκών διαβίωσης, γενικά αλλά και κατά την περίοδο της πανδημίας
- 4/22/2020 Δύο πρόσφυγες νοσηλεύονται με τραύματα από πυροβολισμούς μετά από επίθεση κοντά στην Μόρια που δέχτηκαν από ντόπιο κάτοικο της περιοχής

4/29/2020	Διαδήλωση στο ΚΥΤ από την Αφρικανική κοινότητα της Μόριας με αιτήματα την άμεση εκκένωση του καταυλισμού και την κατάργηση του ΠΡΟ.ΚΕ.Κ.Α.
5/3/2020	Συγκέντρωση ντόπιων κατοίκων στην διασταύρωση της Παναγιούδας με αφορμή την άφιξη του Υπουργού Μετανάστευσης, επίθεση σε εργαζόμενο που δουλεύει σε ΜΚΟ
5/5/2020	Το υπουργείο μετανάστευσης και ασύλου προτείνει διπλή περιφραξη στο ΚΥΤ/αντιδράσεις από τις τοπικές αρχές
5/11/2020	Βανδαλισμός αυτοκινήτου, που ανήκει σε εργαζόμενο σε ΜΚΟ, κοντά στο ΚΥΤ Μόριας. Τα μέτρα για υγειονομικό αποκλεισμό των ΚΥΤ με αφορμή τον Covid19 επεκτείνονται μέχρι 31/5
6/1/2020	Στο ιερό μικρής εκκλησίας κοντά στο ΚΥΤ ζωγραφίζεται η ελληνική σημαία
8/20/2020	Εθνικιστικές ομάδες ντόπιων δημιουργούν επεισόδια έξω από το ΚΥΤ της Μόριας και ζητούν την απομάκρυνση των προσφύγων από το νησί
9/2/2020	Πρώτο κρούσμα covid-19 στην Μόρια και ανακοινώνεται πλήρης υγειονομικός αποκλεισμός (καραντίνα) μέχρι 15/09 με εφαρμογή του σεναρίου 2 του σχεδίου "Αγνοδίκης
9/8/2020	35 κρούσματα covid-19 στην Μόρια
9/8/2020	Φωτιά στην Μόρια/ ολική καταστροφή
9/9/2020	Αποκλεισμός του δρόμου και απαγόρευση κυκλοφορίας για τους ντόπιους από την Μυτιλήνη προς την Μόρια και περιορισμός της κίνησης των προσφύγων σε αυτό το σημείο
9/9/2020	Για μια βδομάδα χιλιάδες άνθρωποι κοιμούνται στον δρόμο με επιτήρηση από την αστυνομία και απαγόρευση μετακίνησής τους προς την πόλη της Μυτιλήνης
9/10/2020	Μπλόκο κατοίκων της Μόριας στον δρόμο προς την καμμένη έκταση του καταυλισμού με αιτήματα την απομάκρυνση των προσφύγων από το νησί
9/11/2020	Πορεία "ΟΧΙ ΑΛΛΕΣ ΜΟΡΙΕΣ" από συλλογικότητες της Μυτιλήνης
9/11/2020	Οι μετανάστες-ριες διαμαρτύρονται ενάντια στην εξαθλίωσή τους από την ΕΕ και την απάνθρωπη πολιτική μετανάστευσης και ασύλου στη Λέσβο
9/13/2020	Ξεκινάει αστυνομική επιχείρηση κοντά στο Καρά Τεπέ για την μεταφορά προσφύγων μέσα στο νέο καταυλισμό χρησιμοποιώντας την ψυχολογική βία ότι αν δεν μπουν δεν θα υπάρχει δυνατότητα για αίτηση ασύλου
9/14/2020	Εκατοντάδες μετανάστες-ριες διαμαρτύρονται στο δρόμο έξω από το νέο camp ενάντια στην απάνθρωπη και ρατσιστική πολιτική. Δακρυγόνα, βία και καταστολή η απάντηση του κράτους
9/17/2020	Βίαιη επιχείρηση της αστυνομίας για να μπουν οι πρόσφυγες στο νέο camp
9/18/2020	Βίαιη επιχείρηση της αστυνομίας για να μπουν οι πρόσφυγες στο νέο camp. Μέχρι το τέλος της μέρας έχει αδειάσει ο δρόμος
10/9/2020	Πλημμυρίζει το Καρά Τεπέ
10/13/2020	Ξαναπλημμυρίζει το Καρά Τεπέ και επαναλαμβάνονται δημοσιεύσεις των άθλιων συνθηκών στο «νέο κέντρο»
12/13/2020	Ξαναπλημμυρίζει το Καρά Τεπέ

3.2 Το βίωμα στο νησί/σύνορο

Ο επ'αόριστον εγκλωβισμός

«...Φανταζόμουν, αυτή ήταν η σκέψη μου, ότι όταν φτάσουμε στην Λέσβο θα μας κρατήσουν για δυο βδομάδες ή τουλάχιστον ένα μήνα και μετά θα μπορούμε να πάμε σε άλλη χώρα.. Όπως το 2015, θυμάσαι, τότε το σύνορο ήταν ανοιχτό...» Ζ.

Το νησί της Λέσβου αποτελεί σημείο/κόμβο, και αντίστοιχα τα κέντρα κράτησης μέσα σε αυτό σηματοδοτούνται ως προσωρινές τοπογραφίες των σταθμών κατά μήκος των μεταναστευτικών οδών. Επομένως δεν θεωρείται προορισμός (βλ. Tsiapos, Λαφαζάνη). Ως εκ τούτου μπορεί να χαρακτηριστεί ως σημείο transit της μετανάστευσης. Τα τελευταία χρόνια αποτελεί ωστόσο τόπο καθήλωσης και αποκλεισμού για τα υποκείμενα της μετανάστευσης (Iliadou, 2019). Την ίδια στιγμή, αναδεικνύεται μέσα από τις αφηγήσεις τους ότι ο προορισμός επανακαθορίζεται κατά τις μεταβάσεις του μεταναστευτικού ταξιδιού και δεν είναι κάτι στατικό (σε κάποιες αφηγήσεις αναφέρεται η Τουρκία, σε άλλες η Λέσβος, η Ελλάδα, η Γερμανία κλπ.), καθώς το μεγαλύτερο διακύβευμα είναι η ένταξή τους σε έναν τόπο ως «νόμιμοι» και «νόμιμες», με τα αντίστοιχα δικαιώματα (σχολείο, εργασία, ελευθερία κίνησης). Αν και ένας ιδεατός τελικός προορισμός πολλές φορές συνεχίζει να υπάρχει, κατασκευάζονται νέες «παυτότητες» τόπων εγκατάστασης στη βάση των νέων εμπειριών. Ενώ τα άτομα έχουν ήδη διαπεράσει πολλαπλά σύνορα μέχρι την Λέσβο ελπίζοντας σε μια καλύτερη συνθήκη ζωής, τελικά έρχονται αντιμέτωποι με νέα σύνορα και όρια (ορατά, συμβολικά και αθέατα) στο ευρωπαϊκό νησιωτικό έδαφος. Η λέξη «περιμένουμε» που χρησιμοποιείται με μεγάλη συχνότητα στις αφηγήσεις των ανθρώπων αυτών, δεν αναδεικνύει τόσο ότι θεωρούν πως το ταξίδι τους δεν έχει τελειώσει, όσο το γεγονός πως αναμένουν επ' αόριστον την «είσοδο» σε μια «κανονική»⁷⁶ ζωή. Αναδεικνύει επομένως την κρισιμότητα όχι μόνο των χωρικών αλλά και των χρονικών συνόρων (Tazzioli, 2018). Τα χρονικά σύνορα πειθαρχούν την κινητικότητα μέσω ημερομηνιών και προθεσμιών με τις οποίες πρέπει να συμμορφώνονται οι αιτούντες άσυλο και την ίδια στιγμή τους κατηγοριοποιούν σε «μετανάστες», «πρόσφυγες», «παράνομες», «ευάλωτες ομάδες» κλπ. (Tazzioli, 2018). Επιπλέον, στο μέτρο που δεν «νομιμοποιείται» η παρουσία τους, βρίσκονται σε μια συνεχή κατάσταση εξαίρεσης και αβεβαιότητας⁷⁷, αναγκασμένοι να ζουν «εντός» των εδαφικών συνόρων του κράτους και «εκτός» των συμβολικών συνόρων του έθνους. Ο εγκλωβισμός επ'αόριστον⁷⁸, παραφράζοντας τα

⁷⁶ Η λέξη κανονικός/η/ο, όπως και κανονικότητα, αναφέρεται πολύ συχνά στις αφηγήσεις.

⁷⁷ Γεγονός που έχει αναδειχθεί σε έρευνες από ιατρικές ΜΚΟ (MSF, IRC κ.α.) ως αρνητικός παράγοντας υγείας των αιτούντων άσυλο: <https://www.msf.org/greece-mental-health-distress-among-asylum-seekers>, <https://www.rescue.org/sites/default/files/document/3153/unprotectedunsupporteduncertain.pdf>, <https://assets.researchsquare.com/files/rs-18160/v2/570b5b00-45c5-48a0-8547-366c62b84778.pdf>

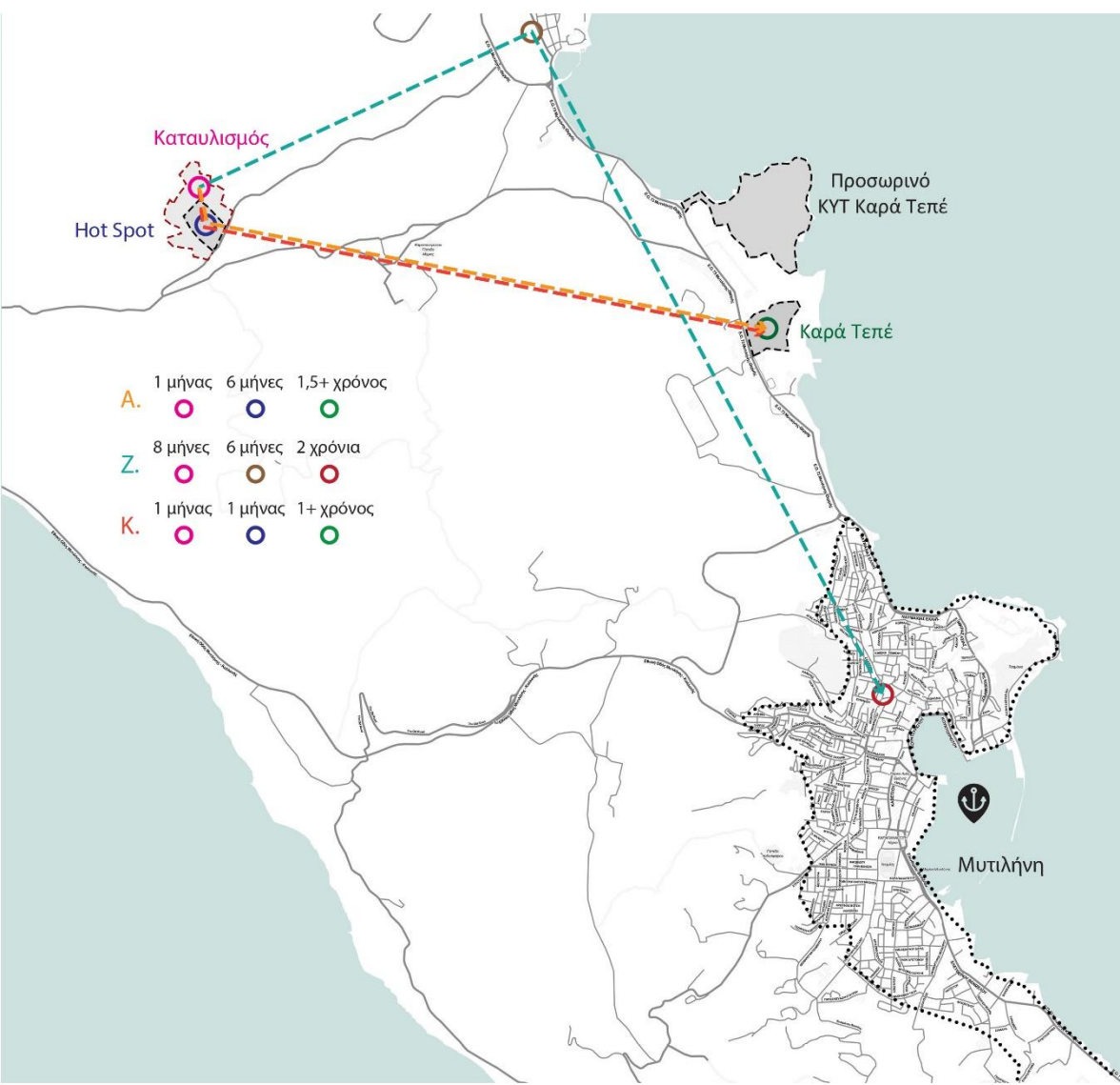
⁷⁸ Κράτηση επ'αόριστον.

λόγια της Butler (2009: 126), «σηματοδοτεί το μέσο με το οποίο η εξαίρεση καθιερώνεται ως κανόνας που υιοθετείται».

Η Α. έφτασε στο νησί τον Δεκέμβριο του 2018. Μετά από οχτώ μήνες έδωσε την οριζόμενη συνέντευξη στην επιτροπή Ασύλου και μέχρι σήμερα έχει πάρει δυο απορριπτικές αποφάσεις για την αίτησή της. Έμεινε αρχικά στον καταυλισμό της Μόριας, μετά μέσα στην «κλειστή» Μόρια (ΚΥΤ), και τέλος μετακινήθηκε στο Καράτεπε, όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα. «Φθάσαμε στην Μόρια και διαβάζαμε, εδώ μπορείς να μάθεις την γλώσσα, πρέπει να κάνεις συνέντευξη, πρέπει να περιμένεις εάν έχεις το δικαίωμα να μείνεις στην Ελλάδα και μετά εάν πάρεις ταυτότητα μπορείς να πας στο σχολείο, μπορείς να δουλέψεις... Διάβαζα αυτά από ένα χαρτί, σαν κανόνες, και ήμουν πολύ χαρούμενη, επιτέλους ήρθαμε, μπορώ να πάω σχολείο... Σκέφτηκα οκ, τώρα θα έχουμε περισσότερα δικαιώματα, μπορώ να γραφτώ να ζήσω νόμιμα στην Λέσβο. Σκέφτηκα, οκ, είναι δύσκολο, γιατί ήταν η πρώτη φορά που ζούσα σε σκηνή, αλλά εντάξει, μετά από 2,3,6 μήνες... Δεν σκέφτηκα ότι ποτέ δεν θα βγούμε από εδώ. Και είπα, μετά όλα θα είναι εντάξει, θα πάρω το χαρτί μου... μετά από έναν μήνα μας έδωσαν ένα χαρτί, ότι μπορείς να πας οπουδήποτε στην Λέσβο, αλλά δεν μπορείς να φύγεις από την Λέσβο». Πήρε δηλαδή την «κόκκινη σφραγίδα», ελευθερία κίνησης εκτός του camp αλλά όχι εκτός του νησιού.

19. Μετακινήσεις εντός της Λέσβου

Όπως αναφέρει η ίδια για την διαδικασία της αίτησης ασύλου, «...Είχαμε συνέντευξη τον Αύγουστο του 2019 και μετά από δυο μήνες πήραμε την πρώτη απορριπτική. Και μετά κάναμε, πώς το λένε, *appeal*, και περιμέναμε... μας είπαν ότι τώρα πρέπει να περιμένετε μέχρι να βγει η απόφαση. 7 μήνες περιμέναμε. Περιμέναμε μέχρι Ιούλιο, 2020. Σε αυτούς τους 7 μήνες προσπάθησα πολύ να μάθω ελληνικά... Και μετά σκέφτηκα όλα θα είναι εντάξει, θα πάρω την ταυτότητά μου, βήμα με το βήμα θα βγω έξω από το *camp*, να φτιάξω την ζωή μου... Και μετά η ζωή μου θα είναι *normal*... Και μετά 7 μήνες πήγαμε εκεί και μας είπαν όχι, έτσι, “*Unfortunately*”... Και μετά μας είπαν ότι πήρατε και την δεύτερη απορριπτική...». Στην συνέχεια αποφάσισαν να κάνουν την διαδικασία από την αρχή, «...να ξεκινήσουμε το ίδιο, δηλαδή να κάνουμε σαν να ήρθαμε τώρα, να κάνουμε τα πάντα από τώρα, και να κάνουμε εγγραφή ξανά, να περιμένουμε να έχουμε ένα ραντεβού για την συνέντευξη...». Στην απόφαση επανεκκίνησης των διαδικασιών αναδεικνύεται η διαπραγματεύσή τους από τα ίδια τα υποκείμενα της μετανάστευσης, καθώς με τις αποφάσεις τους μπλοκάρουν και επιβραδύνουν⁷⁹ το μοντέλο της απέλασης (Tazzioli, 2018).

Η αίτηση ασύλου του Κ. και της οικογένειάς του, έχει απορριφθεί 2 φορές. Όπως αναφέρει, «Όταν ήρθαμε κάναμε την αίτηση, μετά από 9 μήνες κάναμε την συνέντευξη, μετά από σχεδόν 1 μήνα μας είπαν ότι έχει απορριφθεί. Ξανακάναμε αίτηση να ξαναδούνε την υπόθεσή μας, και μετά κάηκε η Μόρια...». Η Ζ. έμεινε στο καταυλισμό της Μόριας οχτώ μήνες μαζί με την οικογένειά της, περιμένοντας να καταστεί ευάλωτη.⁸⁰ Η ίδια αναφέρει, «μετά από οχτώ μήνες πήρα τελικά την μαύρη στάμπα⁸¹ με πολύ πίεση, με δικηγόρο, ήταν πολύ δύσκολο για μένα...Επειδή είμαστε ευάλωτοι δεν μπορούμε να δώσουμε την κύρια συνέντευξη εδώ, πρέπει να πάμε στην Αθήνα...». Τότε έφυγαν από τον καταυλισμό και έμειναν για έξι μήνες σε σπίτι που τους παραχωρήθηκε από ΜΚΟ σε έναν οικισμό της Λέσβου. Στην συνέχεια, η ίδια ΜΚΟ τους έστειλε σε διαμέρισμα στην Αθήνα, όπου πραγματοποιείται η κύρια συνέντευξη των ευάλωτων αιτούντων άσυλο. Όμως οι γείτονες σε αυτό το διαμέρισμα δεν τους επέτρεψαν να εγκατασταθούν στο σπίτι που τους παραχωρήθηκε, όπως περιγράφει: «Όταν φτάσαμε στην είσοδο του διαμερίσματος οι γείτονες στεκόντουσαν μπροστά στην πόρτα και δεν μας άφηναν να μπούμε... Δεν ξέρω ακριβώς τι έλεγαν γιατί μιλούσαν ελληνικά, αλλά μας φώναζαν και έλεγαν όχι, όχι...». Η ΜΚΟ που είχε την ευθύνη της εγκατάστασης τους άφησε εκτεθειμένους, με αποτέλεσμα να επιστρέψουν στο νησί με την ίδια ΜΚΟ να μην τους διαθέτει κατοικία στην πόλη. Τώρα αναμένει την κύρια συνέντευξη και η Ζ. σχολιάζει: «Δεν ξέρω πότε. Περιμένουμε. Μπορεί να πάρει χρόνια... ξέρεις μετά από δυο χρόνια θα έπρεπε να έχω ταυτότητα, να έχω μια νόμιμη κάρτα να ταξιδέψω παντού... αλλά η κυβέρνηση δεν έχει διαβάσει την υπόθεσή μου ακόμα, ξέρεις, έχω μαύρη στάμπα αλλά δεν έχω τίποτα για να συνεχίσω την εκπαίδευσή μου... όλο αυτό το ταξίδι ξεκίνησε για

⁷⁹ Χωρίς να παραγνωριστεί η σημασία των νομικών συμβουλών που παρέχονται στους αιτούντες άσυλο από ΜΚΟ.

⁸⁰ Η μητέρα της και τα ανήλικα αδέρφια της είχαν ήδη χαρακτηριστεί ευάλωτα και περίμεναν μαζί της στην Μόρια μέχρι και η ενήλικη Ζ. να έχει το καθεστώς ευάλωτης.

⁸¹ Η μαύρη στάμπα για τους ευάλωτους, σύμφωνα με την Ζ., σημαίνει ότι έχουν περάσει το πρώτο στάδιο προς την διαδικασία ασύλου, η οποία δεν έχει τελειώσει.

να συνεχίσουμε το σχολείο... μετά από δύο χρόνια είναι κάτω από την ελπίδα μου...». Οι χρονοβόρες διαδικασίες κρατούν τους ανθρώπους εγκλωβισμένους στο νησί ακόμα και όταν έχουν κριθεί «ικανοί» να προχωρήσουν με την διαδικασία ασύλου (ενώ η μετεγκατάσταση στην ενδοχώρα συναντά τις αντιδράσεις των μελλοντικών «γειτόνων») και στην συνέχεια η ΜΚΟ τους «κλείνει την πόρτα»). Εγκλωβισμένοι στη Λέσβο, άνθρωποι που βγαίνουν από το κέντρο, όπως η Ζ., που τώρα μένει και εργάζεται στην πόλη της Μυτιλήνης, φεύγουν από τη «Μόρια φυλακή» και βρίσκονται όχι μόνο σε εξίσου σκληρές συνθήκες, αλλά ξαναβιώνουν την επ'αόριστον αναμονή, δηλαδή την αβεβαιότητα.

Wellcome to hell

«...Ήμουν χαρούμενη που ήμασταν υγιείς και φτάσαμε στην Λέσβο... Όταν φτάσαμε, όταν το λεωφορείο έμπαινε στην Μόρια και περνούσε την πόρτα οι άνθρωποι ερχόντουσαν και έλεγαν "Hey, hey, welcome to hell, welcome to hell"⁸² και ήμασταν πολύ φοβισμένοι, τί λένε, γιατί το λένε αυτό. Και είδαμε ανθρώπους που ήταν πριν στο σπίτι του διακινητή μαζί μας, και μας κουνούσαν το χέρι και έλεγαν "welcome to hell"...μας έδωσαν μια σκηνή και κουβέρτες και μας είπαν βάλτε την σκηνή σας, όπου θέλετε, εσείς επιλέγετε... δεν μπορούσα να πιστέψω ότι είμαι στην Ευρώπη, ήταν χειρότερα από το Αφγανιστάν». Ζ.

Το βίωμα στις δομές «υποδοχής και φιλοξενίας» αναδεικνύει την επιβολή των καθεστώτων των συνόρων, μέσα από τον έλεγχο της κινητικότητας και της βίας που ασκείται στα σώματα των αιτούντων άσυλο. Περιγράφεται ως εμπειρία της γεωγραφικής καθήλωσης, της ατέρμονης αναμονής (στην διαδικασία ασύλου αλλά και στις ουρές των camp), της καθημερινής απραξίας, της εξαθλίωσης. Οι χώροι του ΚΥΤ, μέσα από τις συγκεκριμένες αφηγήσεις, δεν αναπαρίστανται τόσο ως χώροι εγκλεισμού (φυλακές), αλλά περισσότερο ως τόποι μιας «κατώτερης ανθρώπινης φύσης» (μέσω της φυσικής και ηθικής εξαθλίωσής όσων διαμένουν εκεί) (baumann, 2004). Άλλωστε, όπως επισημαίνει η Butler (2009: 164), η συγκρότηση ενός πληθυσμού ως λιγότερου από άνθρωπινου, χωρίς δικαιώματα, μη αναγνωρίσιμου ως ανθρώπινου, αποτελεί έναν τρόπο «διαχείρισής» του. Όπως περιγράφει ο Κ., «Βασικά, για να μείνεις σε μια δομή κάποια στιγμή θα νιώσεις ότι η ζωή σου δεν βγάζει νόημα... Είναι σαν να έχει σταματήσει ο χρόνος. Βασικά, όταν μένεις σε μια δομή είναι σαν η ζωή σου να εξαρτάται από τους άλλους ανθρώπους. Ξέρω εγώ, θα έχεις φαΐ αν σου φέρνουνε, θα έχεις ρεύμα αν θέλουν να σου δώσουν ρεύμα, θα έχεις νερό να κάνεις μπάνιο αν σου δώσουν...». Και μόνη η εμπειρία της αναμονής στις ουρές του καταυλισμού υπενθυμίζει την «άσκηση» σε μια καθημερινή συνθήκη εξαρτημένης επιβίωσης. Το σημειώνει χαρακτηριστικά η Α. «Η μαμά μου ξύπναγε στις 6 το πρωί

⁸² «Καλώς ήρθατε στην Κόλαση»

επειδή δεν είχαμε φαγητό, κάθε μέρα στην ουρά για το φαγητό, τα θυμάμαι αυτά τα πράγματα, όλα αυτά...». Οι καθημερινές πρακτικές αναμονής εγγράφονται σε ένα πλαίσιο πειθάρχησης και ηθικής απαξίωσης: αναμονή για το κοινό γεύμα, τη χρήση του νερού και της τουαλέτας, του λεωφορείου που θα τους μεταφέρει στην πόλη, τις ουρές στην υπηρεσία ασύλου.

Οι δυο Αφγανές γυναίκες περιγράφουν την καθημερινότητα στο camp, χωρίς ηλεκτρικό και θέρμανση, χωρίς υποδομές υγιεινής, την αναμονή σε ουρές, τις σκηνές που μοιράζονται με άλλες οικογένειες. Όπως αναφέρει η Α., «Στο Jungle, τον λόφο στην Μόρια, υπήρχε μια σκηνή χωρίς ηλεκτρικό, χωρίς τίποτα, και μετά ήμασταν εκεί μαζί με μια άλλη οικογένεια. Αλλά ήταν μικρή, μπορώ να πω μισή από το δωμάτιο... Και μπορούσαμε απλά να την ζεστάνουμε με κουβέρτες, και μετά μείναμε εκεί για μήνες, χωρίς ηλεκτρικό, χωρίς τίποτα...». Την ίδια στιγμή περιγράφουν την αλληλοβοήθεια και τις χρήσιμες πληροφορίες που δέχτηκαν από την Αφγανική κοινότητα του camp για την εγκατάσταση και την ασφάλειά τους, και πώς κατάφεραν οι ίδιες να επινοήσουν και να αντιγράψουν τρόπους επιβίωσης μέσα σε αυτήν την συνθήκη (προστασία της σκηνής με διάφορα υλικά, πάτωμα με παλέτες κλπ). Στην αφήγησή τους αναδεικνύονται, πέρα από την καθημερινή εξαθλίωση, οι συντροφικές σχέσεις με τους ανθρώπους που γνώρισαν εκεί, όπως επίσης και οι στιγμές κοινωνικότητας που τους βοηθούσαν να ξεφεύγουν από την αβίωτη καθημερινότητα. «...Η Μόρια είναι πολύ δύσκολη, αλλά είχαμε και καλές στιγμές... Μπορείς να βρεις ανθρώπους από κάθε χώρα... Θυμάμαι το καλοκαίρι τα βράδια, οι άνθρωποι κάναν φωτιά, μιλούσαν, λέγαν ιστορίες από τις χώρες τους, τραγουδούσαν... Δεν είχε σημασία αν είσαι Αφγανός, Ιρανός, Σομαλός, και αναρωτιέσαι πώς συνεννοούνται μεταξύ τους, αλλά τα καταφέρνουνε...». Πρόκειται για την περιγραφή, την εμπειρία μορφών κοινωνικότητας, μιας «κανονικότητας» μέσα σε συνθήκες της επ' αόριστον αναίρεσής της.

(Ανα)παράγοντας το σύνορο

«...η γλώσσα μας, η κουλτούρα μας είναι διαφορετική. Σκέφτομαι ότι τα σύνορα δεν είναι μόνο φυσικά, υπάρχουν διανοητικά σύνορα επίσης. Υπάρχουν σύνορα στο μυαλό μου επίσης, που είναι κλειστά, νομίζω. Κατά κάποιο τρόπο είναι κλειστά, και δεν μπορείς να τα ξεπεράσεις...» Α.

Για τους πρόσφυγες στην Λέσβο, τα σύνορα και ο έλεγχος, πέρα από τους ευδιάκριτους χώρους «υποδοχής και φιλοξενίας», επαναχαράσσονται και εξαπλώνονται και στον αστικό χώρο. Το λιμάνι της Μυτιλήνης, που αποτελούσε δημόσιο χώρο, τόπο καθημερινής προσέλευσης πολλών ανθρώπων για περπάτημα μέχρι τον φάρο (η λεγόμενη διαδρομή byrass) και κύριο σημείο εισόδου αλλά και «εξόδου» από το νησί, από το 2015 και μετά περιφράχθηκε. Πριν την αναχώρηση του πλοίου της γραμμής, οι πιθανοί «χωρίς χαρτιά» επιβάτες συγκεντρώνονται από το Λιμενικό σε ξεχωριστό σημείο. Η «διαλογή» γίνεται στη βάση της εμφάνισης,

αποδίδοντάς τους ένα φυλετικό στίγμα, για να περάσουν από έλεγχο. Όπως αναφέρει ο Ι., «...Κάθε φορά, κάθε φορά, κάθε φορά που θέλω να ταξιδέψω, με κόβουνε από την φάτσα μου ότι είμαι λίγο πιο μελαχρινός και έτσι, -ταξιδεύεις; λέει. Λέω -ναι, καμιά φορά τους λέω, -αμέ. Το παίζω έτσι λίγο έλληνας. -Α, ναι έλληνας, εντάξει περάστε. Ή άλλες φορές, -ταξιδεύεις; -ναι, -από πού είσαι; -από την Λιβύη. Ωπ, εδώ είμαστε. Ψαχτήρι ολόκληρο, από πάνω μέχρι κάτω. Τα χαρτιά μου. Δεν φεύγω μέχρι να τσεκάρουν όλα τα στοιχεία, να δουν αν είναι εντάξει... ακόμα και ο ελεγκτής των εισιτηρίων του πλοίου, βλέπει στο εισιτήριο το όνομά μου ξένο, και μου λέει *your passport...*». Ο Ι., παρόλο που έχει εξασφαλίσει το «νομικό του καθεστώς» στην Ελλάδα, αναδεικνύει χαρακτηριστικά τις εξουσίες ελέγχου που ασκούνται στα πρόσωπα των ανθρώπων που φαίνεται να εμφανίζουν ένα «μεταναστευτικό προφίλ» και υποχρεώνονται σε ελεγκτικές πρακτικές (ακόμα και από άτομα που δεν έχουν την θεσμική αρμοδιότητα). Τα σύνορα/όρια αναπαράγουν την φυλετική διάκριση, ενώ σε δεύτερο στάδιο οι εν αναμονή επιβάτες ταξινομούνται σε «παράνομους και μη παράνομους». Ο ρατσισμός δημιουργεί σύνορα, και δεν είναι μόνο μια παράμετρος του ελέγχου των συνόρων (Tyler, 2017).

Εκτός από το λιμάνι, ένας άλλος τόπος αυστηρά διαχωρισμένος για πολίτες και «ξένους» (όχι βέβαια τους επιθυμητούς ξένους του καλοκαιριού) αποτελεί το Lidl, το σούπερ μάρκετ που βρίσκεται σχετικά κοντά στην Μόρια και δίπλα στον Καρά Τεπέ. Εκεί πολύ συχνά, και ακριβώς επειδή αρκετοί από τους πελάτες του είναι κάτοικοι των camp, δημιουργούνται δυο σειρές αναμονής. Ο Ι. περιγράφει μια μέρα στο Lidl, αναγνωρίζοντας πως πολλές φορές μπαίνει επίτηδες στην διαδικασία διαπραγμάτευσης μιας καθημερινής συνθήκης: «είναι *security* που ζητάνε χαρτιά από τους πρόσφυγες εκεί για να μπουνε, για κάποιον λόγο *security* δεν είναι καν μπάτσοι, είναι *security*, και πάω εγώ που ήξερα ότι γίνεται αυτό το πράγμα, μιλούσα στο τηλέφωνο στα αραβικά... και μου λέει η *security* εκεί, *hello, your paper*. Της λέω *my paper*;, μου λέει *yes*, της λέω *Why*; Μετά είδε ότι μπορούσα να μιλήσω αγγλικά και της λέω κυρία, πείτε μου τί θέλετε ακριβώς; Στα ελληνικά ναι, άλλαξε δεκαπέντε χρώματα... Α, μιλάς ελληνικά και τί, με δουλεύεις τόσην ώρα; Δείξε μου τα χαρτιά σου για να μπεις. Της λέω κυρία μου, δεν έχεις καν αυτό το δικαίωμα, αυτό που κάνεις είναι παράνομο.. Και μου λέει, έχεις έρθει παράνομα. Της λέω, πού, στο σούπερ μάρκετ; Στο σούπερ μάρκετ ήρθα παράνομα; Μου λέει, όχι, επειδή είσαι πρόσφυγας, ήρθες στην Ελλάδα παράνομα...Περίπου δύο ώρες καθόμουνα εκεί, προσπαθούσα να βγάλω άκρη...». Ο Ι. αναφέρεται στον τρόπο που οι πρακτικές ελέγχου (επίσημες και ανεπίσημες) επανεγγράφουν τα συμβολικά όρια μιας υποτιμημένης ετερότητας, στην βάση μιας «έλλειψης» (Τσιμούρης, 2017). Ρατσιστικές / βίαιες επιθέσεις διαγράφουν και αυτές τα δικά τους όρια στον αστικό χώρο. Όρια ετερότητας, αποκλεισμού και κινδύνου, όπως αναδεικνύει η επίθεση που δέχτηκε στην αγορά της Μυτιλήνης (το καλοκαίρι του 2019) από την αστυνομία: «...μία φορά κατέβαινα Πιτακού με Ερμού, στην διασταύρωση εκεί, κατέβαινα 5 η ώρα ήταν το απόγευμα... απλά δεν είχε αυτοκίνητα, ήταν κλειστή η αγορά. Κατεβαίνω και ξαφνικά με το που φτάνω στην Ερμού, ακούω ένα αυτοκίνητο να με ακολουθεί, να πηγαίνει με πολύ λίγη ταχύτητα... Πάω να περάσω τον δρόμο, σταματάνε 2 τζιπάκια ΟΠΚΕ, μπροστά μου. Κατεβαίνουν από το αυτοκίνητο. Καλησπέρα,

καλησπέρα, από πού είσαι; Από την Λιβύη, λέω. Φέρε τα χαρτιά σου. Μετά άρχισαν να μου λένε, θα σε πετάξουμε στην θάλασσα γυμνό, θα σε στείλουμε στην χώρα σου, θα σε θάψουμε εδώ, θα σε κολλήσουμε στην τζαμαρία, γαμιέται η μάνα σου, το ένα, το άλλο... Πού νομίζεις ότι είσαι, στην Λιβύη σε σκοτώνουνε και σε γαμάνε... Προσπάθησε να προσεγγίσει κόσμος εκείνη την ώρα, είχε λίγο κόσμο. Αλλά φαντάσου τι κάνανε, κλείσανε την Ερμού από ένα σημείο και μετά, δεν αφήνανε κανέναν να περάσει, δηλαδή αφήσαν αυτοκίνητα στην ουρά, λες και βρήκαν τον εγκληματία που ψάχνανε τόσο καιρό... Μετά μου πήραν τα χαρτιά, μου τα πέταγαν δεξιά αριστερά, έλα, μάζευέ τα, με ειρωνευόντουσαν, πήγαν να μου δώσουν κλωτσιές, αλλά ευτυχώς αυτό δεν έγινε...».

Οι μαρτυρίες του Ι. περιγράφουν εκφοβιστικές επιθέσεις με κίνητρα ρατσιστικά/ξενοφοβικά, που εκφράζονται με μορφές ετεροποίησης του μέσω της αρνητικής διάκρισης. Σε αυτό το πλαίσιο οι μαρτυρίες των αιτούντων άσυλο υπογραμμίζουν αυτές ακριβώς τις πρακτικές αποκλεισμού, ρατσιστικών συμπεριφορών, κατηγοριοποιήσεων και ετεροποίησης, σε ποικίλους τόπους της πόλης της Μυτιλήνης, που τελικά αναπαράγουν τα αόρατα συμβολικά σύνορα του «ανήκειν», του αποκλεισμού και του κινδύνου. Οι «τρόποι» συνάντησης των σωμάτων στους δημόσιους χώρους της πόλης ενέχουν πολλαπλές οριοθετήσεις των «ξένων». Ο Κ. αφηγείται την ειδική μεταχείριση που δέχθηκε στο νοσοκομείο, όπου βρέθηκε με τον αδερφό του: χρειάστηκε να περιμένουν αρκετές ώρες ενώ ήταν πρώτοι στην σειρά και μέχρι να περάσουν όλοι οι Έλληνες. Σε αυτές τις περιπτώσεις αναδεικνύεται συχνά και η αποδοχή, η εσωτερίκευση του αισθήματος κατωτερότητας που έχει εγγραφεί πάνω στον προσφυγικό κόσμο. Όπως αναφέρει ο ίδιος, και καθώς μάλιστα έχει υπερβεί τα συμβολικά σύνορα της γλώσσας, «...Εντάξει, το δέχομαι αν θες να αφήσεις έναν Έλληνα πρώτα που έχει γεννηθεί εδώ, δεν πειράζει, αλλά όχι στις 2 η ώρα. Εγώ έχω έρθει εδώ 8 η ώρα... οι Έλληνες δεν ήξεραν ότι ήμασταν πρόσφυγες, και όταν ήρθε μια γυναίκα με μια εθελόντρια που την έφερε στο νοσοκομείο, και οι Έλληνες είδανε την γυναίκα που φορούσε μπούρκα άρχισαν να βρίζουν στα ελληνικά, να φωνάζουνε, έλεγαν στα ελληνικά "να γυρίσετε πίσω στην δική σας χώρα" και μετά η εθελόντρια άρχισε να απαντάει στα αγγλικά, και εγώ ήμουν εκεί και καταλάβαινα και από τις δυο πλευρές.. Και κοίταξα τον αδερφό μου και του είπα, μην μιλάς καθόλου, μην λες τίποτα... δηλαδή έχω δει πολλά τέτοια πράγματα ας πούμε. Νιώθω ότι όσο και αν προσπαθήσεις, ό,τι και να κάνεις, να μάθεις την γλώσσα, να δουλέψεις, να έχεις σπίτι, νομίζω ποτέ δεν θα γίνεις ένας πολίτης, δεν θα έχεις τα δικαιώματα που θα είχες αν είχες γεννηθεί εδώ...». Η Ζ. περιγράφει την ίδια διάκριση που αισθάνεται σε μόνιμη βάση στα μαγαζιά της πόλης: «...μπαίνουμε σε αυτό το μαγαζί με τα καλλυντικά να κοιτάξουμε και υπάρχει μια γυναίκα, πωλήτρια, και θυμάμαι τα ρούχα μας, δεν είχαμε βαφτεί, ήμασταν κανονικές, δεν είχαμε καλά ρούχα και ήμασταν απλές. Πήγαμε εκεί αλλά η πωλήτρια μας παρακολουθούσε και ήταν πολύ κακό. Και όταν θέλαμε να δοκιμάσουμε κάτι, ξέρεις δίπλα σε κάθε καλλυντικό υπάρχει ένα για δοκιμή, είναι δωρεάν, μπορείς να το δοκιμάσεις. Εμείς θέλαμε αλλά κάθε φορά που πηγαίναμε κάπου ερχόταν δίπλα μας και μας ακολουθούσε, σαν αστυνομία καλλυντικών. Και αισθανθήκαμε ότι πρέπει να φύγουμε από αυτό το μέρος χωρίς να πάρουμε τίποτα. Και απλά βγήκαμε έξω. Ήθελα

να της πω, γιατί; επειδή υπήρχαν πολλοί πελάτες.. προσπάθησα να μιλήσω αλλά η αδερφή μου είπε όχι, γιατί δεν θα καταλάβει αγγλικά, υποθέτω ότι δεν ξέρει τίποτα για τους πρόσφυγες, νόμιζε ότι θέλουμε να κλέψουμε κάτι για αυτό μας ακολουθούσε, απλά άστο και πάμε έξω. Οι περισσότεροι πωλητές είναι έτσι, υπάρχουν μόνο μερικοί από αυτούς που είναι καλοί και εμπιστεύονται τους πρόσφυγες...».

Η Α. αναφέρει χαρακτηριστικά πως τον αποκλεισμό και τις συμβολικές οριοθετήσεις «ανάμεσα σε», τα αισθάνεται μέσα από τα βλέμματα: «...μερικές φορές πιστεύεις ότι είναι σαν να είσαι φοβισμένη ή ότι δεν θες να είσαι εκεί, γιατί φοράω την μαντίλα μου, εντάξει και ο τρόπος που ντύνομαι είναι διαφορετικός... όλα τα μάτια είναι πάνω σου. Και σκέφτεσαι, γιατί όλοι κοιτάνε εμένα; κοιτάνε, συζητάνε... οκ και τα ελληνικά μου δεν είναι τόσο καλά επίσης. Έτσι, σκέφτομαι, τί λένε ή με τα μάτια νομίζεις ότι είναι σαν να γελάνε μαζί σου. Και αυτό είναι σκληρό...». Η ίδια, στις επαφές της με τους ντόπιους, έχει βιώσει τραυματικά την περιθωριοποίηση, τον στιγματισμό της τόσο ως «ξένη», «παράνομη», αλλά και ως «υγειονομική απειλή». Όπως αναφέρει, «...Ήταν οι πρώτες μέρες που ήρθε ο covid και όλα αυτά, και ήταν μια φορά που ένιωσα πολύ χάλια, δηλαδή πώς να το πω, πολύ χάλια. Μια μέρα, πέρυσι, ήμουν στο λεωφορείο και ήταν η περίοδος του covid19 και πήγαινα στην Μυτιλήνη. Περίμενα το λεωφορείο για τους πρόσφυγες και δεν ερχόταν και ένα άλλο λεωφορείο ήρθε, που μοιάζει επίσης. Και μπήκα στο λεωφορείο και δεν ήταν γεμάτο. Ήμουν στο λεωφορείο, και μπορώ να πω ότι σε όλη μου την ζωή από τότε που έχω έρθει στην χώρα ήταν η χειρότερη συμπεριφορά που είχα από ντόπιο. Λοιπόν, ήμουν στο λεωφορείο, είχαμε δυο μέτρα απόσταση ή περισσότερο, και μου είπε, σήκω και βγες έξω από εδώ. Και ρώτησα, γιατί; Εκείνη την περίοδο μιλούσα πλέον ελληνικά. Και μου είπε βγες έξω. Του απάντησα, αν σκέφτεσαι για τον κορωνοϊό, έχω την μάσκα μου, έχουμε δυο μέτρα απόσταση. Και είπε, απλά βγες έξω, δεν είναι μόνο η απόσταση, είναι επίσης ότι ήρθες στην Ελλάδα. Και ξέρεις τι, μπροστά σε όλους αυτούς τους ανθρώπους ένιωσα ντροπή, ντροπή που δεν έχω τίποτα να πω. Και ένιωσα πολύ άσχημα αυτή την στιγμή. Ξέρεις, δυο φορές που είπα αυτή την ιστορία στους φίλους μου, μου είπαν οκ, μην νομίζεις ότι όλοι οι Έλληνες είναι έτσι, αλλά στο λεωφορείο όλοι οι άνθρωποι που ήταν εκεί δεν είπαν τίποτα. Εξαιτίας αυτού, όλο το λεωφορείο έλεγε το ίδιο, γιατί θα μπορούσαν να έχουν πει κάτι, και αυτό με στεναχώρησε πολύ. Το χειρότερο δεν είναι ότι υπάρχουν κακοί άνθρωποι, είναι ότι οι καλοί μένουν σιωπηλοί μπροστά σε αυτό. Και μετά δεν είπα τίποτα άλλο. Απλά είπα στον οδηγό να σταματήσει και βγήκα έξω από το λεωφορείο. Περιπατούσα και έκλαιγα, έκλαιγα επίσης γιατί δεν μπορούσα να δεχτώ από τον εαυτό μου ότι βγήκα έξω... είναι σαν να είσαι στο σπίτι κάποιου και δεν σε θέλει και λέει οκ, βγες έξω από το σπίτι μου, βγες έξω. Εδώ είναι το σπίτι μου και δεν είσαι ευπρόσδεκτη, ήταν κάτι τέτοιο, ξέρεις. Έτσι νιώθεις...». Η Α., παρόλο που αντιλαμβάνεται τον αποκλεισμό και επιχειρεί να αμφισβητήσει το βλέμμα, το λόγο, και την πράξη που την κατατάσσει ως «πρόβλημα», τελικά αποδέχεται την θέση της ως πρόβλημα και απομακρύνεται. Το σύνορο, όπως επισημαίνει η Λαφαζάνη (2014: 346), οι πρόσφυγες «το φέρουν στα σώματά τους, το «κουβαλάνε μαζί τους» και το ενσωματώνουν, το επιτελούν, καθώς καθορίζει το ενδεχόμενο πεδίο δράσης τους». Η αναφορά της αφηγήτριας στην σιωπηλή παρουσία

των υπόλοιπων ανθρώπων μέσα στο λεωφορείο αναδεικνύει επίσης την συναίνεση σε αυτές τις πρακτικές οριοθέτησης του «ανήκειν» και αποκλεισμού από μεγάλο μέρος της τοπικής κοινωνίας, αυτής που τοποθετεί τον εαυτό της στον ρόλο του «φύλακα» των ευρωπαϊκών και εθνικών συνόρων. Οι αφηγήσεις των προσφύγων για την απόρριψη, τον αποκλεισμό και τη βία που υφίστανται σε εφήμερες και καθημερινές συναντήσεις στην πόλη επιβεβαιώνουν emphatically την εξάπλωση του συνόρου στον αστικό χώρο, πέρα από το όριο του κέντρου κράτησης, καθιστώντας το βίωμα της καθημερινότητας τους.

20. Η στάση των «κατοίκων» του ΚΥΤ απέναντι από την κεντρική πλατεία της Μυτιλήνης

3.3 Από το νησί της αλληλεγγύης το 2015 στο νησί φυλακή/αποθήκη ψυχών το 2020

«Τώρα, όταν μια βάρκα ήρθε στην Λέσβο το καλοκαίρι, το είδα στο βίντεο⁸³... για μας, δυο χρόνια πριν, δεν ήταν έτσι. Αν αυτό συνέβαινε σε μένα, γιατί ήξερα ότι υπάρχουν άνθρωποι που δεν έχουν ωραία συναισθήματα για τους πρόσφυγες, και έρχονται εδώ και λένε "Όχι", θα ένιωθα πολύ άσχημα..» Α.

Η Λέσβος, το 2015, το «καλοκαίρι της μετανάστευσης», αποτέλεσε βασικό σημείο περάσματος στα ευρωπαϊκά εδάφη, ενώ χαρακτηρίστηκε ως τόπος αλληλεγγύης προς τους πρόσφυγες τόσο λόγω της υποδοχής και της βοήθειας από τους μόνιμους κατοίκους – βλ. γιαγιάδες Συκαμιάς, πρόταση για νόμπελ ειρήνης – όσο και λόγω της άφιξης χιλιάδων ανθρώπων που ήρθαν για ανθρωπιστική βοήθεια στο νησί (π.χ. εργαζόμενους σε ΜΚΟ, αλληλέγγυους ανθρώπους) (Λαφαζάνη, 2020) και των δικτύων αλληλεγγύης που αναπτύχθηκαν εκείνη την περίοδο. Τότε, η υποδοχή της συλλογικής οδύνης για τα σώματα του πολέμου της Συρίας και η ανάδειξη της Λέσβου ως νησί της αλληλεγγύης αναπαράγεται ή και κατασκευάζεται από τα εγχώρια και διεθνή ΜΜΕ. Επιπλέον, τοπικές αρχές και κυβέρνηση αντιλαμβάνονται το θετικό πρόσημο της αλληλεγγύης και το αναδεικνύουν σε εθνικό και τοπικό χαρακτηριστικό (Ροζάκου, 2015).

Από το καλοκαίρι του 2019 και μετά, στον τοπικό δημόσιο λόγο εμφανίζεται μια μετατόπιση στο μέτρο που πλέον μιλάμε για μετανάστευση⁸⁴. Στο Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης της Μόριας, τον Μάρτιο του 2020, βρίσκεται εξαπλάσιος αριθμός ατόμων (20.000) σε σχέση με την επίσημη χωρητικότητά του (2.440 'θέσεις φιλοξενίας'⁸⁵), με αποτέλεσμα (και σε συνδυασμό με την αδιαφορία των κρατικών θεσμών και της ΕΕ) τις απάνθρωπες, ακατάλληλες και ανθυγιεινές συνθήκες διαβίωσης⁸⁶. Η συνθήκη διαβίωσης στην Μόρια και ο αποκλεισμός στο νησί γίνονται ορατά και αυτήν την περίοδο στον διεθνή και τοπικό τύπο, με αφορμή τις διαμαρτυρίες προσφύγων, τις αλληπαλλήλες φωτιές μέσα στο camp, τις δράσεις αλληλεγγύης, αλλά και τις αντιδράσεις των ντόπιων, που συνοδεύονται από μια ξενοφοβική ρητορική. Στον διεθνή τύπο, σε δημοσιεύματα που αναφέρονται τόσο στην αύξηση των προσφύγων όσο και στις άθλιες συνθήκες διαβίωσης, η Μόρια είναι «κόλαση», «στρατόπεδο συγκέντρωσης», «φυλακή». Οι εικόνες που συνοδεύουν τις συγκεκριμένες ειδήσεις καθιστούν ορατά τα αυτοσχέδια οικήματα και τις σκηνές, τους ανθρώπους εν κινδύνω,

⁸³ Στο βίντεο ακούγεται μια γυναίκα να λέει: «Αφού δεν κατάφεραν να φτιάξουν τείχος στη θάλασσα, θα φτιάξουμε εμείς τείχος εδώ, στη στεριά. Στη σειρά όλοι, δεν φεύγουμε». Οι ντόπιοι γίνονται οι φύλακες του «ευρωπαϊκού» συνόρου και ενσωματώνουν το σύνορο.

⁸⁴ [Πρόσφυγες ή μετανάστες - Ποιος αποφασίζει το προφίλ τους:](#)

⁸⁵ Τα περισσότερα άτομα μένουν σε σκηνές εντός του ΚΥΤ αλλά και γύρω από αυτό σε χωράφια περιμετρικά, αντιμετωπίζοντας όλα τα προβλήματα που μπορεί να επιφέρει ο μαζικός εγκλωβισμός χιλιάδων ανθρώπων σε πολύ λίγα στρέμματα γης, βλ. «Έκθεση του ΕΣΠ για τις συνθήκες των προσφύγων στην Λέσβο» στο <https://www.gcr.gr/el/ekdoseis-media/reports/item/1323-ekthesi-tou-esp-gia-tis-synthikes-ton-prosfygon-sti-lesvo>. Οι συνθήκες εξαθλίωσης αναδεικνύονται και στα πρακτικά της διαχείρισης του ΚΥΤ που βρέθηκαν στην καμένη Μόρια, στο [Τα πρακτικά της Μόριας](#)

⁸⁶ «Έκθεση του ΕΣΠ για τις συνθήκες των προσφύγων στην Λέσβο» στο <https://www.gcr.gr/el/ekdoseis-media/reports/item/1323-ekthesi-tou-esp-gia-tis-synthikes-ton-prosfygon-sti-lesvo>

τα σκουπίδια. Αυτές οι εικόνες προκαλούν το αίσθημα του οίκτου, αλλά συγχρόνως αποτυπώνουν μια στιγμή χωρίς να μπορούν να αποδώσουν απαραίτητα την αβίωτη πραγματικότητα που ζουν καθημερινά οι άνθρωποι στο ΚΥΤ: ο εγκλωβισμός στο νησί και η μη βιώσιμη καθημερινότητα εκεί είναι γεγονός.

Σε τοπικό επίπεδο κυριαρχούν οι αναφορές στα αριθμητικά μεγέθη των «αφίξεων» στο νησί. Εικόνες και περιγραφές των *μαζικών αφίξεων* των «ξένων», όπως και των θανάτων στα θαλάσσια ύδατα, παράγουν μια δημόσια επιτέλεση της οδύνης και ένα λόγο περί της απειλής που στοιχειοθετούν⁸⁷. Άρθρα εμφανίζονται με τίτλους «μειωμένες ή αυξημένες ροές προσφύγων», «βουλιάζει το νησί μας», «καλημέρα, με 9 βάρκες», «χωρίς τέλος οι ροές», «νέο ρεκόρ! Η Μόρια ξεπέρασε τους...», «αφίξεις και σήμερα...», περιγραφές που καλλιεργούν τον φόβο και την αντίληψη της εισβολής των πολιτισμικά «Άλλων». Τρεις αναπαραστάσεις της μετανάστευσης αναδεικνύονται τόσο στον επίσημο πολιτικό λόγο όσο και στην τοπική δημόσια σφαίρα: η ανεξέλεγκτη εισβολή των «παράνομων μεταναστών», ο κίνδυνος για την ασφάλεια και την δημόσια υγεία και το νησί ως «φυλακή» ή «αποθήκη» ψυχών (που συνδυάζεται με το αφήγημα της υποβάθμισης του νησιού σε σχέση με την τουριστική του εικόνα, όπου το προφίλ των επιθυμητών ξένων, συνοδεύεται με την ικανότητα συμμετοχής στην κατανάλωση των «προϊόντων» του νησιού⁸⁸). Το τελευταίο, ενώ αναδεικνύει την πολιτική διαχείρισης της μετανάστευσης στην γκρίζα ζώνη της Λέσβου, τόπο αποκλεισμού τόσο για τους «ξένους» αλλά τελικά και για τους ντόπιους, συνοδεύεται ταυτόχρονα από μια τοποκεντρική και ξενοφοβική ρητορική (Παπαταξιάρχης, 2020). Επιπλέον, η επιχειρηματολογία της απειλής εστιάζει και στην «ισλαμοποίηση του νησιού»⁸⁹ από τους κατεξοχήν «εθνικούς μας άλλους». Οι αναπαραστάσεις αυτές, ακολουθώντας την αντιμεταναστευτική πολιτική της κυβέρνησης, λειτουργούν ως κατευθυντήριες γραμμές στην συμπεριφορά και δράση μέρους της τοπικής κοινότητας, θεμελιώνοντας αντιλήψεις και οριοθετήσεις ανάμεσα σε «αυτούς/ές» και «εμάς» και ρατσιστικά/ξενοφοβικά συναισθήματα.

---

⁸⁷ Βλ. Τοπάλη (2012)

⁸⁸ Εδώ όμως υπερτερεί το φανταστικό, γιατί «το προσφυγικό» έφερε οικονομικά οφέλη στο νησί...

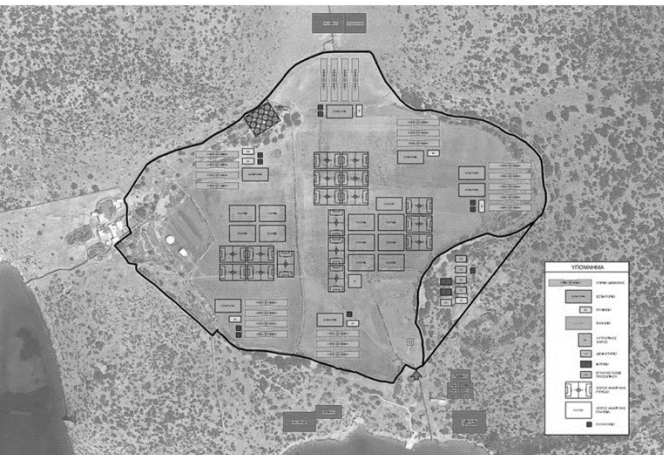
⁸⁹ «... ήδη άρχισαν να προσβάλλουν τα ιερά και όσιά μας, καταστρέφοντας εικονοστάσια και προκαλώντας βανδαλισμούς σε Εκκλησίες και Εξωκκλήσια της Περιοχής, προγραμματίζεται να εγκατασταθούν τόσο κοντά! Αν είναι δυνατόν! Οι συνέπειες και η επιβάρυνση του χώρου και του πληθυσμού θα είναι δραματικές». [Ανοικτή Επιστολή του Πρωτοπρεσβυτέρου Ευστρατίου Δήσσου στον Νότη Μηταράκη, στο https://www.stonisi.gr/](https://www.stonisi.gr/)

A group of refugees carrying their belongings

AEGEAN SEA | MORIA CAMP | GREEK ISLANDS | LESBOS

Moria refugee camp: A new kind of hell awaits

ΕΝΤΥΠΗ ΕΚΔΟΣΗ 04.08.2020, 16:57

Ερχεται Νέα Μόρια σε χρόνο-ρεκόρ!

Γιώργος Παγούδης

Μέσα στις επόμενες 15 μέρες, η κυβέρνηση σκοπεύει να έχει ετοιμάσει νέα «ελεγχόμενη δομή» σε έκταση 25 στρεμμάτων, πολύ κοντά στο υπάρχον ΚΥΤ της Μόριας! Στόχος, τα εγκαίνια από την Πρόεδρο της Δημοκρατίας στις 20 Αυγούστου • Πρώτα με χρήματα και ύστερα με εκβιασμούς προσπάθησε το υπουργείο να πείσει τους κτηματίες να παραδώσουν τις εκτάσεις

**Θέλουμε πίσω τα νησιά μας...
θέλουμε πίσω τη ζωή μας !!!**
**Συγκεντρώσεις διαμαρτυρίας
για το μεταναστευτικό**

«Εκρηκτική» η κατάσταση στη Λέσβο: «Περιπολίεις» κατοίκων, «μπλόκα» και ξύλο

Στα δύο χωρισμένο το νησί τη στιγμή που σημειώνονται ξυλοδαρμοί εθελοντών και μία καταδρομική επίθεση σε αυτοκίνητο στη Μυτιλήνη

ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ

11/12/2019 - 19:31

Αφίξεις 525 μεταναστών στη Λέσβο - 17.612 άτομα ο πληθυσμός στη Μόρια - Βουλιάζει το νησί μας

ΚΟΙΝΩΝΙΑ / ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Στην Πλάτη των Μυστεγγών η νέα «Μόρια»

Εκεί θα γίνει η νέα δομή που ανακοινώθηκε χτες από την κυβέρνηση

Από το NEWSROOM Δημοσίευση 21/11/2019

f t e b
A- A+

Μεγάλη διαμαρτυρία ενάντια στο «Διαβολόρεμα» ή «ό,τι άλλο φημολογείται»

Στα «κάγκελα» Μανταμαδιώτες και ΔΕΔΑΠΙΑΛ κατά της νέας δομής

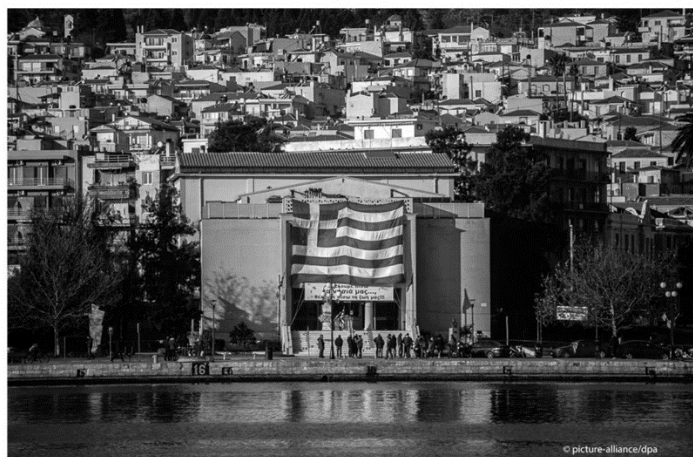
Γράφει η ΑΝΘΗ ΠΑΖΙΑΝΟΥ Δημοσίευση 11/12/2019

ΡΕΠΟΡΤΑΖ

Μπλόκα σε Παναγιούδα και Λάρσο. Έκκληση στον κόσμο να συγκεντρωθεί εκεί

Διεκδικούν «να μην περάσουν οι νεοσφιχθέντες στο ΚΥΤ της Μόριας». Στα μπλόκα και οι Αθανασίου, Μουτζούρης και Κύτελης

Από το NEWSROOM Δημοσίευση 1/3/2020

3.4 Πηγαίνοντας προς το κλειστό κέντρο κράτησης

Το κλειστό κέντρο κράτησης και οι τοπικές αντιδράσεις

Οι εξαγγελίες της κυβέρνησης (που προέκυψε από τις εκλογές του καλοκαιριού του 2019, που έδωσαν αυτοδυναμία στην δεξιά *Νέα Δημοκρατία*), για κλειστά κέντρα κράτησης, ισχυρότερη φύλαξη των συνόρων⁹⁰ και αύξηση των απελάσεων ξεκίνησαν τον Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς. Στις 20 Νοεμβρίου ανακοινώθηκε το νέο επιχειρηματικό σχέδιο της κυβέρνησης για το μεταναστευτικό (σε συνέχεια του νόμου Ν.4636/2019 για την επίσπευση και την αυστηροποίηση των διαδικασιών εξέτασης των αιτήσεων ασύλου). Το σχέδιο αυτό περιλαμβάνει μία σειρά μέτρων που αφορούν τα ασυνόδευτα παιδιά, τον καθορισμό του πλαισίου δράσης των ΜΚΟ, τις αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο χορήγησης ασύλου (επιτάχυνση έγκρισης ή απόρριψης ασύλου και απέλαση στην χώρα προέλευσης), την κατασκευή και επέκταση δομών κλειστού τύπου στα νησιά και τις ενέργειες στήριξης των τοπικών κοινωνιών.⁹¹ Για το νησί της Λέσβου, όπως και των υπόλοιπων νησιών του Αιγαίου, η κυβέρνηση εξήγγειλε το κλείσιμο των υφιστάμενων δομών (*Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης*) και την δημιουργία νέων κλειστών δομών περιορισμένης χωρητικότητας ή την μετατροπή των υφιστάμενων ΚΥΤ σε κλειστές δομές.

Σε αυτό το πλαίσιο άρχισαν να εμφανίζονται αποσπασματικές εικόνες και δημοσιεύσεις σχετικά με την τοποθεσία της νέας δομής με πληροφορίες⁹² που κυβερνητικοί αξιωματούχοι διέρρεαν, με αποτέλεσμα τις έντονες αντιδράσεις σε τοπικό επίπεδο. Τα (υποτιθέμενα;) σχέδια διαψεύδονταν στην συνέχεια και νέες διαρροές για νέες τοποθεσίες ανακοινώνονταν, με αποτέλεσμα νέες αντιδράσεις και κινητοποιήσεις της τοπικής κοινωνίας. Ανατρέχοντας στον τοπικό Τύπο και ανεξάρτητα από τις διαρροές ως προς την τοποθεσία εγκατάστασης του κλειστού κέντρου, η πλειοψηφία των αιτημάτων των νησιωτών συνοψίζεται στην άρνηση της κλειστής δομής (για κάποιους αποδοχή της υπό τον όρο να βρίσκεται μακριά από κατοικημένη περιοχή⁹³), την καλύτερη φύλαξη των συνόρων και την «αποσυμφόρηση» του νησιού. Αποκορύφωμα των τοπικών αντιδράσεων, σε συνέχεια της ανακοίνωσης από την κυβέρνηση για επίταξη χώρου και την έναρξη προπαρασκευαστικών εργασιών περίφραξης και καθαρισμού των γηπέδων, ήταν η τριήμερη συμπλοκή των εντόπιων με τις αστυνομικές δυνάμεις που έφτασαν στο νησί στις 22.2.2020 και αποχώρησαν «ηττημένες» τρεις μέρες αργότερα. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την προσωρινή παύση υλοποίησης του

⁹⁰ Στις 13.12.2019 τίθεται προς ψήφιση ο νόμος για ίδρυση *Ενιαίου Φορέα Επιτήρησης Συνόρων*, με το προσφυγικό να αντιμετωπίζεται αποκλειστικά ως ζήτημα ασφάλειας.

⁹¹ Πέντε συν μία δράσεις της κυβέρνησης για το μεταναστευτικό, στο <https://www.amna.gr/>

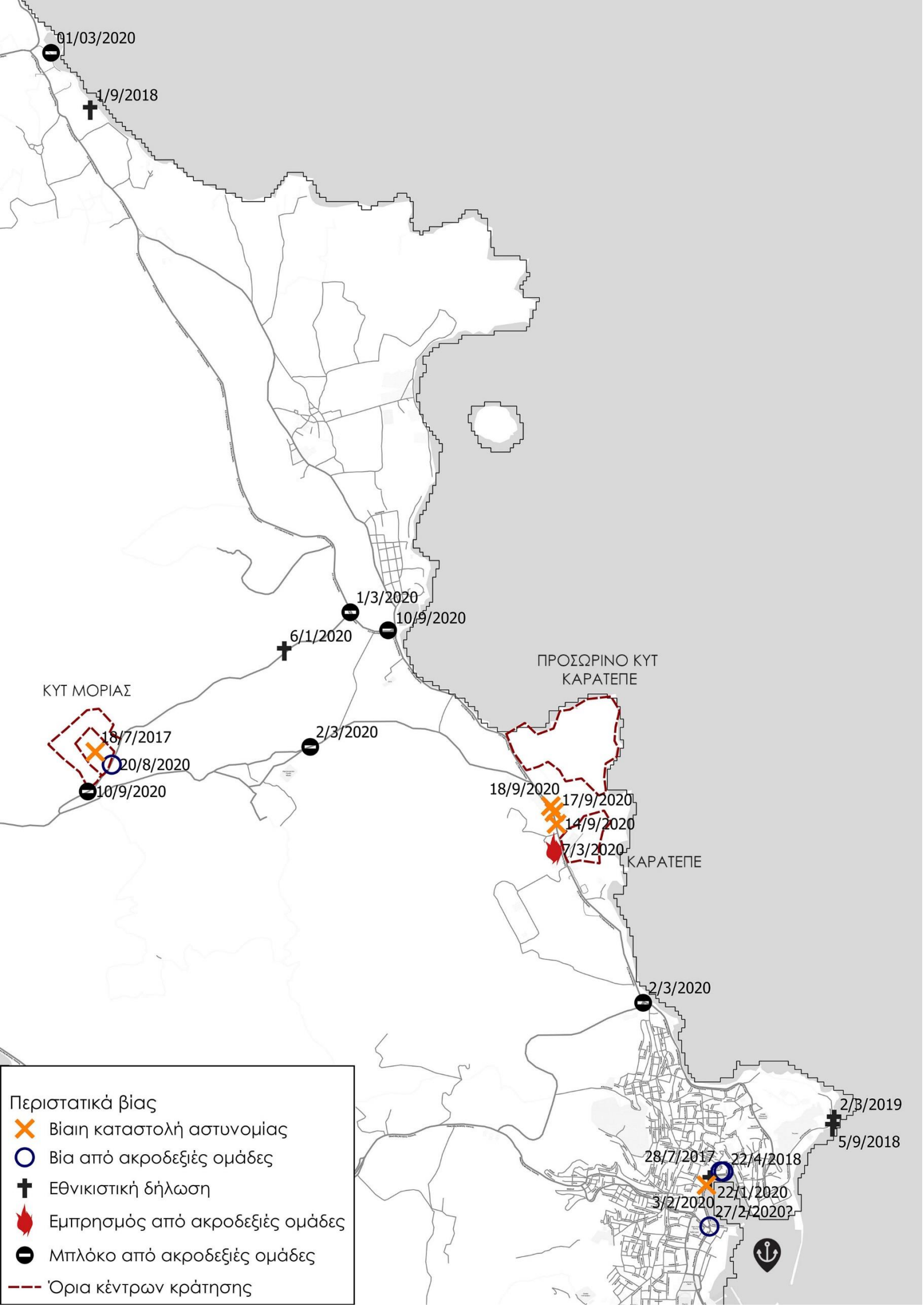
⁹² Με Στην Πλάτη των Μυστεγνών η νέα «Μόρια» στο <https://www.stonisi.gr/>, «Στο Διαβολόρεμα η νέα κλειστή δομή στη Λέσβο- Αντιδράσεις από το δήμο Δυτικής Λέσβου» στο <https://vorieoiaigaio.ert.gr/>

⁹³ Η δημόσια ανακοίνωση από τον πρόεδρο και την κοινότητα του χωριού της Μόριας καταλήγει «ΚΛΕΙΣΤΟ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΜΕΝΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΟ ΚΑΤΟΙΚΗΜΕΝΗ ΠΕΡΙΟΧΗ ΜΕ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ..», στο Κλειστό και ελεγχόμενο κέντρο μακριά από κατοικημένη περιοχή ζητούν πρόεδροι και φορείς Μόριας, Παναγιούδας και Αφάλωνα, στο <https://vorieoiaigaio.ert.gr/>

σχεδίου κατασκευής της νέα δομής, αλλά και την μετατόπιση της βίας εναντίον των αιτούντων άσυλο και των αλληλέγγυων προς αυτούς (Παπαταξιάρχης, 2020).

Σε αυτό το πλαίσιο, πρόσφυγες από την Μόρια, είχαν πραγματοποιήσει συγκεντρώσεις και πορείες στην πόλη της Μυτιλήνης (περισσότερες συνέβαιναν έξω από το camp), κάνοντας ορατά τα αιτήματά τους: τον απεγκλωβισμό τους από το νησί, την επιτάχυνση των διαδικασιών και την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Οι αστυνομικές δυνάμεις για μια ακόμη φορά αντέδρασαν βίαια στις κινητοποιήσεις αυτές με χημικά και βία. Παράλληλα ισχυροποιούνταν αντιπροσφυγικές θέσεις σε τοπικό επίπεδο από ανεπίσημα δίκτυα (και φασιστικές ομάδες), που εξελίχθηκαν σε ακραία περιστατικά βίας, μπλόκων, «απαγόρευσης» κυκλοφορίας σε πρόσφυγες και ανθρώπους που εργάζονται σε ΜΚΟ.

Όπως επισημαίνουν οι Τσιμούρης και Moore (2017: 60), «η διαδικασία της επανασυνοριοποίησης, όπως κάθε πράξη εγκαθίδρυσης ορίων, καθίσταται αποτελεσματική στον βαθμό που λαμβάνει χώρα στο φανταστικό πεδίο «του λαού» ως μια διαδικασία «ρύθμισης» που δίνει δυνατότητα στις «εξαιρέσεις», παρά ως παγιωμένη «φόρμα» με σαφείς και διαρκείς κανόνες ελέγχου». Όπως περιγράφουν τα ίδια τα άτομα στις αφηγήσεις τους, ο φόβος εκείνης της περιόδου ήταν διάχυτος για τους ίδιους και απέφευγαν να κυκλοφορούν στον αστικό χώρο της πόλης. Η Ζ. αναφέρει χαρακτηριστικά: «...Συχνά χτυπούσαν ανθρώπους και αν βλέπαν πρόσφυγες επιτίθονταν σε αυτούς. Μία φίλη μου που δουλεύει σε ΜΚΟ, είχε αυτοκίνητο και το είχε παρκάρει έξω από το σπίτι της, αλλά το βράδυ έσπασαν το τζάμι του αυτοκινήτου. Ήταν επικίνδυνα... Είχα ένα μήνυμα, "μην πας έξω από το σπίτι, είναι πολύ επικίνδυνα επειδή στην πόλη φασιστικές ομάδες επιτίθονται στους ανθρώπους. Ήταν η πρώτη φορά που το άκουσα αυτό. Ξέρω ότι δεν θέλουν πρόσφυγες να είναι εδώ, είναι καλύτερα να μείνεις σπίτι". Η οικογένειά μου έμεινε, αλλά εγώ έπρεπε να δουλέψω, και πήγαινα στην δουλειά μου, όχι από τους κεντρικούς δρόμους, αλλά από τα ήσυχα μικρά στενά...».

01/03/2020

1/9/2018

1/3/2020

10/9/2020

6/1/2020

2/3/2020

ΠΡΟΣΩΡΙΝΟ ΚΥΤ
ΚΑΡΑΤΕΠΕ

ΚΥΤ ΜΟΡΙΑΣ

18/7/2017

20/8/2020

10/9/2020

18/9/2020

17/9/2020

14/9/2020

7/3/2020

ΚΑΡΑΤΕΠΕ

2/3/2020

2/3/2019

5/9/2018

28/7/2017

22/4/2018

22/1/2020

3/2/2020

27/2/2020

- Περιστατικά βίας
- ✖ Βίαιη καταστολή αστυνομίας
  - Βία από ακροδεξιές ομάδες
  - † Εθνικιστική δήλωση
  - 🔥 Εμπρησμός από ακροδεξιές ομάδες
  - ⊖ Μπλόκο από ακροδεξιές ομάδες
  - Όρια κέντρων κράτησης

Εργαλειοποίηση του Covid 19 για τον αποκλεισμό στα κέντρα κράτησης

«Δεν ξέρω άμα θυμάσαι από την προηγούμενη καραντίνα, αφού τελείωσε ουσιαστικά η πρώτη καραντίνα, μετά ανοίξανε τα πάντα, αλλά στην Μόρια τότε η καραντίνα έπαιρνε συνέχεια παράταση. Παράταση στην παράταση το lockdown τους... Λες και ήταν άλλο πράγμα αυτοί, άλλο πράγμα εμείς...» I.

Την ίδια περίοδο που οι αναγγελίες της κυβέρνησης για τα κλειστά κέντρα κράτησης δημιουργούν μια έκρυθμη κατάσταση στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (κυρίως σε Λέσβο και Χίο), τόσο από τους ίδιους τους πρόσφυγες και τα τοπικά αλληλέγγυα κινήματα όσο και εξαιτίας της έντονης διάχυσης ξενοφοβικού λόγου και ρατσιστικών επιθέσεων, το ζήτημα της ασφάλειας των συνόρων ανάγεται σε κυρίαρχη ρητορική περί εθνικής ασφάλειας απέναντι σε ένα «αόρατο εχθρό», μια «ασύμμετρη απειλή». Οι κραυγές πανικού του ελληνικού κράτους περί ταυτόχρονης θωράκισης των ελληνικών συνόρων απέναντι στην «ασύμμετρη» απειλή της Τουρκίας μέσω των σωμάτων των προσφύγων και θωράκισης της ελληνικής κοινωνίας απέναντι στον νέο κορωνοϊό διαχέουν ένα πολεμικό λεξιλόγιο (Φιλίππιδης, 2020:50). Έτσι, ο «αόρατος εχθρός» που αναπαράγεται στον δημόσιο λόγο, σε συνδυασμό με την εμφάνιση του COVID-19 την ίδια περίοδο, και την ενίσχυση της αφήγησης περί διασποράς του ιού εξ Ανατολής ή «υγειονομικής βόμβας» που συνιστούν τα κέντρα κράτησης, ισχυροποιεί το εθνικό αφήγημα για καθολικό σφράγισμα των συνόρων, αλλά και των κέντρων κράτησης. Στο πλαίσιο του αφηγήματος αυτού, για πρώτη φορά, ο χαρακτηρισμός των προσφύγων ως «εισβολείς» έχει μεγάλη αποδοχή και η ανάγκη έκτακτων μέτρων και ασφαλειοποίησης των συνόρων εμφανίζεται ως αναγκαία (Λαφαζάνη, 2020). Αποτελέσματα των παραπάνω αποτέλεσαν ο υγειονομικός στιγματισμός και ο χωρικός αποκλεισμός των ανθρώπων που βρίσκονται στα κέντρα κράτησης.

Ο στιγματισμός των προσφύγων επαναλαμβάνεται στην διαμάχη για τον «χώρο καραντίνας», που δημιούργησε αντιδράσεις σε τοπικό επίπεδο και εντάσεις μεταξύ των δυο Δήμων, Μυτιλήνης και Δυτικής Λέσβου⁹⁴: ενώ αρχικά είχε αποφασιστεί οι νεοαφιχθέντες να παραμένουν υποχρεωτικά σε δεκατετραήμερη καραντίνα στα σημεία «αποβίβασης» τους, τελικά αυτή χωροθετήθηκε στα Μεγάλα Θέρμα για όσους πρόσφυγες έφταναν στις ακτές του Δήμου Δυτικής Λέσβου (σημείο υποδοχής του 2015).

Ήδη από τις αρχές του 2020, στις 30 Ιανουαρίου, με την έξαρση του COVID-19, ο ΠΟΥ υποχρεώθηκε να κηρύξει Έκτακτη Κατάσταση Δημόσιας Υγείας Διεθνούς Ενδιαφέροντος και, στις 11 Μαρτίου να αναγνωρίσει την εξάπλωση του ιού ως πανδημία (ΚΕΠΥ). Στο πλαίσιο αυτής της έκτακτης συνθήκης και για την αντιμετώπιση της πανδημίας στους πρόσφυγες ακολούθησε πλήθος συστάσεων από διεθνείς

---

⁹⁴ Στις 25.2.2019 ο ενιαίος Δήμος Μυτιλήνης του Καλλικράτη 2010 χωρίζεται σε δυο δήμους (δήμος Μυτιλήνης και δήμος Δυτικής Λέσβου), με αποτέλεσμα πολλές αντιπαραθέσεις μεταξύ τους ως προς τις αρμοδιότητές τους, αλλά και επίσης σε σχέση με τις αφίξεις προσφύγων και την χωροθέτηση δομών για τους πρόσφυγες (με κορύφωση το νέο κλειστό κέντρο).

οργανισμούς τις οποίες το ελληνικό κράτος παρέβλεψε, ενώ την ίδια στιγμή επέβαλε με όρους ασφάλειας την κατάργηση κάθε δικαιώματος⁹⁵. Σε πλήρη αντίθεση με τις συστάσεις αυτές, το ελληνικό κράτος ανέπτυξε από την αρχή της πανδημίας σειρά νομοθετημάτων που τελικά αντιμετωπίζουν την κρίση της δημόσιας υγείας με όρους κρίσης ασφάλειας. Χαρακτηριστική είναι η εφαρμογή του αδιαφανούς⁹⁶ σχεδίου «Αγνοδίκη», που ίσχυσε από τις 24.3.2020 και ισχύει μέχρι σήμερα, με το οποίο επιβλήθηκε προληπτικός πλήρης υγειονομικός αποκλεισμός των ΚΥΤ στα νησιά με συνακόλουθα περιοριστικά μέτρα κυκλοφορίας των αιτούντων άσυλο. Ταυτόχρονα μέσα σε αυτήν την συνθήκη, εκτός από την απαγόρευση κυκλοφορίας, νομοθετούνται νέα μέτρα για το προσφυγικό, όπως η αναβολή καταβολής του μηνιαίου χρηματικού βοηθήματος, η αναστολή της υποβολής αιτήσεων χορήγησης ασύλου για κάποιο χρονικό διάστημα, η μη χορήγηση ΑΜΚΑ για πρόσβαση στην δημόσια υγεία, καθιστώντας την καθημερινότητα των προσφύγων δυσμενέστερη.

Η κράτηση με όρους υγειονομικού αποκλεισμού στις «ανθρωπιστικές» δομές του ελληνικού κράτους αναδεικνύεται στις αφηγήσεις των ανθρώπων. Η πανδημία χρησιμοποιείται ως «εργαλείο» για περισσότερα σύνορα, υλικά και άυλα, στα σώματα των προσφύγων. Όπως αναφέρει ο Κ. «...εσείς όλοι έχετε την δυνατότητα να στείλετε ένα sms και να πάτε μια βόλτα στην πόλη, ας πούμε, και εμείς δεν έχουμε αυτό το δικαίωμα. Δηλαδή, εμείς πρέπει να έχουμε συγκεκριμένους λόγους να βγούμε, είτε θα πας στον δικηγόρο, είτε θα πας στην τράπεζα, είτε στην αγορά, είτε στο νοσοκομείο, αυτά. Και πρέπει να πάμε στην ύλη, να δηλώσουμε αυτό, να πάρουμε ένα χαρτί που λέει ότι, ξέρω εγώ, ο 'τάδε' μπορεί να είναι έξω από τις 9 το πρωί μέχρι τις 11 το πρωί. Και μετά, αν σε πιάσει η αστυνομία θα φας πρόστιμο. Δηλαδή πολλοί φίλοι μου πήγανε στην Μυτιλήνη για βόλτα, και ενώ εγώ ήθελα να πάω δεν είχα το δικαίωμα, είμαστε εδώ. Ναι. Είμαστε σε καραντίνα από τον Μάρτιο. Νομίζω για έναν μήνα, αφού η δομή ανήκει στον δήμο, για έναν μήνα τελείωσε η καραντίνα για εμάς, αλλά μετά την ξαναέβαλαν. Μπορεί να βγει ένας άνθρωπος από κάθε οικογένεια, κάθε 5 μέρες...» Ο Κ., όπως και η Α. συζητά την διάκριση μεταξύ «ντόπιων» και «ξένων», διάκριση που παγιώνει την θεσμική τακτοποίησή τους σε «ανθρώπους χωρίς δικαιώματα». Η Α. αφηγείται επίσης, «...Εμείς είχαμε την καραντίνα, νομίζω ήταν από τον Μάρτιο μέχρι που ήταν, 2 μήνες ή 3 μήνες, δεν θυμάμαι τώρα καλά. Αλλά αμέσως μετά τελείωσε για εσάς, αλλά εμείς ουσιαστικά το ίδιο είχαμε και στην Μόρια δεν τελείωσε ποτέ. Θα πάνε, δηλαδή όπου θέλαν να πάνε, πρέπει να πάρουν ένα χαρτί. Έτσι ήτανε, για αυτό έγιναν όλα αυτά (ότι

---

⁹⁵ Ενδεικτικά για τις συστάσεις που έθεσαν οι διεθνείς οργανισμοί συστηματικά – μολονότι μη δεσμευτικά: τα ζητήματα της αποφυγής διακρίσεων, της αναλογικότητας των μέτρων αντιμετώπισης της πανδημίας, της αποφυγής του στιγματισμού, της εξασφάλισης υπηρεσιών ύδρευσης, απολύμανσης και εξοπλισμού προσωπικής υγιεινής, της εγγύησης καθολικής πρόσβασης στα δημόσια συστήματα υγείας και στις υπηρεσίες υγείας χωρίς διακρίσεις, της εγγύησης επαρκούς στέγης (όπου θα μπορούσαν να ακολουθηθούν τα μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης), της παροχής οικονομικής βοήθειας, της μείωσης του υπερπληθυσμού και της αποσυμφόρησης των κέντρων κράτησης, της λήψης ακόμα και έκτακτων μέτρων για τη στέγαση των προσφυγικών πληθυσμών, της συμπεριλήψής τους σε ένα οργανωμένο σύστημα επιδημιολογικής επιτήρησης. (ΚΕΡΥ, 2020:7-9).

⁹⁶ Δεν δημοσιοποιήθηκε ποτέ αλλά ανακοινώθηκε και εφαρμόστηκε. Σε αυτό τέθηκαν σεσενάρια διαχείρισης εξέγερσης, βίαιων επεισοδίων και υγειονομικών απειλών στα ΚΥΤ, ενώ η αντιμετώπιση της πανδημίας και η προστασία του πληθυσμού στα κέντρα ήταν ανύπαρκτη.

έκαψαν την Μόρια). Όλα αυτά τα χιλιάδες άτομα κλεισμένα σε ένα, και δεν μπορούν να πάνε έξω, μόνο για κάποιο λόγο, και έτσι...Και τώρα, δηλαδή οι local, οι Greek people, έχουν την ευκαιρία να πάνε για περπάτημα. Εγώ ήδη, έχω 2 φορές ή περισσότερες μαλώσει με αυτόν που είναι στο Gate. Πήγα εκεί και λέω, θέλω να πάω για περπάτημα, να πάω στην θάλασσα. Και μου λέει, όχι εδώ στα χαρτιά που μας δώσανε δεν έχει κάποιο για περπάτημα για εσάς, αν θέλετε να περπατήσετε να πάτε στο κέντρο, εκεί στο πάρκο. Λέω εδώ δεν γίνεται, δηλαδή είναι καλύτερα από το καινούριο κέντρο, έχουμε χώρο να περπατήσουμε, αλλά όταν βγεις από το κέντρο είσαι πιο ελεύθερα και μπορείς να νιώθεις καλύτερα. Εδώ όχι, είναι κλεισμένο. Και μου λέει, όχι. 2 φορές έχουμε μαλώσει και εχθές πήγα και είπα μπορώ να πάω έξω και αυτά, θα μου δώσεις χαρτί να πάω έξω; Και μου είπε, όχι. Είπα, χωρίς χαρτί θα πάω, γεια σας, και πήγα... και τώρα δεν έχουμε κάτι, δεν έχουμε κάρτα να μας πάρουν τα χαρτιά, ούτε χαρτιά έχουμε να πάρουν, τίποτα δεν έχουμε (γέλιο). Ας μας γράψουν... Πριν από την καραντίνα έβγαινα πιο συχνά, δηλαδή όποτε ήθελα μπορούσα να βγω, δηλαδή έλεγα ότι πάω στο LIDL και μετά, εντάξει, έκανα μια βόλτα, να περπατήσω λίγο, να πάω έξω. Αλλά εδώ στο κέντρο, να κάτσεις, δεν είναι καλό...». Η Α. αντιλαμβάνεται την καταχρηστική εργαλειοποίηση της καραντίνας και αντιστέκεται στους όρους αποκλεισμού, διεκδικώντας την ελευθερία κίνησής της, αφού δεν έχει χαρτιά και άρα να «χάσει» τίποτα.

Η Μόρια.2 και το νέο πιλοτικό κέντρο της Ευρώπης

«...Αυτό που νομίζω εγώ, είναι ότι αυτή η δομή (Μόρια.2) θα μείνει μέχρι να φτιαχτεί η καινούρια δομή στην Βόρεια Λέσβο. Όταν αυτή η δομή είναι έτοιμη τότε θα κλείσει αυτή η δομή που μένω εγώ εδώ τώρα και οι άλλες δομές, και θα μας πάνε εκεί. Αυτή η δομή λένε θα είναι κλειστή, αλλά και τώρα με την συνθήκη της καραντίνας είναι μήνες τώρα που έχουν γίνει κλειστές οι δομές. Αλλά όταν ήμουν εδώ και ο κορωνοϊός δεν είχε έρθει ακόμα και ήμασταν ελεύθεροι να πάμε στην πόλη, ας πούμε, αυτό ήταν πολύ καλό. Φαντάσου...» Κ.

Σε συνέχεια των γεγονότων του Φεβρουαρίου και Μαρτίου 2020⁹⁷, και της διαχείρισης της covid, και ενώ καταγράφηκε μια περίοδος με αλλαγές και «βελτιώσεις» της υπάρχουσας νομοθεσίας και παράλληλα αποσπασματικές δημοσιεύσεις σχετικά με την τοποθεσία της νέας δομής (για παράδειγμα το καλοκαίρι του 2020 αναφέρεται κλειστή δομή σε κοντινή απόσταση από το ΚΥΤ), τον Μάιο του 2020 θεσμοθετήθηκαν οι *Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές Νήσων («ΚΕΔΝ»)*⁹⁸, ως δομές «προσωρινής υποδοχής και φιλοξενίας υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών, οι οποίοι έχουν αιτηθεί διεθνή προστασία ή που βρίσκονται σε διαδικασία επιστροφής». Στην Λέσβο αρχικά, με την

⁹⁷ Στα προηγούμενα κεφάλαια: «Το κλειστό κέντρο κράτησης και οι τοπικές αντιδράσεις» και «Εργαλειοποίηση του Covid 19 για τον αποκλεισμό στα κέντρα κράτησης».

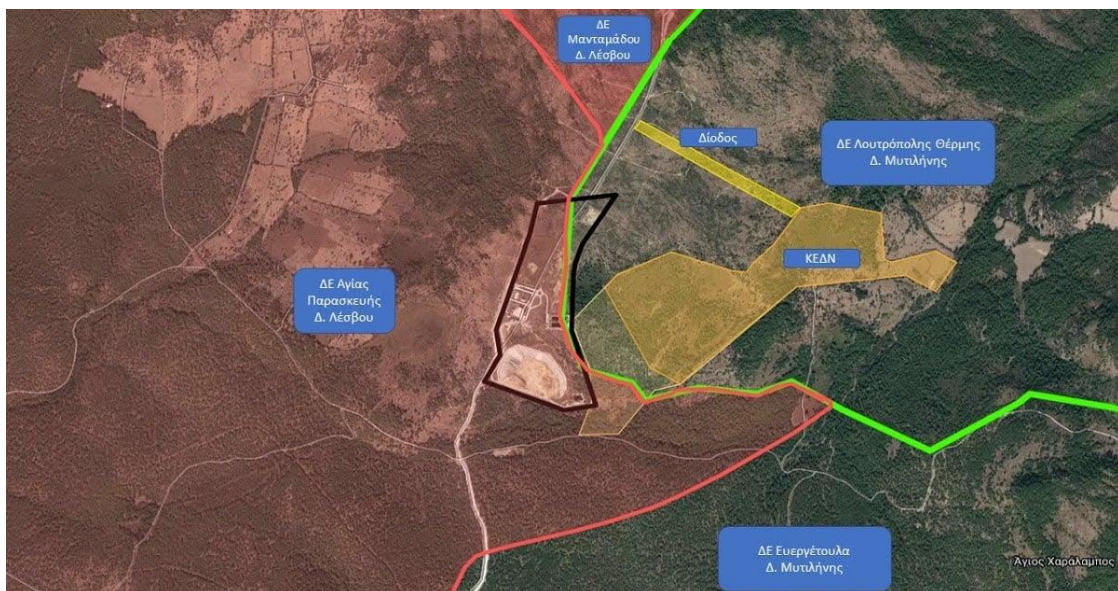
⁹⁸ Άρθρο 30, Ν.4686/2020 στις 31.5.2020 (βελτιώσεις του ν. 4375/2016)

τοποθεσία της νέας δομής να συναντά πολιτικές και τοπικές αντιπαραθέσεις και τα αυξημένα κρούσματα covid19 στον τοπικό πληθυσμό, η περιφραξη του κέντρου της Μόριας παρουσιάζεται ως κεντρικό ζήτημα. Στις αρχές Σεπτεμβρίου γίνεται ανάθεση του έργου στην εταιρεία Άκτωρ Α.Ε. για την κατασκευή υψηλής ασφάλειας εγκαταστάσεων. Το έργο δεν θα προλάβει να πραγματοποιηθεί, καθώς στις 8 του ίδιου μήνα ο καταυλισμός της Μόριας καίγεται ολοσχερώς από τους «κατοίκους» του. Γεγονός που «πυροδοτήθηκε» μετά από την ανακοίνωση 35 κρουσμάτων στον καταυλισμό και την μη υλοποίηση στοιχειωδών αιτημάτων, όπως τα μέτρα πρόληψης και η άμεση αποσυμφόρηση του ΚΥΤ. Ακολούθησε μια βδομάδα, όπου οι πρώην «κάτοικοι» της Μόριας κοιμούνται στον δρόμο σε άθλιες συνθήκες, και γίνονται καθημερινές διαμαρτυρίες με αιτήματα το τέλος της συνθήκης εγκλεισμού στο κέντρο κράτησης, αλλά και στο νησί· τα συνθήματα «Azadî» (ελευθερία) και «θέλουμε ειρήνη και ελευθερία, η Μόρια σκοτώνει όλες τις ζωές» είναι κυρίαρχα. Οι δυνάμεις καταστολής απάντησαν σε αυτά τα αιτήματα με ανεξέλεγκτη βία στα σώματα των αιτούντων άσυλο, αλλά και ψυχολογική βία έτσι ώστε να εγκατασταθούν στο νέο «προσωρινό» κέντρο κράτησης, αφού «κανείς δεν μπορεί να φύγει από το νησί της Λέσβου, αν δεν περάσει από τη νέα δομή στο Καρά Τεπέ και δεν ακολουθήσει τις διαδικασίες νομιμοποίησής του»⁹⁹. Το νέο προσωρινό κέντρο, πρώην πεδίο βολής του στρατού, βρίσκεται δίπλα στο camp του Καρά Τεπε, θα ανοίξει υπό την επίβλεψη της Ύπατης Αρμοστείας και με περιφρούρηση από την ελληνική αστυνομία. Η δημιουργία μιας κλειστής ελεγχόμενης δομής έχει αρχίσει να πραγματοποιείται, και εκφράζεται ως ανάγκη από τις τοπικές αρχές, «...μιας δομής με περιφραξη στρατιωτικού τύπου, συστήματα ελέγχου και καμερών όπου και θα προλαμβάνονται εν τη γενέσει τους περιστατικά εγκληματικότητας. Μιας δομής, πρωτίστως, που θα εκφυσήσει το αίσθημα ασφάλειας, τόσο στους διαμένοντες, όσο και στις τοπικές κοινωνίες. Μιας δομής που θα εξασφαλίζει ανθρώπινες και αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης για τους φιλοξενούμενους της...».¹⁰⁰ Οι συνθήκες διαβίωσης σε αυτόν τον τόπο, ακρωτήριο εκτεθειμένο στον αέρα και στο κύμα, είναι παραπάνω από εξευτελιστικές, για αυτό άλλωστε ονομάζεται από τους «κατοίκους» του Μόρια.2· άνθρωποι στοιβαγμένοι σε σκηνές της Ύπατης Αρμοστείας που τοποθετούνται στο χώμα, χωρίς καμία υποδομή υγιεινής, έλλειψη νερού, ηλεκτροδότησης. Και πάλι αναμονή, εγκλωβισμός, αλλά αυτή την φορά σε ένα χώρο που είναι πολύ αυστηρά οριοθετημένος. Σε αυτό το νέο κέντρο, η διπλή περιφραξη και τα συστήματα ασφαλείας είναι ήδη τοποθετημένα και επιβάλλεται αυστηρή επιτήρηση στην είσοδο και την έξοδο από τις αστυνομικές δυνάμεις. Σε συνδυασμό με τα μέτρα του covid 19, απαγορεύεται η έξοδος των αιτούντων άσυλο χωρίς συγκεκριμένο λόγο, η είσοδος μη διαμενόντων (δικηγόρων, ανθρωπιστικών οργανώσεων), οι δημοσιεύσεις φωτογραφιών και υλικού που αποτυπώνουν τις συνθήκες μέσα στο κέντρο. Η νέα, συνθήκη εγκλεισμού και

⁹⁹ Χρυσοχοϊδης (Υπουργός Προστασίας του Πολίτη, στο <https://www.tovima.gr/2020/09/14/society/xrysoxoidis-kaneis-prosfygas-ektos-lesvou-an-den-perasei-apo-to-kara-tepe/>

¹⁰⁰ Σύμφωνα με τα λόγια του υπουργού μετανάστευσης και ασύλου, Μητράκη Ν., [Μόρια: Κλειστή δομή με στρατιωτική περιφραξη και κάμερες προωθεί η κυβέρνηση](#)

πειθάρχησης των ανθρώπων σε κίνηση σε κλειστά πλέον κέντρα κράτησης, εργαλειοποιεί επί της ουσίας την πανδημία. Προετοιμάζει την υποδοχή του νέου πιλοτικού κέντρου της ΕΕ στο νησί (που βρίσκεται άλλωστε σε εναρμόνιση με το Νέο Σύμφωνο για την μετανάστευση της ΕΕ), και χωροθετείται στο νησί της Λέσβου σύμφωνα με την απόφαση της ΕΕ στις 2.12.2020.¹⁰¹ Το νέο αυτό κέντρο, χωρητικότητας 5.000 ατόμων, στην περιφέρεια της ΕΕ, χωροθετείται στα όρια ακριβώς των δύο δήμων της Λέσβου και μέσα σε δασική έκταση. Και ενώ διακηρύσσει την επιδίωξη των «ανθρωπιστικών αρχών» σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, εφαρμόζει ουσιαστικά την κράτηση των αιτούντων διεθνή προστασία σε χώρο υψίστης ασφάλειας εντός του νησιού, και μάλιστα μακριά από κατοικημένες περιοχές. Ουσιαστικά επιχειρεί να καταστήσει αόρατους τους ανθρώπους εν κινήσει, όσο αόρατες επιθυμεί να είναι και οι επαναπροωθήσεις στην θάλασσα.

22. Το νέο πιλοτικό κλειστό κέντρο της ΕΕ (ΚΕΑΝ) στα όρια των δυο δήμων του νησιού

¹⁰¹https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/pdf/03122020_memorandum_of_understanding_en.pdf

Αντί Επιλόγου

«...Είδα ένα βίντεο που έλεγε, μετά την φωτιά της Μόριας: 'τι θέλετε να κάνουμε, θέλετε να τους πάρουμε στα σπίτια μας;' Και αν μπορούσα να απαντήσω θα τους έλεγα, μην τους πάρετε στα σπίτια σας γιατί είναι πολλοί, δεν μπορείτε να το κάνετε, αλλά με το μυαλό σας διανοητικά να είστε μαζί τους... δώστε τους ελπίδα, ότι όλα θα πάνε καλά. Αυτή είναι η ελπίδα μου» Α.

Στην εργασία αυτή, και ξεκινώντας από μια προς τα πίσω «ανάγνωση», παρουσιάστηκαν με επίκεντρο τις αφηγήσεις των ίδιων των προσφύγων, οι τρόποι που το σύνορο μετατοπίζεται ή και εσωτερικεύεται σε χώρους «εκτός» των κέντρων κράτησης, στους δημόσιους χώρους της Λέσβου. Τα σύνορα και οι έλεγχοι που θεσμοθετούνται και κατασκευάζονται «από τα πάνω», βρίσκουν κατάλληλα εδάφη αναπαραγωγής στις τοπικές κοινότητες, ιδιαίτερα στην πανδημική περίοδο, όταν η δημιουργία νέων κέντρων κράτησης εμφανίζεται και ως απάντηση στην «υγειονομική βόμβα», απέναντι στους πολιτισμικά άλλους, τους «παράνομους», τους ξένους «εισβολείς». Οι οριοθετήσεις αυτές, αναπαράγοντας το κυρίαρχο ρόλο των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων, εθνικών και ευρωπαϊκών, στις αποφάσεις του ποιος είναι ξένος και ποια δικαιώματα έχει, ενδυναμώνουν τις εντόπιες ξενοφοβικές αντιλήψεις και την βία απέναντι σε συγκεκριμένους «άλλους» και νομιμοποιούν τις αντιμεταναστευτικές διαθέσεις (σχέδια για κλειστά κέντρα κράτησης και απελάσεις ανθρώπων).

Οι οριοθετήσεις, οι αποκλεισμοί, οι ρατσιστικές/βίαιες επιθέσεις που αφηγούνται τα ίδια τα υποκείμενα της μετανάστευσης εκφράζουν το βίωμα του συνόρου και την διάχυσή του σε πολλούς διαφορετικούς χρόνους και χώρους της καθημερινότητάς τους στο νησί της Λέσβου. Και ενώ τα άτομα αυτά έχουν βιώσει ή βιώνουν τον αποκλεισμό και τον εγκλεισμό κατά την covid περίοδο στα κέντρα κράτησης του νησιού, φαίνεται ότι το σύνορο εσωτερικεύεται, το φέρουν πάνω τους. Όμως την ίδια στιγμή τα ίδια αυτά άτομα δεν διαπραγματεύονται την θέση τους ως παθητικοί δέκτες, αλλά ως δρώντα υποκείμενα που αμφισβητούν, επαναπροσδιορίζουν το σύνορο μέσα σε αυτήν την ρευστή πραγματικότητα που βιώνουν. Αυτό αναδεικνύεται άλλωστε και από την διάσχιση των πολλαπλών συνόρων κατά την διάβασή τους προς την Ευρώπη· ένα ταξίδι που δεν είναι γραμμικό και καθορίζεται από ένα σύνολο παραγόντων (ανθρώπους, δίκτυα, νόμους, υλικά σύνορα, ελέγχους, σχέσεις, τυχαία γεγονότα), αλλά και από τις δικές τους αποφάσεις και την διεκδίκηση της παρουσίας τους στον χώρο. Σε αυτό το ταξίδι, αλλά και στο νησί της Λέσβου, τα άτομα αυτά νοηματοδοτούν την ρευστή καθημερινότητά τους μέσα από κοινωνικές σχέσεις και επαφές, όνειρα, υπέρβαση των δικών τους ορίων κατά την διαπραγμάτευση και την διεκδίκηση μιας «κανονικής» καθημερινότητας, ενός κόσμου πιο ανθρώπινου. Οι διαβάσεις των συνόρων φαίνεται να αποδεικνύουν την κατάσταση διαπερατότητας που τα ορίζει: τι θα ήταν ένα σύνορο χωρίς τις προσπάθειες υπονόμεισής του; Το ίδιο το σύστημα

των συνόρων αφήνει μετέωρα και αμφίσημα ορισμένα σημεία του: η Λέσβος μπορεί να ιδωθεί ως μεταβατικός τόπος, σταθμός κατά μήκος των μεταναστευτικών οδών, ως εισιτήριο εισόδου στον επόμενο σταθμό του ταξιδιού, αλλά και ως τόπος αποκλεισμού, μιας επ'αόριστον αναμονής.

Τα μέτρα ελέγχου και η πρακτική της κράτησης στα κέντρα της Λέσβου αντικατοπτρίζουν τον τρόπο υποδοχής και «φιλοξενίας» των *παράπλευρων απωλειών* του σύγχρονου κόσμου, που ονομάζει «κρίση» τις μετακινήσεις χιλιάδων ανθρώπων που προσπαθούν να ξεφύγουν από τον πόλεμο, τη φτώχεια, την ζωή χωρίς δικαιώματα. Σε αυτούς τους τόπους αναδείχθηκε η διαχείριση της κινητικότητας όχι μόνο από τον χωρικό περιορισμό, αλλά και από την χρονικότητα του ελέγχου μέσω των θεσμικών διαδικασιών και της απεριόριστης αναμονής, την πειθάρχηση μέσω της εξαθλίωσης. Σε αυτό το πλαίσιο, το σύνορο έχει μετατραπεί σε νησί (η Λέσβος ολόκληρη), αφού αποτελεί από μόνο του ένα ιδιότυπο κέντρο κράτησης, περιορισμού και αποτροπής της κινητικότητας, όπου κανένας/καμία δεν μπορεί να διαφύγει μέχρι την αποδοχή ή απόρριψη της αίτησης άσυλου. Με την χωρικοποίηση δηλαδή των πολιτικών της ΕΕ, το 2015, στα νησιά του Αιγαίου (εφαρμογή του συστήματος των hotspots και την Κοινή Δήλωση Τουρκίας – Ευρώπης), τα τελευταία μετατράπηκαν σε τόπους εγκλωβισμού της κινητικότητας. Την ίδια στιγμή, τα ευρωπαϊκά σύνορα αναπαράγονται εκ νέου σε αυτούς τους τόπους, όχι μόνο με τον έλεγχο της μετανάστευσης και τον εγκλωβισμό των αιτούντων άσυλο στα ΚΥΤ/νησιά αλλά και με τον ίδιο τον μηχανισμό που προάγεται ως ανθρωπιστικός. Έτσι, το νησί της Λέσβου, ως σύνορο, καλείται να δώσει τοπικές λύσεις σε παγκόσμια προβλήματα και ο έλεγχος που ασκείται εκεί λειτουργεί ως φίλτρο που ταξινομεί, διαχωρίζει και τελικά αποτρέπει την πληθυσμιακή κινητικότητα.

Στην πρόσφατη πραγματικότητα, η θεσμοθέτηση του Νέου Συμφώνου για την Μετανάστευση, ενισχύει την ασφάλεια των συνόρων, την εξωτερικοποίηση των πολιτικών ελέγχου σε τρίτες χώρες για την αποτροπή της «παράνομης» μετανάστευσης, και μετατρέπει την περιφέρεια στα ανατολικά σύνορα της ΕΕ ολόενα και περισσότερο σε βασική ζώνη ελέγχου, αποτροπής και κράτησης (σε συνέχεια των πολιτικών του 2015). Σε αυτό το πλαίσιο, η ελληνική Κυβέρνηση επαίρεται για την μείωση των ροών με την «θωράκιση» των ελληνικών συνόρων, ενώ ταυτόχρονα καθημερινά δημοσιοποιούνται επαναπροωθήσεις ανθρώπων και λαμβάνει μέτρα που καθιστούν την καθημερινότητα των προσφύγων δυσμενέστερη και την πρόσβαση στο άσυλο ακόμα πιο δύσκολη. Οι πολιτικές ελέγχου των συνόρων βραδύνουν μεν αλλά δεν «σταματούν» τις μεταναστευτικές κινήσεις και την ίδια στιγμή παράγουν αυτό που ισχυρίζονται ότι θέλουν να εμποδίσουν, δηλαδή «παράνομους» ανθρώπους, υποκείμενα χωρίς δικαιώματα, χωρίς δυνατότητα ισότιμης συμμετοχής στις Ευρωπαϊκές κοινωνίες (Λαφαζανη, 2014). Η κράτηση στην συνοριακή ζώνη του Αιγαίου, με την θεσμοθέτηση του νέου πιλοτικού κέντρου της ΕΕ αλλά και τον προληπτικό αποκλεισμό κατά την περίοδο του covid19, συνεχίζει να είναι κυρίαρχη πολιτική. Θέτει τους πρόσφυγες σε μια διαρκή αναμονή μεταξύ νομιμοποίησης και απέλασης, ενώ ταυτόχρονα εγκληματικοποιεί την μετανάστευση, καθώς η διέλευση των

συνόρων προσλαμβάνεται ως αδίκημα. Με τις νέες νομοθετικές ρυθμίσεις (νέο ΚΕΔΝ) υιοθετείται ένα μοντέλο κράτησης, μέσα στο ίδιο το νησί/κέντρο κράτησης, σε κλειστούς απομονωμένους χώρους, αυστηρά οριοθετημένους, και σε απόσταση από την πόλη και τις μικρότερες κοινότητες του νησιού. Σε αυτούς τους χώρους, που άλλωστε δεν αποτελούν νέες πραγματικότητες στην παγκόσμια σκηνή, οι παράπλευρες απώλειες (οι πλάνητες του κόσμου) θα βρεθούν «εκτός οπτικού πεδίου», σε τόπους στο πουθενά. «Πρώτα, πρέπει να απομακρυνθούν από τους δρόμους και τους άλλους δημόσιους χώρους που χρησιμοποιούμε εμείς, οι νόμιμοι κάτοικοι [...] να εκτοπιστούν εκτός συνόρων [...] Αν δεν μπορεί να βρεθεί δικαιολογία για τον εκτοπισμό τους, μπορούν και πάλι να κλειστούν σε απομακρυσμένες φυλακές ή σε στρατόπεδα συγκέντρωσης [...]» (Bauman, 2008: 162). Η υλοποίηση του νέου κέντρου μπορεί να εκκρεμεί αυτή τη στιγμή, να καθυστερεί για λόγους ποικίλων και κάποτε διαμετρικά αντίθετων τοπικών αντιδράσεων, αλλά ο εγκλεισμός στα κέντρα κράτησης εξαιτίας του προληπτικού αποκλεισμού για τον Covid19, έχει ήδη διάρκεια ενός χρόνου, καθιστώντας τα μέτρα της έκτακτης ανάγκης ως κανόνα στην διαχείριση των προσφυγικών πληθυσμών στο νησί. Η υγειονομική «κρίση» χρησιμοποιείται ως ευκαιρία για την εδραίωση μιας «κανονικότητας» του συστήματος εγκλεισμού ως απάντηση στην άλλη, την προσφυγική «κρίση». Τα ίχνη του καμένου ΚΥΤ της Μόριας έχουν αφήσει μεν το αποτύπωμα της «ανθρωπιστικής» Ευρώπης πάνω στο νησί, αλλά έχουν επίσης αποτυπώσει και καταστήσει ορατή την δράση των ίδιων των υποκειμένων της μετανάστευσης απέναντι σε μια συνθήκη εγκλωβισμού και εξαθλίωσης.

Βιβλιογραφία

Αθανασίου, Α. και Τσιμούρης, Γ. (2013) Χαρτογραφώντας τη βιοπολιτική των συνόρων: Σώματα, τόποι, απεδαφοποιήσεις, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 140

Agier, M. (2002) *Between war and city Towards an urban anthropology of refugee camps*, Vol 3(3): 317–341, SAGE Publications

Akkerman, M. (2016) *Border Wars. The Arms Dealers Profiting from Europe's Refugee Tragedy*

Alexiou, X., Tsavdaroglou, X. and Petropoulou, Ch. (2016) *Urban Social Movements and Refugees in Greece. A new Relation? Emerging the Common Spaces in Mytilene and Idomeni, "From Contested Cities to Global Urban Justice"*, International Conference, Article n° 5-019, Madrid

Αλεξίου, Ξ. (2017) *Κοινά και Νεοεισερχόμενοι: Χαρτογραφικές Αναπαραστάσεις στη Μυτιλήνη, Διπλωματική Εργασία, Π.Μ.Σ. Ανθρωπογεωγραφία, Ανάπτυξη και Σχεδιασμός του Χώρου, Τμήμα Γεωγραφίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη*

Αναγνώστου, Στρ. (2011) *Τοπική Ιστορία. Αναφορές στη Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία της Λέσβου, Μυτιλήνη*

Αναγνώστου, Στρ. (2007) "Λέσβος και απέναντι μικρασιατική ακτή. Ενιαίος γεωγραφικός χώρος ως το 1922;", σελ. 131-149 στο *INE-EIE, Μυτιλήνη και Αίβαλί (Κυδωνίες). Μια αμφίδρομη σχέση στο Βορειανατολικό Αιγαίο, Ε' Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας, Αθήνα*

Βαΐου, Ν. (2017) *Διαδρομές και Όρια. Από το Ελμπασάν στην Αθήνα, στο (επιμ. Βεντούρα, Κάρυδας, Κουζέλης) Σύνορα/ Όρια, Αθήνα: ΕΜΕΑ*

Balibar, E. (2009) *Europe As a Borderland, The Alexander von Humboldt Lecture in Human Geography, University of Nijmegen*

Bauman Z. (2005) *Σπαταλημένες ζωές. Οι απόβλητοι της νεωτερικότητας, Εκδόσεις Κατάρτι, Αθήνα*

Bauman Z. (2008) *Ζωή για κατανάλωση, Πολύτροπον, Αθήνα*

Βεντούρα Λ. (2017) *Μετασχηματισμός της χωρικότητας των κοινωνικών σχέσεων. Από το έθνος – κράτος στην παγκοσμιοποίηση, στο (επιμ. Βεντούρα, Κάρυδας, Κουζέλης) Σύνορα/ Όρια, Αθήνα: ΕΜΕΑ*

Border Violence Monitoring Network (2020) *The Black Book of Pushbacks Volume 1, (ed.) Barker, H. and Zayovic, M., Belgium*

Brown, W. (2017) *Border barriers as sovereign swords: rethinking Walled States in light of the EU migrant and fiscal crises*, Interventions on the state of sovereignty at the border, *Political Geography* 59, σ. 1 - 10

Bunyan, T. (2018) From the "carrot and stick" to the "stick". From GAMM (2005) to "Partnership Frameworks" (2016) in Africa. Analysis. *Statewatch*

Casas - Cortes, M. and Cobarrubias, S. (2017) Genealogies of contention in concentric circles: remote migration control and its Eurocentric geographical imaginaries, ???

Chatzicharalampous, S. (2019) From "overflowing" warehouses to "overspilling" camps: Border geographies of ill-care in Lesbos, Department of Social Sciences, University of Amsterdam

European Border and Coast Guard Agency (Frontex) (2019) Τεχνική και επιχειρησιακή στρατηγική για την ευρωπαϊκή ολοκληρωμένη διαχείριση των συνόρων, Βαρσοβία

European Council on Refugees and Exiles (ECRE) (2015) "Safe countries of origin": A safe concept? *Asylum Information Database*. Legal Briefing No. 3

Gkliati, M. (2020) *Frontex Return Operations and their Human Rights Implications*, Leiden University

Ηλιάδου, Ε. (2012) Τόποι στο πουθενά και ετεροτοπίες. Το παράδειγμα του κέντρου κράτησης στην Παγανή Μυτιλήνης, στο (επιμ. Τρουμπέτα Σ.) Το προσφυγικό & μεταναστευτικό ζήτημα. Διαβάσεις και μελέτες συνόρων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Iliadou, E. (2019) "Safe Havens and Prison Islands: The Politics of Protection and Deterrence of Border Crossers on Lesbos Island." *Graduate Journal of Social Science*.

Καραθανάσης, Π. (2020) ΚΥΤ Μόριας 2020: Ανάμεσα στο «Hotspot» και τον «καταυλισμό-πόλη», Ερευνητικό Πρόγραμμα Human(c)ity, Παρατηρητήριο της Προσφυγικής και Μεταναστευτικής Κρίσης στο Αιγαίο, Παν. Αιγαίου, Μυτιλήνη

Kasperek, B. (2016) *Migration politics and policies of the European Union*, Athens: Rosa Luxemburg Stiftung Office in Greece

Kasperek, B. and Hess, S. (2017) Under Control? Or Border (as) Conflict: Reflections on the European Border Regime, *Social Inclusion*, Volume 5, Issue 3, Pages 58-68

ΚΕΠΥ (Κέντρο Έρευνας και Εκπαίδευσης στη Δημόσια Υγεία, την Πολιτικής Υγείας και την Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας) (2020) Η διαχείριση της επιδημικής κρίσης COVID-19 στους προσφυγικούς πληθυσμούς στην Ελλάδα. Κριτική ανάλυση

Κουκουρίκη, Χ. (2005) Μετανάστευση και Κράτηση στα Σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Κέντρο Κράτησης Προσφύγων και Μεταναστών Μυτιλήνης, ΠΜΣ Γεωγραφία και Σχεδιασμός στην Ευρώπη και στη Μεσόγειο, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη

Κουτρολίκου, Π., Κανδύλης, Γ. (2019) Γεωγραφίες αποτροπής και ελέγχου. Τριάντα χρόνια διαχείρισης της προσφυγικής κινητικότητας στην Ευρώπη, Γεωγραφίες, Τεύχος 34, Αθήνα

Λαφαζάνη, Ο. (2014) Δια-εθνικές γεωγραφίες της μετανάστευσης. Διαπραγματεύσεις συνόρων και ορίων, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Λαφαζάνη, Ο. (2020) Λέσβος 2015 – 2020: Μεταξύ Αλληλεγγύης και Απόρριψης, Οι γεωγραφίες του προσφυγικού/μεταναστευτικού, οι επιδημίες και ο COVID-19, ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ, No 35, Αθήνα

Λειβαδίτη, Ν. (2015) Εμπειρίες εν-τόπισης κι εκ-τοπισμού: Ιχνηλατώντας το εξαρτώμενο νόημα του χώρου στην ετεροτοπική συνθήκη φιλοξενίας της «Villa Azadi», Διπλωματική Εργασία, ΔΠΜΣ Αρχιτεκτονική - Σχεδιασμός του Χώρου, ΕΜΠ, Αθήνα

Lecadet, C. (2017) Europe Confronted by Its Expelled Migrants. The Politics of Expelled Migrants' Associations in Africa, *Borders of Europe* (ed De Genova, N.), Duke University Press

Massey, D. (1995), «Η παγκοσμιότητα του τοπικού», (μτφρ. Γ.Παρασκευόπουλος), Νέα Οικολογία, 134, σ. 56-61.

Mbembe, A. (2003) Necropolitics, *Public Culture*, Volume 15, Number 1, pp. 11-40 (Article)

Migreurope (2020) Locked Up and Excluded. Informal and illegal detention in Spain, Greece, Italy and Germany, (aut.) Cantat, C.

Migreurope (2014) Frontex Ελλάδα-Τουρκία: τα σύνορα της άρνησης, <https://www.frontexit.org/en/docs/63-frontexit-rapport-grece-turquie-gr/file>

Mountz, A and Loyd, J. (2014) Constructing the Mediterranean region: Obscuring violence in the bordering of Europe's migration 'crises', *ACME*, 13(2), σ. 173-195.

Mountz, A. (2014) Managing Migration, Scaling Sovereignty, *Island Studies Journal*, Vol. 9, No. 1, σ. 23-42

Μπάτλερ, Τ. (2006) Ευάλωτη Ζωή. Η Δυνάμεις του Πένθους και της Βίας, (μτφ.) Λαλιώτης, Μ. και Αθανασίου, Κ., Αθήνα: Νήσος

Musaferat (2016) Πληθυσμοί στο Στόχαστρο, ομάδα ενάντια στα κέντρα κράτησης, (συν.) Πρωτοβουλία για την ολική άρνηση στράτευσης

Papadopoulos, D., Stephenson, N., Tsianos V. (2008) *Escape routes. Control and subversion in the 21st century*, Pluto Press, London

Παπαταξιάρχης, Ε. (2017α) Ασκήσεις συμβίωσης στην 'ανθρωπιστική πόλη': Άτυπες εκπαιδευτικές πρακτικές και διακυβέρνηση του 'προσφυγικού' μετά το 2016, Σύγχρονα Θέματα, τ. 137, σ. 74-89

Παπαταξιάρχης, Ε. (2017β) Προσφυγικό, η γνωστική πρόκληση, Σύγχρονα Θέματα, τ. 138, σ. 17 - 21

Παπαταξιάρχης, Ε. (2020) "Η νέα γεωγραφία του προσφυγικού: Βία και πολλαπλασιασμός των συνόρων στο Αιγαίο", Σύγχρονα θέματα 147-148: 21-25.

Πετράκου, Η. (2009) Νέες τοπογραφίες συνόρων: Πολιτικές ασύλου στην ΕΕ και Κέντρα Κράτησης, Σύγχρονα Θέματα, 107, 37-46

Πετράκου, Η., Γιαννακόπουλος, Θ., Ιωσηφίδης, Θ., Παπαγιάννης, Γ., Πιστικός, Η., Τσελεπή, Ν. (2015) Σπιλάνης, Γ., Κίζος, Θ. & Καράμπελα, Σ. (επιμ.), στο Νησιωτικότητα και Βιωσιμότητα: Η περίπτωση των Νησιών του Αιγαίου, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Μυτιλήνη, ISBN: 978-960-88031-2-1. σ.114 – 140

Ροζάκου, Κ. (2015) Το πέρασμα της Λέσβου: Κρίση, Ανθρωπιστική Διακυβέρνηση και Αλληλεγγύη, Σύγχρονα Θέματα, 130 – 131, σ. 13 – 16

Σιδέρη, Μ. (2016) Στρατόπεδο Συγκέντρωσης: το βιοπολιτικό σύνορο της εξαίρεσης, Διπλωματική Εργασία, ΔΠΜΣ «Κοινωνική και Πολιτισμική Ανθρωπολογία», Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Scheel, S. (2017) "The Secret Is to Look Good on Paper". Appropriating Mobility within and against a Machine of Illegalization, *Borders of Europe* (ed De Genova, N.), Duke University Press

Sigona, N. (2020) *Borders and the violent politics of boundary making*, Reading Reece Jones's *Violent Borders: Refugees and the Right to Move*, *Political Geography*

Τοπάλη, Π. (2012) Πρόσφυγες στις δυτικές κοινωνίες και στην Ελλάδα: Αναπαραστάσεις, σώμα και διαχείριση της οδύνης, στο (επιμ. Τρουμπέτα Σ.) Το προσφυγικό & μεταναστευτικό ζήτημα. Διαβάσεις και μελέτες συνόρων, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Tazzioli, M. (2018) The temporal borders of asylum. Temporality of control in the EU border regime, *Political Geography* 64, σ. 13 – 22

Tsianos, V. and Karayali, S. (2010) Transnational Migration and the Emergence of the European Border Regime: An Ethnographic Analysis, *European Journal of Social Theory* 13(3), σ. 373–387

Τσιμούρης, Γ. και Moore, R. (2017) Περί ορατών και αόρατων συνόρων και ορίων. Οριοθετήσεις του έθνους – κράτους από τους «εκτός» εντός των συνόρων, στο (επιμ. Βεντούρα, Κάρυδας, Κουζέλης) *Σύνορα/ Όρια*, Αθήνα: ΕΜΕΑ

Tyler, I. (2017) The hieroglyphics of the border: racial stigma in neoliberal Europe, *Ethnic and Racial Studies*

Walters, W. (2006) "Border/Control". *European Journal of Social Theory*, 9(2) σ.187–203.

Φιλίππιδης, Χ. (2020) «Είμαστε σε Πόλεμο με Έναν Αόρατο Εχθρό». Πανδημία, βιοπολιτική και αντιεξέγερση, Αθήνα: futura

Φωτιάδης, Α. (2015) Έμποροι των Συνόρων: Η Νέα Ευρωπαϊκή Αρχιτεκτονική Επιτήρησης. Αθήνα: Ποταμός.

Πηγές Εικόνων

Φωτογραφία εξωφύλλου: Λέσβος, Dunya Collective,

<https://www.facebook.com/DunyaCollective/photos/a.104253478070457/162751712220633>

1. Λιμάνι Μυτιλήνης, Dunya Collective, <https://www.facebook.com/DunyaCollective/photos/pcb.110314037464401/110313934131078/>
2. Wellcome to Europe, No Border Kitchen Lesvos, <https://www.facebook.com/NBKLesvos/photos/a.722860677853724/1985090681630711/>
3. Εσωτερικοί έλεγχοι εντός και «θωράκιση» των εξωτερικών συνόρων της Σένγκεν, 2018, <https://www.infomigrants.net/en/post/10464/schengen-at-risk-border-controls-in-six-countries>
4. Χώροι κράτησης εντός και εκτός Σένγκεν, 2012, Migreurop, <http://www.migreurop.org/?lang=fr>
5. Frontex, Dunya Collective, <https://twitter.com/dunyacollective?lang=el>
6. Hotspot, <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/migration-24-2019/el/index.html>
7. Hotspot approach. Κύριοι φορείς για τις διαδικασίες ασύλου, μετεγκατάστασης και επιστροφής, <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/migration-24-2019/el/index.html>
8. Hotspot, κέντρα με αίτημα παραμονής ή απέλασης, και κέντρα με διπλή χρήση (αίτημα παραμονής και απέλασης), 2016, Migreurop, <http://www.migreurop.org/?lang=fr>
9. Νέο Σύμφωνο για την Μετανάστευση και το Άσυλο, 2020, <https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0577-understanding-the-new-pact-on-migration-and-asylum>

10. Επαναπροωθήσεις 9.798 ανθρώπων στο Αιγαίο από τον Μάρτιο μέχρι τον Δεκέμβριο του 2020, Mare Liberum, <https://www.facebook.com/MareLiberumOfficial/photos/a.198832504178994/787986895263549/>
11. Επισκόπηση από την ΕΕ των δραστηριοτήτων των ΚΥΤ στην Ελλάδα, <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/migration-24-2019/el/index.html>
12. Πληθυσμός στα ΚΥΤ των νησιών στα τέλη κάθε χρονιάς, στοιχεία από <https://infocrisis.gov.gr/category/pliioforiaka-stoixeia/apotyposi-ikonas-stanisia/>
13. Χώροι κράτησης (ΚΥΤ, ΠΡΟ.ΚΕ.ΚΑ) το 2019, Migreurope, <http://www.migreurop.org/?lang=fr>
14. Η διαδρομή από το Ιράν στην Λέσβο της Α., χαρτογράφηση της γράφουσας
15. Η διαδρομή από το Ιράν στην Λέσβο του Κ., χαρτογράφηση της γράφουσας
16. Η διαδρομή από το Ιράν στην Λέσβο της Ζ., χαρτογράφηση της γράφουσας
17. Χαρτογράφηση των ανενεργών, ενεργών και προς κατασκευή κέντρων στην Λέσβο, 2000-2020, χαρτογράφηση της γράφουσας
18. Ο καταυλισμός της Μόριας το 2020, <https://www.newframe.com/greeces-war-on-migrants-rages-on/>
19. Μετακινήσεις εντός της Λέσβο, χαρτογράφηση της γράφουσας
20. Η στάση των «κατοίκων» του ΚΥΤ απέναντι από την κεντρική πλατεία της Μυτιλήνης, Dunya Collective, <https://www.facebook.com/DunyaCollective/photos/pcb.116800380149100/116798993482572/>
21. Χάρτης με καταγραμμένα περιστατικά βίας, χαρτογράφηση της γράφουσας
22. Το νέο πιλοτικό κλειστό κέντρο της ΕΕ (ΚΕΔΝ) στα όρια των δυο δήμων του νησιού, <https://www.facebook.com/pikpalesvos/photos/a.1650078085267616/2875944079347671/>
23. Η Μόρια μετά την φωτιά, <https://wearesolomon.com/mag/community/the-night-when-hell-burned-down/>

Παράρτημα

Σχεδιάγραμμα Συνεντεύξεων

α) Πληροφορίες για την ζωή στην χώρα προέλευσης, την απόφαση και τους λόγους της μετανάστευσης.

- Πού γεννήθηκες και μεγάλωσες; Αν θες μπορείς να αφηγηθείς την ζωή σου εκεί (οικογένεια, σχολείο, δουλειά κλπ);
- Γιατί αποφάσισες να μεταναστεύσεις; Πότε και πώς πήρες την απόφαση;
- Πώς προετοίμασες το ταξίδι; (πληροφορίες από συγγενείς/φίλους που είχαν κάνει το ίδιο ταξίδι, οικονομικές ανάγκες, επικοινωνία με διακινητές)
- Τι γνώριζες για την Ευρώπη; Για την διάσχιση των συνόρων της; Είχες κάποια συγκεκριμένη χώρα που ήθελες να πας;

β) Το ταξίδι μέχρι την Λέσβο. Τα σύνορα και η διάβασή τους

Μπορείς να περιγράψεις το ταξίδι σου προς την Ευρώπη μέχρι να φτάσεις στην Λέσβο; (πρώτη χώρα που πέρασες και επόμενες χώρες, στάσεις, επικοινωνία με συγγενείς/φίλους, δυσκολίες που αντιμετώπισες, έλεγχος από τις αρχές, «διαβατήρια» που πλήρωσες)

γ) Διάβαση του θαλάσσιου συνόρου Ελλάδας - Τουρκίας

- Τι ήξερες για την Λέσβο, τα camps (Μόρια κλπ);
- Από ποια πόλη της Τουρκίας πέρασες στην Λέσβο; πώς ήταν αυτή η εμπειρία (με ανθρώπους που ήξερες, βράδυ/μέρα), και σε ποιο σημείο έφτασες;
- Τι γνωρίζεις για τις επαναπροωθήσεις;
- Πώς ήταν η πρώτη μέρα που έφτασες στο νησί. Με ποιους ανθρώπους ήρθες σε επαφή; η αστυνομία ήταν παρούσα; που έμεινες;

δ) Το camp της Μόριας/ τα κέντρα κράτησης

- Πότε ήρθες στην Μόρια και πόσο καιρό ήσουν εκεί; Ήξερες κάτι για την αναμονή σου εκεί;
- Πώς ήταν στην Μόρια; Θέλεις να αφηγηθείς την καθημερινότητά σου εκεί;
- Πώς και πότε έφυγες από εκεί; Έχεις πάρει άσυλο ή περιμένεις;
- Τι ξέρεις για την πρόταση της κυβέρνησης να φτιαχτεί κλειστό κέντρο κράτησης στο νησί; Για τις αντιδράσεις των ντόπιων;
- Πώς είναι η νέα δομή στο Καρά Τεπέ; Είναι ανοιχτό ή κλειστό κέντρο; Πώς είναι οι συνθήκες;
- Τι γνωρίζεις για τα μέτρα της καραντίνας που έχουν ληφθεί για τους ανθρώπους που μένουν στο camp;

ε) Η σχέση με την πόλη της Μυτιλήνης και τους δημόσιους/ελεύθερους χώρους της

- Κατεβαίνεις συχνά στην Μυτιλήνη; ποια μέρη γνωρίζεις και για ποιους λόγους;
- Πηγαίνεις σε πλατείες, πάρκα, παραλίες στο κάστρο, στο λιμάνι, κάνεις βόλτες μέσα στην πόλη; πώς νιώθεις στους δημόσιους χώρους (οικειότητα, επιφυλακτικότητα, ανασφάλεια)
- Υπάρχουν σημεία της πόλης που περνάς συχνά και νιώθεις ευπρόσδεκτος/η, και άλλα που αποφεύγεις; για ποιους λόγους; φόβος να κυκλοφορήσεις σε συγκεκριμένες περιοχές και συγκεκριμένες ώρες της ημέρας, αίσθημα ασφάλειας/απειλής στον δημόσιο χώρο.
- Συναντήσεις με ντόπιους/ες στον αστικό χώρο
- Έλεγχος στον αστικό χώρο. έλεγχος από αστυνομία, μπλόκα από εθνικιστικές ομάδες στην πόλη, στο χωριό της Μόριας. Γνωρίζεις κάτι για αυτά, σε ποια σημεία συμβαίνουν;
- Πώς βλέπεις τις κινητοποιήσεις των ντόπιων κατοίκων με σύνθημα "θέλουμε τα νησιά μας πίσω, θέλουμε τις ζωές μας πίσω;"

